

Fără bandaj negru și picior de lemn

În martie 1985, minipetrolierul „Pattani Dernrus Thai” a fost oprit, în apele din fața Bangkokului, de o vedetă rapidă de coastă aparținând autorităților vamale, pentru un control „de rutină”. S-a dat, de bună credință, tot concursul pentru ca vameșii să ajungă mai repede la bord. Aici, însă, aceștia au imobilizat, cu mină înarmată, echipajul și au condus micul petroler spre o navă ce staționa în fața lui Phetchaburi Coast. Au pompat în cala navei complice întreaga încărcătură a lui „Pattani Dernrus Thai” — 300 000 litri de ulei pentru motoare Diesel, în valoare de două milioane bahtî (moneda thailandeză). După care vedeta rapidă a „vameșilor”, ca și nava cu prada acestora au dispărut într-o direcție necunoscută. „Pattani Dernrus Thai”, cu echipajul legat cobză, a fost găsită, într-un târziu, în derivă, de către poliția de coastă thailandeză. Faptele au fost consemnate, riguros, într-un dosar voluminos, purtînd pe coperti insolita — pentru vremurile noastre — inscripție: piraterie.

În apele sud-est asiatice s-au înregistrat, în 1985, o serie de acte de piraterie ce au frapat prin modul „rafinat” al punerii în scenă. Din recuzită au lipsit, firește, cunoscutul bandaj negru pe ochi și piciorul de lemn, ca și cuțitul de pus între dinți, corsarii apelînd, în schimb, la diverse uniforme și mijloace ale tehnicii actuale. Dîndu-se drept „vameși”, „poliție de coastă”, „ma-

Ce se mai întîmplă
în lume...

rină militară” etc., pirății moderni au atacat și jefuit, fără excepție, tot ce le-a căzut sub ochi — de la tancuri petroliere și vase de pescuit, pînă la cargouri pentru transportul containerelor. Cele mai frecvente acte de piraterie s-au petrecut pe porțiunea de mare relativ îngustă dintre strîmtorarea Malacca și Marea Chinei de Sud, unde nu există ape internaționale, ci doar confluența apelor teritoriale ale Singapore-lui, Malayeziei și Indoneziei. La sfîrșitul lui februarie 1985, spre exemplu, într-o singură zi, au fost atacate, aici, trei mari nave comerciale. Potrivit organelor oficiale din Singapore, numai în primele trei luni ale lui 1985, numărul actelor de piraterie a fost de 35 (în perioada 1981—1984, numărul acestora a fost de 179). Rapoartele de investigare asupra modului cum au fost ele comise relevă caracteristici identice atacului asupra lui „Pattani Dernrus Thai”. Sînt și cazuri, mai rare

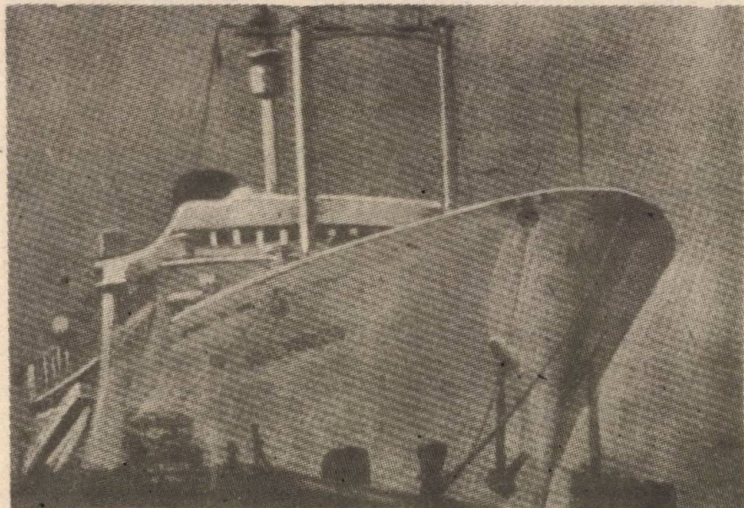
Nava de pasageri „Coral Princess” a fost atacată de pirăți după ce a părăsit portul filipinez Cebu. Un cuter al pazei de coastă a salvat-o, în ultima clipă, de tîlharii mării...

însă, care țin, oarecum, de expresia „romantică” a pirateriei. Cînd, forțate de îngustimea căii de apă navigabile, navele își reduc mult viteza de înaintare, pirății se apropie, de ele, în bărci — de obicei la adăpostul întunericului —, sar la bordul lor înarmați cu săbii și cuțite, iau, în mare grabă, profitînd de surpriză, tot ce le cade sub mînă, și dispar, așa cum au venit, în negura misterioasă a nopții ce învaluaie apele.

Măsurile luate de statele sud-est asiatice nu s-au lăsat așteptate. Au fost formate unități militare speciale antipiraterie, s-au intensificat patrulările de noapte cu ajutorul elicopterelor,

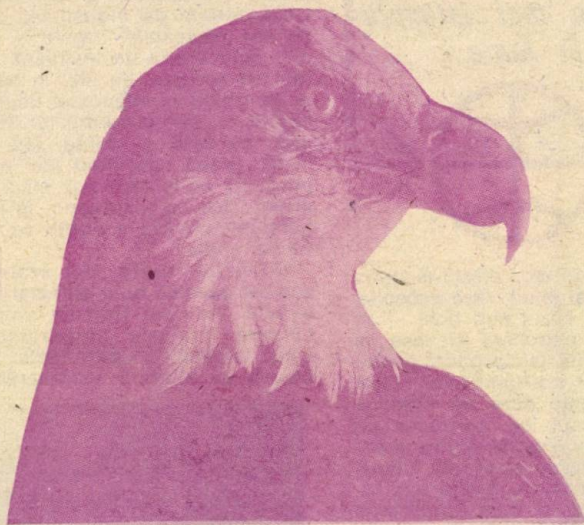

Piloți thailandezi în căutarea pirăților. Ecusonul de pe mîneacă indică apartenența la unități speciale create pentru combaterea corsarilor moderni

a fost pus la dispoziția navelor comerciale un canal radio special pentru emiterea semnalelor „SOS-Pirăți”. S-a organizat, de asemenea, o largă campanie pentru descoperirea „beneficiariilor” pentru care lucrează pirății moderni. Urmele depistate — deși, deocamdată, firave — au condus la concluzia că ătele corsarilor sînt rodul activității, bine corelate, a unui „sindicat al jafului marin”. O organizație a crimei cu resurse ce-i permit o dotare costisitoare — vedete pentru abordaj, nave de diferite tipuri, depozite de tănuire a bu-nurilor capturate. Și împotriva careia lupta se anunță dificilă, de durată...

**Rubrică realizată
de Vasile Crișu**

Agenți neobișnuiți de informații: **ANIMALELE**

Este un fapt îndeobște cunoscut că omul s-a servit de animale în scopuri războinice din cele mai vechi timpuri. Din păcate, însă, s-au păstrat prea puține documente care să dovedească aceasta.

Nici despre folosirea, în prezent, a animalelor nu se știu prea multe lucruri, întrucât militarii au aplicat ștampile **STRICT SECRET** pe majoritatea documentelor referitoare la acest domeniu. Și totuși, pentru prima dată, unul dintre inițiați, profesorul de psihologie experimentală **Robert Lubow**, abordează o temă științifică fascinantă și puțin cunoscută de către public: dresura de animale în scopuri militare. În lucrarea sa „**The War Animals**” — Animale de război (editura Doubleday and Co), el prezintă:

- cum, din vremuri imemorabile, oamenii au utilizat uimitoarele sisteme de ghidare, de detecție și de reperaj ale porumbeilor, găștelor, ciinilor, șobolanilor, peștilor — sisteme de multe ori mai fiabile decât radarele cele mai sofisticate;

- cum, în timpul celui de al doilea război mondial, un plan prevedea lansarea, deasupra Japoniei, de lilieci echipați cu dispozitive incendiare;

- cum au fost dresați lei și urși de mare, ca și balene, pentru a recupera obiecte pierdute pe fundul mării;

- cum se utilizează porumbei și pescăruși pentru a ghida rachete și a detecta instalațiile inamice;

- cum americanii, pe vremea războiului din Vietnam, măsurau intensitatea cîntecului păsărilor pentru a nu fi surprinși în timpul acțiunilor din junglă;

- cum sînt antrenați delfini pentru a transporta și depune explozibili în porturi inamice;

- cum sînt folosiți ciini pentru a detecta mine, droguri și teroriști...

Într-o lume suprasaturată de arme și în care imense resurse umane și materiale sînt deturnate de la scopul folosirii lor pasnice și sacrificate pe altarul cursei înarmărilor, nici animalele nu au fost lăsate menirii lor firești. Domesticirea (dresarea) lor pentru a face războiul mai perfect și mai sălbatic a atins performanțe comparabile cu ale celor mai sofisticate arme. E un aspect, mai mult sau mai puțin inedit, din „jungla” competiției militare.

*
* *

Se pare că legendarul Samson ar fi folosit, printre primii, animale în scop militar. Astfel, el ar fi așezat 300 de vulpi, spate în spate, cu cozile apropiate, și ar fi pus să se treacă o cirpă aprinsă peste cozi. Lăsate să fugă în cîmpurile cu recoltă și prin turmele de animale ale dușmanului, vulpile ar fi pricinuit pagube considerabile.

Cronica războaielor din Peloponez amintește de ciinii care au salvat Corintul. Se povestește că localnicii au plasat pe plajă, nu departe de cetate, cincizeci de ciini pentru

pază. Profitînd de o noapte fără lună, dușmanii au debarcat în număr mare. Garnizoana cetății chefuisse pînă tîrziu și dormea adînc. Din fericire, ciinii s-au trezit și s-au năpustit asupra atacatorilor, care i-au ucis, cu excepția unuia, care, deși rănit, a reușit să ajungă în cetate și să-i trezească pe soldați cu lătratul său. Orașul a fost astfel salvat, iar pentru a-și exprima recunoștința, corintienii au prins de gîtul ciinelui un colier cu inscripția: „Apărătorului și salvatorului Corintului”; ei au ridicat, totodată, o statuie în memoria fidelilor patrupezi care au apărut cetatea.

Este celebră povestirea lui Titus Liviu despre găștele Capitoliului, în timpul asediului Romei de către gali în anul 386 î.e.n. După ce au trimis un cercetaș în recunoaștere, gali au început să escaladeze zidul cetății într-un loc pe care-l considerau mai puțin protejat. Soldații romani ce făceau de gardă nu au auzit nici un zgomot. De astă-dată nici măcar ciinii nu au reacționat. Atacul-surpriză a fost însă, dejucat de găștele consacrate zeiței Junona. În ciuda foamei care domnea printre asediați, ele nu fuseseră omorîte, așa încît au salvat Roma, trezindu-i pe soldați prin gălăgia pe care au făcut-o.

Porumbei, pescăruși, lilieci

Tabletele sumeriene, vechi de mai bine de 5 000 de ani, ca și papirusurile egiptene fac referiri la utilizarea unor porumbei dresați. Există dovezi că un rege al babilonului ar fi folosit porumbeii pentru transportul unor mesaje. Rulouri de papirus erau atașate de picioarele lor.

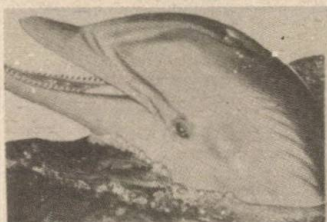
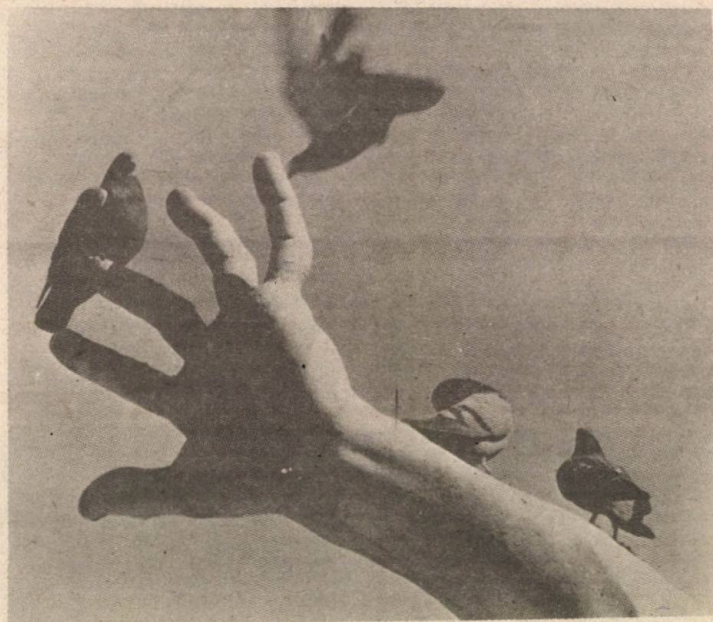
Se spune că și Cezar a utilizat porumbei voiajori pentru a transmite la Roma vestea victoriilor sale în Galia. Pliniu cel Tânăr amintește că, în anul 43 î.e.n., în timpul asediului Medinei, Brutus și Hertius au rămas în legătură prin intermediul porumbeilor.

În timpul cruciadelor, porumbeii au servit drept curieri între diversele armate. De asemenea, din secolul al XVI-lea există documente din care rezultă utilizarea porumbeilor în timpul asediului orașului Leiden. Olandezii se revoltaseră contra lui Filip al II-lea, iar armata spaniolă era pe cale să pună mîna pe oraș. Izolată de lumea exterioară timp de șase luni de zile, populația asediată era pe punctul de a abandona rezistența, dacă porumbeii nu ar fi adus vestea că, în curînd, urmau să sosească întăriri.

Rezultatul bătăliei de la Waterloo, din 18 iunie 1815, cînd Napoleon a fost învins de către englezi și prusaci, a ajuns din această comună belgiană, situată la sud de Bruxelles, peste Canalul Mîncii, tot cu ajutorul porumbeilor.

În timpul revoluțiilor europene din 1848—1849, dezorganizarea serviciilor poștale a determinat folosirea pe scară largă a porumbeilor pentru transmiterea de mesaje.

W.M. Levi, în lucrarea sa „Le pigeon” (Porumbelul), referindu-se la asediul Parisului din anii 1870—1871, relatează că numeroși porumbei au fost depuși la Londra, Tours și alte orașe franceze de provincie, pentru a fi, apoi, relansați cu mesaje destinate asediaților. La început, mesajele erau scrise pe hîrtie și legate de penajul cozii acestor păsări. Sistemul s-a dovedit ineficace și multe din aceste rulouri nu au mai ajuns niciodată la destinație. În cele din urmă, s-a găsit soluția introducerii hîrtiei în tîja unei pene de gîscă. Prin intermediul microfotografiei, care a cunoscut, în această perioadă, primul ei avînt, s-a reușit înregistrarea a 25 000 de mesaje pe un singur rulou. Fiecare porumbel putea transporta, în medie, cîte 12 astfel de tuburi la un singur zbor. Se apreciază că, în cursul celor patru luni de asediu, un total de 150 000 de depeșe guvernamentale,

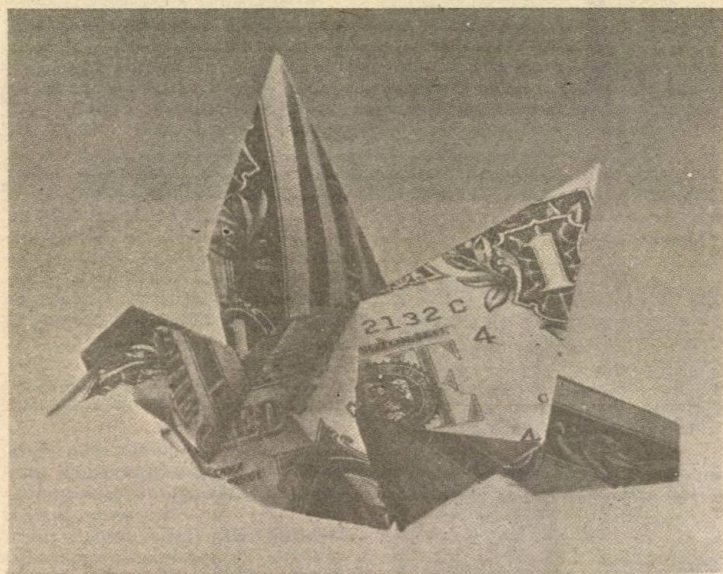
precum și un milion de scrisori miniaturizate au părăsit capitala Franței, cu ajutorul porumbeilor voiajori. Posibilitățile oferite de către un astfel de sistem nu au întîrziat să atragă atenția militarilor adverși. Prusacii au fost primii care și-au dotat marile unități cu companii columbofile a cîte 400 de exemplare fiecare.

În timpul ostilităților din 1914, francezii, belgienii și germanii utilizau porumbei pentru transmiterea mesajelor. Una din primele măsuri luate de către Înalțul comandament german, în teritoriile ocupate din Belgia și Franța de nord, a fost să dispară toți porumbeii locali. Pe parcursul celor patru ani de război, aproape un milion de astfel de păsări au fost „confiscate” numai în Belgia. Fără să existe unanimitate de păreri, se apreciază că, în acea perioadă, pe frontul occidental au pierit aproape 50 000 de porumbei. Un monument ridicat în orașul Lille amintește de cei 20 000 de porumbei căzuți de partea franceză.

Porumbelul s-a dovedit a fi, de asemenea, un ajutor prețios și pentru piloții aflați în dificultate. Cînd un avion era nevoit să aterizeze în cîmp liber, porumbelul, care, pînă în acel moment, făcuse călătoria în carlingă, era lăsat să zboare cu un mesaj conținînd coordonatele punctului. În timpul războiului, au fost înregistrate 707 astfel de mesaje de S.O.S.

Și trupele americane au început să folosească porumbeii înaintea marilor bătălii din vara anului 1918. Într-o lucrare referitoare la bătălia din zona Argonne, J.L. Carney povestește următoarele: „Nemții tran-

sformaseră pădurea într-o adevărată fortăreață. Locul era pur și simplu un amestec de baraje de sirmă ghimpată și cuiburi de mitralieră. Trupele noastre se aflau blocate în trașeele plasate în imediata apropiere. Numeroase valuri de asalt lansate au fost decimate unul după altul. La toate acestea mai trebuie adăugat și faptul că legăturile telefonice cu spatele frontului au fost tăiate de ploaia de obuze, astfel încât situația era disperată. Porumbeii au fost, însă, salvarea noastră. Aceste păsări au fost lansate pentru a cere întăriri. Înfruntând mitralierele, ele au găsit o breșă și au ajuns la statul major înainte de a fi prea târziu."

În timpul celei de a doua bătălii de pe Marnă, americanii au utilizat 72 de porumbei pentru a transporta 78 de mesaje, iar în timpul bătăliei de la Argonne, 442 de porumbei au îndeplinit cu succes 403 misiuni.

O altă întâmplare din acea perioadă merită a fi relatată. Un porumbel falnic, purtând matricola 615 și răspunzând la numele „Cher Ami”, a salvat un batalion american care se rătăcise. La 26 octombrie 1917, batalionul newyorkez al celei de-a 77-a divizii, aventurându-se prea mult înainte, s-a trezit cu legăturile tăiate. Fără muniție și fără nici un sprijin, el era condamnat fie să capituleze, fie să se lase masacrat. S-au depus eforturi pentru a intra în legătură cu divizia, dar nici un curier nu a reușit să se strecoare printre liniile inamice. În disperare de cauză, s-a dat ordin să se lanseze ultimii porumbei. Toate păsările, cu excepția lui „Cher Ami”, au fost omorite de către un baraj de focuri de armă. Singur acest porumbel a

scăpat și, cu toate că a fost rănit, a ajuns la dresorul său, aflat la o distanță de 40 km. Isprava lui a salvat batalionul. În prezent, poate fi admirat, împăiat, la Institutul Smithsonian din Washington.

În timpul aceluiași război, germanii s-au folosit de porumbei și în operațiuni de informare. De corpul păsărilor se atașau minuscule aparate de fotografiat, iar lansarea era făcută dintr-un punct ce presupunea survolarea instalațiilor vizate. Trebuia doar fixat corect mecanismul de declanșare al obturatorului, pentru a obține fotografiile dorite.

Tot pe vremea aceea, englezii au pus la punct un sistem deosebit de ingenios. Ei au „exploatat” lăcomia

În timpul celui de al doilea război mondial, dr. Louis Feiser — profesor de chimie la Universitatea Harvard, ale cărui cercetări vor duce la descoperirea napalmului — a primit, din partea Pentagonului, o comandă de a studia posibilitatea echipării liliecilor cu bombe incendiare. Feiser și echipa sa au creat o bombă cu fosfor care nu cîntărea decât cinci grame și era dotată cu un mecanism de declanșare. Aceste bombe urmau să fie fixate pe toracele acestor pașnice animale care urmau să fie lansate deasupra Japoniei. Se spera, astfel, ca, odată ajunși la pământ, liliecii să se refugieze în hambare, în podurile clădirilor etc., provocând incendii odată cu explozia încărcăturii. În practică, însă, lucrurile s-au petrecut cu totul altfel. În timpul unui exercițiu în New Mexico, nocturnele zburătoare au scăpat din spațiile destinate încercărilor și s-au îndreptat spre instalațiile militare învecinate, înregistrându-se pagube considerabile. După acest experiment nereușit, armata americană a renunțat la proiectul „liliecilor incendiari”.

În primăvara anului 1940, profesorul Bernard Skinner, de la Universitatea Minnesota, S.U.A., a început cercetări în vederea utilizării „porumbeilor-rachetă”. Armatele germane, care, în urmă cu un an, invadaseră Polonia, se năpustiseră, acum, asupra Franței. Strategia germană prevedea distrugerea în profunzime a apărării prin bombardamente și atacuri în picaj. În aceste condiții, se impunea de urgență punerea la punct a unei apărări anti-aeriene eficace, capabile să contracareze valurile de asalt ale Luftwaffe-ului. Astfel, Skinner a căutat să realizeze un sistem de ghidaj adaptat obuzului sol-aer. Descoperirea ordinatorilor, a circuitelor tranzistorizate era încă departe, astfel încît se părea că cel mai potrivit „cap de căutare” care putea fi plasat pe un obuz sau o rachetă era un... porumbel. Cercetările laborioase ale profesorului Skinner și ale echipei sale au dus la o serie întreagă de concluzii interesante, chiar dacă, în cele din urmă, Ministerul american de război a abandonat această cale. Mai este cunoscut și faptul că, în vara anului 1942, în Statele Unite au existat preocupări de utilizare a ciinilor pentru dirijarea „torpilelor”. Auzul lor fin urma să servească la reperarea submarinelor inamice.

Mai aproape de zilele noastre

De la începutul conflictului din Vietnam, porumbelul a reintrat în atenția militarilor: s-au întreprins

studii de către americani pentru a se vedea dacă aceste păsări ar putea fi utilizate în operațiuni contra forțelor Frontului de eliberare din Vietnamul de Sud. Au fost alocate, totodată, importante bugete de studii Universității Harvard, precum și firmelor „Limited Warfare Laboratory” și „Animal Behavior Enterprises”. Anumite rapoarte, pe această temă, ale acestor instituții, au devenit, de atunci, secrete militare, rămânând, încă, inaccesibile marelui public.

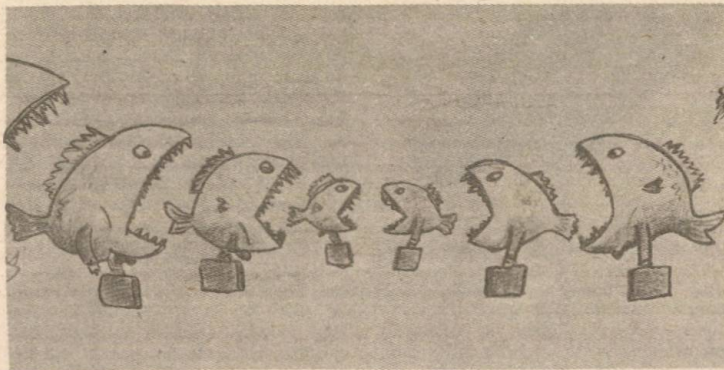
În anii '60, specialiștii au făcut din nou apel la porumbei, poate și pentru faptul că familia acestor păsări este deosebit de bogată: în toată lumea există 285 de specii, începând de la porumbelul obișnuit din grădinile publice și pînă la magnificul porumbel cu coroană albastră din Noua Guinee, porumbei acrobați, porumbei voiajori și alții.

Porumbelul este o pasăre extrem de vorace, care-și petrece 95 la sută din timp în căutare de hrană. Un calcul arată că el ciugulește de 60

au făcut apel la specialiștii în psihologie animală. Aceștia au ales porumbelul, care, datorită apetitului său nestăpinit, a putut fi dressat să selecteze imaginile ce puteau prezenta interes pentru militari. S-a reușit ca unui porumbel să depisteze în proporție de 90 la sută „fotografiile pozitive” — respectiv cu imaginea unor obiecte realizate de mina omului — și să se obțină să semnaleze 80 la sută din „fotografiile negative” — respectiv cele care nu conțin imagini semnificative.

Proiectul P4. Un alt proiect secret al Pentagonului a purtat indicativul P4 și s-a referit la realizarea unui „porumbel polivalent”. La începutul anului 1966, laboratorul „Behavior Systems Inc.” a fost contactat de către United States Air Force în vederea unor experiențe de utilizare a unor animale în acțiuni de recunoaștere. Au fost studiate, astfel, mijloacele de transport optime pentru deplasarea porumbeilor pînă în zona operațională: cu autovehicule, elicoptere, însoțitori columbofili și

creierul păsării pentru a se putea transmite semnale. Aceste adaosuri reduceau sensibil greutatea echipamentului ce putea fi transportat de porumbel. Pasărea trebuia să transporte cel puțin un receptor. În cazul în care ar fi fost luat în calcul și transportul unui emițător, greutatea totală a încărcăturii risca să-i reducă performanțele. S-a studiat, totodată, capacitatea diferitelor păsări de a transporta greutatea, ca și poziția optimă de a le plasa pe corpul acestora. S-a constatat că, legată de corp, pe linia mediană între cele două aripi, greutatea transportabilă de către un vultur poate fi de 250 gr, de o rață sălbatică — de 100 gr, de către un corb — 90 gr și de către o vrabie — de 12 gr. Greutatea plasată în peritoneu — cavitate internă înconjurată de organe — putea fi de 160 gr la un vultur, 100 gr — la o rață sălbatică, 40 gr — la corb și 12 gr — pentru o vrabie. Posibilitățile porumbelului se situează între cele ale corbului și vrăbiei. Ținând cont de nivelul de miniaturizare al insta-

pînă la 100 ori pe minut, respectiv de vreo 35 000 de ori pe zi. Psihologul care își propune să formeze reflexe condiționate cu ajutorul hranei se găsește astfel în fața unui subiect deosebit de adaptat metodelor sale. În 1960, după eșecul avionului U-2 aflat în misiune de spionaj deasupra Uniunii Sovietice și capturarea pilotului Gary Powers, Pentagonul s-a orientat spre utilizarea sateliților de spionaj. Unul din primele modele a fost SAMOS — Sistem de observare antirachetă prin satelit. Acest „satelit-spion”, plasat pe orbită la o altitudine de 100 km, fusese dotat cu camere de luat vederi capabile să repereze obiecte de mărimea unei mingi de fotbal. Una din marile probleme cu care se confruntau militarii americani era însă cantitatea imensă de imagini ce urmau să fie triate. Pînă la utilizarea calculatorului în depistarea, din noianul de imagini proiectate pe ecran, a celor reprezentînd obiecte realizate de mina omului, militarii

chiar cu ajutorul unor sisteme de lansare care ar presupune un vector rapid cu un container de protecție a porumbelului, cu un sistem de largare, de încetinire a coborîrii containerului (de exemplu o parașută), apoi de eliberare a păsării la momentul potrivit, fie la o înălțime determinată, fie la nivelul solului.

Sistemul de ghidare a porumbelului a ridicat specialiștilor probleme deosebit de complexe. Pasărea trebuia antrenată să urce, să coboare, să se întoarcă la dreapta sau la stînga, răspunzînd diverselor semnale ce-i erau transmise. Controlorul trebuia să primească informații din partea porumbelului, privitoare la poziția sa, fie prin contact vizual, fie prin semnale emise pornind de la pasăre. Cunoșcînd astfel poziția ei, controlorul putea să-i transmită un semnal corectiv, de exemplu un semnal de joasă frecvență în urechea dreaptă, ceea ce ar semnifica un viraj la dreapta. S-a luat în calcul și implantarea unor electrozi în

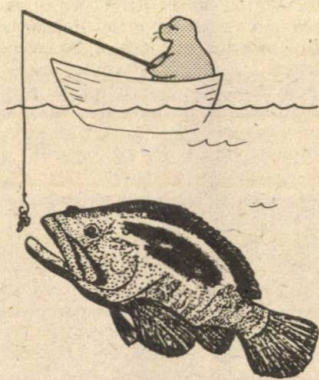

laților electronice, un porumbel, ce urma să transporte 20 gr, putea fi dotat cu un emițător receptor, ca și cu o sursă de alimentare electrică.

În ce privește detectarea țintei, principalele probleme studiate au privit capacitatea porumbelului de a deosebi diferite tipuri de obiecte prezentînd un anumit interes militar: blindate, camioane, concentrări de trupe, ambuscade, piese de artilerie, construcții de război, stații radar și altele. Analizele detaliate ale programului P4 au rămas închise în seifurile Unității de bionică a armatei aerului a Statelor Unite cu mențiunea „strict secret”.

Animale spioni. În 1974, revistele „Psychology Today” și „Manchester Guardian” au publicat informații reluate ulterior și de către agențiile „Reuter” și „U.P.I.”, potrivit cărora armata israeliană ar folosi diverse animale în scop de spionaj militar. Mai multe amănunte au putut fi înțeluite în articolul publicat, la 10

aprilie 1975, în ziarul libanez „Al V Mahor”: „Preocuparea armatei israeliene de a utiliza animale, pești și păsări, în scop de spionaj, este periculoasă și merită să fie relevată. Acest fapt dă o nouă dimensiune conflictului israelo-arab. Surse britanice bine informate raportează că, în Israel, o serie de psihologi au început să utilizeze porumbei, șobolani și mii de pești, ca agenți de informare pentru a descoperi obiectivele militare și economice vitale ale arabilor, și de a observa mișcările armatelor lor pe front, ca și în interiorul liniilor. Scopul inamicului este de a trage foloase din superioritatea și progresul pe care îl înregistrează în domeniul științei și tehnologiei. În trecut, dușmanul obținea informații prin intermediul unor spioni plătiți din rindul localnicilor, prin schimbul de informații cu serviciile secrete ale unor țări ostile cauzei arabe, prin zborurile de recunoaștere sau prin intermediul unor misiuni ale agenților proprii. Comparativ cu aceste metode, noile metode îi dau inamicului posibilitatea să descopere obiectivele militare vitale ale arabilor prin intermediul unor sisteme extrem de ieftine, care nu pun, în nici un fel, în pericol viața propriilor soldați. Aceleași surse raportează că cercetările s-au referit la porumbei albi, pești și șobolani. Activitățile de spionaj pornind de la porumbei au atins un nivel avansat, aceștia fiind lansați de mai multe ori sub controlul unor cadre didactice de la Universitatea din Tel Aviv. Antrenamentul începe prin privirea de hrană. Porumbelul nu primește nimic până în momentul în care știe să localizeze și să clasifice instalațiile militare și economice arabe. Scopul acestui procedeu este de a antrena porumbeii să primească mincare numai după ce lovesc cu ciocul într-o anumită imagine. Potrivit surselor citate, durata antrenamentului este de aproape o lună. Se pare că porumbelul are o mare ușurință în a distinge liniile drepte de cele curbe și să discearnă obiectele făcute de către om. La sfârșitul antrenamentului, i se fixează un mic aparat electronic care transmite informații la cerere. Rolul acestui aparat este de a transmite semnale din momentul în care porumbelul s-a așezat pe un obiectiv specific în interiorul unei țări arabe, semnale care sunt analizate în cadrul serviciilor de informații israeliene, care pot, apoi, să ia măsuri adecvate. Punctarea noilor obiective pe hărți și utilizarea lor în timpul acțiunilor de forță este un lucru extrem de important. Astfel inamicul are posibilitatea de a fi la curent și de a para toate mișcările și măsurile de pregătire ale armatelor arabe, iar aceasta cu mare precizie și cu un preț redus. Diplomați israelieni acreditați la Washington au recu-

noscute că țara lor utilizează, efectiv, animale și păsări în scopuri militare. Se cunoaște deja că, de mai mult timp, israelienii utilizează ciini pentru detectarea de mine. Aceleași surse remarcă faptul că folosirea porumbeilor este, incontestabil, metoda cea mai ieftină în materie de spionaj. Israelul lansează, de asemenea, la apă, în fiecare lună, zeci de mii de pești special echipați, pentru a se putea informa asupra mișcărilor obiectelor submarine și pentru a spiona apărarea de coastă egipteană, siriană și libaneză. Același mecanism permite utilizarea șobolanilor, care sunt trimiși în misiuni de spionaj în capitalele arabe, după ce le-au fost plasate, în cutia craniană, minuscule emițătoare. Aceste programe de spionaj sunt dintre cele mai sofisticate și mai eficiente, fiind considerate ca o dezvoltare a unui avans științific ce trebuie neapărat supravegheat”...

„Sonerii de alarmă”, țintari, delfini, balene

Este cunoscut faptul că jungla este un loc cu destul de mult zgomot. Strigătele de maimuțe, cîntecul

păsărilor și zumzetul făcut de insecte formează un fond sonor de o bogăție excepțională. Sosirea oricărui intrus face să înceteze această cacofonie.

Amatorii americani ai filmelor cu Tarzan, care au urmărit cu sufletul la gură aventurile lui Johnny Weissmuller pe micile ecrane din Statele Unite, s-au găsit, după cîțiva ani, cu arma în mînă, în junglele din Vietnam. La fel ca și în cazul eroului tinereții lor, supraviețuirea depindea de capacitatea lor de a detecta pericolul, interpretînd zgomotele din junglă.

Începînd din 1964, serviciile de securitate ale armatei americane au întreprins un studiu pentru a stabili dacă este posibil să fie utilizate insecte și păsări ca „sonerii de alarmă”. A fost încredințat un contract de cercetare-dezvoltare cunoscutei firme General Electric. Studiile au fost efectuate într-o zonă cu caracteristici apropiate junglei vietnameze, și anume în insula Barre-Colorado, care se găsește în mijlocul lacului Gatun din Panama. Insula, de formă circulară, are o suprafață de 10 kmp. Acoperită de o pădure tropicală deasă, cu arbori ce ating o înălțime medie de 25 m și formează, împreună cu restul vegetației, un mediu extrem de favorabil de trai, insula constituie refugiu ideal pentru o floră și o faună bogată: 1 200 familii de plante, 56 specii de mamifere, 62 de soiuri de reptile, 33 de specii de animale amfibii și 306 varietăți de păsări. Insula — declarată ca rezervație naturală — era nelocuită, exceptînd personalul de pază de la Smithsonian Institution. În acest spațiu s-au făcut experiențele de pe urma cărora s-au depistat cîteva specii de păsări care reacționau cel mai rapid la prezența omului. Ele trădau orice prezență umană, reducînd intensitatea cîntului lor. Aceste variații nu permiteau, însă, a se determina dacă este vorba de o simplă trecere a unor oameni sau de o ambuscadă. Era, de asemenea, imposibil de determinat axa pe care se deplasau indivizii.

În 1963, Limited Warfare Laboratory, cu ajutorul ministerului american al agriculturii, a încercat să pună la punct un sistem de detecție care utiliza insecte. Proiectul se baza pe constatarea că țintarii găsesc fără dificultate prada lor umană.

Țîntarul nu este singurul parazit care are pentru om o „afecțiune” deosebită. Au fost analizate ploșnița, puricele, trei feluri de țîntari, căpușa și păduchele. În cele din urmă, au fost alese țîntarul și ploșnița. Nici concluziile acestor studii nu au fost făcute cunoscute marelui public.

Delfinul este un mamifer marin care trăiește în toate mările calde și temperate. Cîte mai răspindite spe-

cii sînt delfinul comun și delfinul cu botul scurt, pe care, de altfel, televiziunea l-a popularizat prin personajul Flipper. Numeroase întîmplări vin să dovedească firea sa sociabilă. Nu au fost rare cazurile în care delfinii au împiedicat inotători imprudenți să se înece. Ei i-au menținut la suprafață fie pînă a venit un salvator, fie i-au împins spre tîrîmul cel mai apropiat. Faptele descrie, curiozitatea lor cunoscută, ca și „surisul” lor permanent le-au asigurat afecțiunea marinarilor — și nu numai a lor — din cele mai vechi timpuri. Aristotel, Esop, Heraclit și cei doi Pliniu au relatat despre faptele lor, iar, în numeroase temple ridicate în perimetrul mediteranean, ei au fost imortalizați în piatră.

În ceea ce privește posibilitățile de utilizare a lor în scopuri militare, trebuie precizat, de la bun început, că tot ceea ce poate face un cîine pe uscat poate fi făcut, în mediu marin, de către delfin. Și chiar mai mult. Delfinul poate fi dresat să regăsească obiecte specifice: de exemplu, o bombă atomică pierdută pe fundul mării. El poate, de asemenea, detecta prezența unor intruși într-un perimetru considerat de o importanță militară deosebită sau poate transporta diverse obiecte de la un punct la altul.

Majoritatea cercetărilor vizînd formarea la delfin a unui astfel de comportament au fost efectuate de către echipe de cercetări militare americane, dar și ale altor state, iar rezultatele rămîn în continuare secrete. În 1965, o primă serie de articole au dezvăluit stadiul cercetărilor privind dresarea delfinilor în centre cum ar fi Naval Undersea Research and Development Center de la Point Mugu, din California. Un sistem mai complex se pare că a fost pus la punct de către Marine Bio-Science Facility, tot de la Point Mugu. Din puținele informații puse la dispoziție cu acordul militarilor, reiese că au fost obținute bune rezultate în dresarea leilor de mare, nu numai în depistarea obiectelor pierdute, ci și în utilizarea, de către aceste animale, a unui aparat recuperator. În esență, este vorba despre niște clești care, plasați pe animal, se fixează pe obiectul de recuperat, degajîndu-l pe purtător. Teste au fost făcute cu grenade submarine de tip ASROC și s-au obținut rezultate chiar cu obiecte cu un diametru pînă la 30 cm și o greutate limită de 100 kg, la o adîncime de 160 m. După numeroase teste, autoritățile militare americane și-au dat acordul pentru utilizarea acestor animale în cazul recuperării unor obiecte semnalate cu ajutorul unei balize sonore.

Un alt program de cercetări a fost desfășurat și de către Naval Undersea Center din San Diego, Califor-

nia. Orca (delfinul ucigaș) și balena, care pot plonja la adîncimi mult mai mari decît leul de mare, au fost dresate să coboare cu astfel de clești pînă la 290 m., iar balena pînă la 551 m.

În aprilie 1976, revista „Newsday”, bazîndu-se pe informații de la un inginer ce lucrase în cadrul U.S. Navy, Michael Greenwood, a publicat un articol din care reiese că marina americană, împreună cu C.I.A., au utilizat delfini în cazul recuperării unei bombe atomice pierdută în largul mării. Bomba a căzut dintr-un sau cu un avion militar american în zona Porto Rico.

La U.S. Naval Ordnance Test Station, de la China Lake, din California, s-au făcut cercetări cu delfini în vederea depistării de discuri metalice de diverse grosimi și din diverse materiale. Unele cercetări s-au referit și la sfere sau cilindri metalici rotunzi de 5 — 10 mm.

Se poate deduce că delfinul poate fi utilizat cu succes în detectarea obiectelor metalice de talie mică, cum ar fi minele, sau de talie mare, respectiv submarinele. Ei pot da alarma fie prin strigăte amplificate de o aparatură ce o pot purta cu ei, fie prin apăsarea unor panouri de avertizare plasate sub apă.

Din cîte s-a putut afla, în perioada războiului din Vietnam, marina americană ar fi utilizat delfini pentru a depista eventuali scafandri ce s-ar fi infiltrat în zona porturilor, fie pentru a plasa mine pe navele ancorate, fie pentru a culege informații secrete. Un delfin înotînd în jurul unei nave de război poate să o protejeze de astfel de intruși mai bine decît cele mai sofisticate echipamente electronice.

În cursul unor audieri în Congresul american, s-a afirmat că, la baza navală de la Key West din Florida, au fost antrenați delfini pentru a se apropia de nave militare sovietice

cu propulsie nucleară. Guvernul american a respins, însă, ca „neveridică” o astfel de informație...

Gîndaci de bucătărie, bacterii luminescente

Cu siguranță, însă, una din cele mai bizare tehnici de reperaj este și cea care prevede folosirea gîndacilor de bucătărie. Schema de bază se referă la utilizarea unei substanțe extrem de volatile, pe care gîndacul femelă o secretă și care provoacă o creștere a instinctului sexual al masculului. Aceste substanțe sînt numite feromoni — surse puternice de comunicare prin intermediul unor semnale chimice între doi membri ai aceleiași specii. Informația este cuprinsă în moleculele volatile emise de către unul și detectate de către altul prin intermediul unui senzor olfactiv. Ceea ce caracterizează sistemul de comunicare feromonic este, pe de o parte, extrema lui sensibilitate și, pe de altă parte, specificitatea absolută a informației pe care o însoțește. Este suficientă o cantitate infinitesimală de feromoni pentru a se realiza o detectare. Odată realizată detectarea, aceasta declanșează un lanț de reflexe legate de instinctul de conservare al fiecărei specii.

Majoritatea sistemelor feromonice sînt în mod intim „înzidite” în comportamentul reproducerii. Feromonul de atracție sexuală a gîndacului de bucătărie american este extrem de dificil de obținut. În laboratorul ministerului agriculturii, zece mii de femele virgine de gîndac au fost plasate într-o cutie goală. Un curent de aer continuu trecea prin cutie și era, în final, filtrat. În cursul a nouă luni, s-a reușit să se obțină doar 12,2 mg de feromon.

Se pare că CIA a folosit, cel puțin o dată, feromonii în cadrul unei operațiuni de urmărire. Un agent al CIA, profitînd de îngheșuală de pe stradă, a proiectat pe costumul unei persoane urmărită o mică doză de „parfum de gîndac”. Din acel moment, CIA a încetat urmărirea pas cu pas. A doua zi, profitînd de plecarea de acasă a persoanei la care acesta se presupunea că a fost, agenții CIA au „vizitat” apartamentul în compania unor gîndaci masculici care au reacționat cu „entuziasm” la prezența feromonilor, obținîndu-se astfel proba unei vizite recente a lui Mister X în acea locuință.

Există și alte sisteme organice de detectare, de pildă, a explozibililor, cum sînt bacteriile bio-luminescente. Acestea au proprietatea particulară de a reacționa la diverse particule din atmosferă, schimbînd intensita-

tea luminii pe care o emit. O sondă, ce conține mii de microorganisme marine, poate cuprinde și un aparat fotosensibil, care indică, pe un cadran, toate variațiile acestei surse luminoase. Sensibilitatea și selectivitatea bacteriilor sint suficiente pentru utilizarea lor operațională. Dimensiunile reduse sint un atu major in cadrul operațiunilor secrete.

De asemenea, forțele armate, ca și cele de securitate americane, au studiat diverse animale capabile să depisteze diverse explozibile, și anume porci, cioți, pisici, vulpi, nutrii, dihoři, cerbi și altele. S-a constatat că porcul poate descoperi explozivi ascunși pînă la 3,5 m adincime. Acest lucru nu este atit de uimitor, intrucit se cunoaște că, de mult timp, porcul a fost folosit la găsirea trufelor (gen de ciupercă foarte gustoasă, de culoare violetă negricioasă și avind forma unui cartof), care cresc în solul umed al pădurilor de stejar din zona Perigord din Franța, precum și în nordul Italiei la o adincime de pînă la 30 cm. În orice caz, chiar dacă porcul a dovedit calități ce sint utile în scop militar, sperăm că nu vom ajunge să intilnim oameni în uniformă purtind în lesă porci aflați în misiune de depistare a explozibililor...

În sfîrșit... cîinele

În perioada 1967—'68, la Limited Warface Laboratory (Laborator de război limitat), de la Aberdeen, Maryland, s-a reușit cu succes antrenarea de cîini pentru misiuni începînd de la operațiuni de deminare pînă la depistarea de tunele secrete.

S-au făcut experiențe, în cadrul cărora conducătorul cîinelui urmărea animalul de la cîteva sute de metri depărtare sau de la bordul unui elicopter. În cazul utilizării elicopterului, un mic aparat transmițător de greutate de 1,5 kg era adaptat morfologiei cîinelui. Aparatul era plasat cu ajutorul unor curele pe pieptul cîinelui, iar construcția antenei nu-l jena în evoluția sa. Emițătorul transmitea un semnal-radio, care indica distanța și direcția pe care o urma animalul. La bordul elicopterului, semnalul era captat și retransmis trupelor de pe teren. Scopul era urmărirea inamicului de către animal de la o distanță de 50 — 100 m, pentru a putea depista tabăra adversă, fără riscul de a atrage atenția. Odată stabilită poziția taberei, nu rămînea decît să fie încercuțată și distrusă. Legătura dintre „informator” și trupele de sprijin era asigurată printr-un semnal lansat prin intermediul emițătorului-radio atașat cîinelui.

O altă temă pusă în fața psiholo-

gilor experimentali a fost aceea de a găsi o soluție pentru împiedicarea evadării prizonierilor și, eventual, recuperarea lor rapidă în cazul unor tentative reușite. În cadrul unui articol recent apărut în „Parapenal Bulletin of F.B.I.”, se descriu cîteva din procedurile generale în utilizarea cîinilor. Oricît de eficace poate fi cîinele în detectarea celor dispăruți sau a evadaților, totdeauna se mai pot găsi posibilități de a spori performanțele acestora. Și acestea nu numai prin utilizarea tehnicilor de antrenament tot mai rafinate, cît, mai ales, prin dezvoltarea artificială a mirosului celui urmărit, fie intensificîndu-l, fie făcîndu-l mai caracteristic, în raport cu mirosul populației neincarcerate. Este bine cunoscut, de exemplu, faptul că ceea ce mîncîncă o persoană se răsfrînge în mirosul său corporal.

Ideea de a da, în mod artificial, miros unor obiecte sau oameni pentru a putea fi, ulterior, mai ușor depistați a fost deja aplicată cu succes în diverse domenii. De exemplu, „cutia neagră”, care înregistrează fidel toate evenimentele ce se petrec în avion și cu echipajul său, este unul din instrumentele cele mai utile pentru a descoperi cauza accidentelor. În consecință, înregistrato-

rul este închis într-o cutie hiperezistentă, pentru a nu fi distrus în caz de șoc. Totuși, datorită dimensiunilor sale reduse și, în special, cînd coliziunea sau explozia se produc în zbor, diseminînd resturile pe mai mulți kilometri pătrați, „cutia neagră” este dificil de regăsit. Una din soluțiile la problema recuperării înregistratorului de zbor este împregnarea cutiei cu o substanță; special dresați, cîinii pot să regăsească sursa acestui miros.

În cadrul unei tabere de la Fort Gordon din Georgia, U.S. Army a testat și, apoi, antrenat cîini pentru depistarea de mine, îngropate la o adincime de 20 cm., suspendate în aer pînă la 2 m, sau ascunse la o distanță de 3,5 m de marginea drumului. În momentul în care cîinii detectau prezența acestor mine, ei se apropiau și se așezau la un metru distanță de ele. Viteza de deplasare într-o astfel de operațiune era de aproximativ 2 Km pe oră, în raport invers proporțional de lărgimea drumului ce trebuia controlat. Cîinele se inapoia spre însoțitor la recepția semnalelor emise de un fluier cu ultrasunete. În 1968, un program de pregătire a 56 de astfel de cîini a costat U.S. Army și U.S. Navy 625 000 dolari. Experiența războiului din Vietnam a dus la adoptarea generală a cîinilor ca sistem de detectare a minelor.

Atacurile armate asupra băncilor, diversele acte de terorism, fenomenul pirateriei aeriene au determinat forțele armate și de securitate din diverse țări să folosească cîini în prevenirea acestor tipuri de atentate. Cîinii au fost folosiți cu succes și în lupte contra traficului de stupefiante.

La cererea armatei americane au fost antrenați cîini pentru a depista drogurile folosite de către soldați în timpul campaniei din Vietnam. South West Research Institute a făcut cercetări dovedind că se pot folosi cu succes cîinii în depistarea hașișului, opiumului, marihuanei, precum și heroinei.

În Statele Unite, serviciile de vamă utilizează cîini din 1970. În ianuarie 1976, de exemplu, detașamentul lor canin număra 128 exemplare. Într-un raport la F.B.I. se menționează: „noi economisim multă muncă în sarcina de depistare și luptă antidrog, descoperind stupefiante în automobile, colete, bagaje neînsoțite, precum și în încărcăturile navelor. Contrar metodei vechi, care lua mult timp și care consta din deschiderea coletelor poștale, ce, apoi, trebuiau închise la loc, un cîine, împreună cu însoțitorul său, pot examina 500 colete în 3 minute. La postul de frontieră, un cîine poate inspecta un vehicul în 2 minute, în timp ce un vameș are nevoie de o jumătate de oră. În cursul

anului trecut, ciinii serviciilor vamale au participat la 4 000 de cazuri de depistări de droguri. Ei au controlat 168 000 de nave, avioane și vehicule, 7 milioane de încărcături de nave, precum și 7 milioane de colete, iar toate acestea au un raport de eficacitate de 85 la 1".

Generalul Benjamin Davis, directorul Agenției federale de aviație a Statelor Unite, a organizat utilizarea ciinilor pe aeroporturi pentru depistarea de explozibile ascunse în hangare, în zonele de depozitare sau chiar în avioane. Primele teste s-au făcut pe aparate Boeing 727, apoi 707, 747 și DC7, în birourile și dependințele diverselor companii aeriene atît pe aeroportul Kennedy, cît și pe La Guardia.

William Halligan, șeful serviciilor de securitate ale aeroportului internațional Kennedy, menționează în raportul său cu ocazia primelor exerciții: „Ciinii s-au arătat la înălțimea sarcinii primite. La început, agitația care domnește pe aeroport i-a făcut să-și piardă puțin stăpînirea de sine. Dar ei s-au adaptat rapid la prezența oamenilor, dovedindu-se capabili să localizeze toate țintele cu cea mai mare rapiditate, nelăsîndu-se distrasi nici de numeroasele zgomote, nici de diversele mirosuri legate de activitățile din aeroport".

Agenția federală de aviație și Law Enforcement Assistance Administration dispun, în prezent, de 20 de echipe canine repartizate pe aeroporturi diferite din Statele Unite. Programul de antrenament, care durează 21 de săptămîni, este organizat la centrul canin al ministerului apărării, la baza militară de la Lackland.

Și, în final, trebuie amintit că, la începutul anilor '70, în SUA s-a pus la punct un program de „reciclare” — spre scopuri pașnice — a ciinilor care nu mai aveau de lucru în Vietnam și urmau să fie folosiți pentru depistarea cadavrelor cu ocazia uraganelor, cutremurelor, taifunurilor, inundațiilor, avalanșelor și exploziilor. Astfel, în 1969, în regiunea Mississippi, ca urmare a uraganului Camille, și, în 1972, ca urmare a dezastruoaselor inundații produse în

regiunea Rapid City, din Dakota de Sud, s-au folosit detașamente de ciini militari de la U.S. Army Infantry School din Fort Benning, statul Georgia.

**Prezentare, traducere
și adaptare
Liviu Mureșan**

IOOO + I

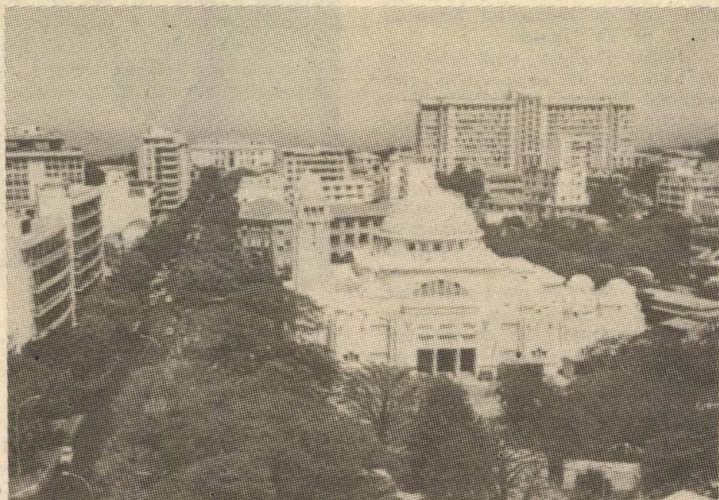
Cea mai veche pasăre

Specialiștii au denumit-o pteranodon și au reușit s-o reconstituie în muzeele de științe naturale. A dispărut de mult și, totuși, zboară iarăși. Grație unui ingenuos american care a făcut din ea un fel de planor. Cinci kg greutate, patru metri optzeci lungimea ambelor aripi, capul din lemn de balsam, corpul din fibre sintetice, totul acoperit cu un penaj-blănă artificială. Pasărea zboară cu 30 km pe oră și, spre deosebire de stră-stră-strămoșii ei, este teleghidată.

DAKAR

— poartă
a Africii
spre
lume

Arhitectura modernă ridicată pe coasta Oceanului Atlantic se împletește armonios cu stilul vechi de inspirație maghrebiană

Dacă în diversele clasificări ce se fac asupra poziției și importanței socio-economice și strategice a unor mari centre urbane ale Africii, Casablanca este considerat cel mai mare port al continentului, Capetownul — punctul său cel mai sudic, Dakarul deține poziția celei mai vestice escale maritime și aeriene africane.

Răscruce a marilor drumuri maritime și aeriene ce unesc Africa de Europa și America Latină, încrucișare de culturi, pământ ospitalier, scăldat de razele fierbinți ale soarelui african și de valurile albastre ale Atlanticului, dar și loc de tristă amintire în istoria sclavagismului, Dakarul constituie, astăzi, una din marile „porți” de respirație africană spre cele două continente, spre lume. În talmăcirea graiului wolof — una din principalele etnii senegaleze —, Dakarul poartă numele tamarinului, frumosul arbust tropical cu flori galbene.

Deși orașul, ca atare, a fost înființat numai în anul 1857, istoria locurilor este mult mai veche. În documente se relatează că, în urmă cu cinci sute de ani, când portughezii au ajuns pentru prima dată aici, în apropierea țărmurilor senegaleze, marinarii au botezat locul — Capul Verde. Inspirația a fost fericită și mai mult ca sigur că ea s-a datorat faptului că ochii lor obosiți, tot privind apele întinse ale oceanului ori nisipurile Saharei, s-au odihnit bucuros pe frunzișul abundent al mangotierilor și cocotierilor, al boababilor și tamarinilor, ce cresc pînă pe țărmurile udate de talazurile zbuciumate. Încă de la mijlocul secolului al XV-lea, peninsula Capului Verde, împreună cu insulele din împrejurimi, avea să devină escale indispensabile pe drumul europenilor spre Indii și o placă turnantă a comerțului triunghiular, care s-a dezvoltat între Europa, Africa și America. În anul 1857, autoritățile colo-

niale franceze au întemeiat orașul Dakar.

A cunoaște Africa pornind din Dakar înseamnă, de fapt, a intra pe cea mai frumoasă poartă a continentului. „Orașul alb de pe țărmurile Atlanticului”, numele de răsfăț al capitalei senegaleze, îți apare, încă de la primul contact, ca un mic teritoriu aparte, un fel de insulă ce se detașează, prin coloritul ei viu și atrăgător, de masa continentului.

A cunoaște Africa intrînd pe poarta Dakarului înseamnă, în același timp, a parcurge cîteva file bune din frămîntata istorie a continentului negru. Căci, la numai cîteva kilometri de Dakar, se află minuscule insule Goré, descoperite, în anul 1444, de navigatorul portughez Denis Diaz, loc ce a servit, o bună perioadă de timp, ca bază de îmbarcare în inumanul comerț cu sclavi, de unde aceștia erau transportați, la mii de mile depărtare, pe plantațiile din Lumea Nouă.

În „satul” de meșteșugari Soumbédioune, bijutieri, sculptori, împletitori de coșuri, croitori, tăbăcari execută, la cererea vizitatorului, variate obiecte de artizanat

A cunoaște Africa pătrunzând prin Dakar înseamnă, în fine, a descinde în mijlocul unor oameni înzestrați cu vocația și harul relevării valorilor spirituale și culturale la dimensiuni continentale. Căci Dakarul a izbutit, prin generația de intelectuali ai anilor eliberării senegaleze, oameni ai prezentului, să-și imprime o trăire spirituală densă, care face din moderna și eleganta capitală a Senegalului o metropolă a culturii negro-africane. Aidoma unei Atene mediteraneene, leagăn și sanctuar de viață spirituală ale păstorilor antici de pe povișurile Olimpului, iar, mai târziu, ale corăbierilor eleni drumezind sub orizonturi de azur, Dakarul este loc de răscruce și întâlnire de civilizație și culturi ale Nordului și Sudului african, ale civilizației litorale wolofă și sereră cu cea păstorească fulană din interiorul senegalez, venite

din Sahelul auster și arid ori din savana dogorită de soarele tropicelor. Dakarul rămâne, însă, întim legat de țărmurile Atlanticului, în ale cărui întinderi de apă pare a se pierde. Probabil că însăși apropierea de ocean a acestor locuri cu un climat dulce și primitor, accesibile navigației, a constituit unul din motivele întemeierii orașului.

Cutreierind străzile capitalei senegaleze, constăți lesne că, în structura sa urbanistică, Dakarul are două zone specifice, care reflectă, de fapt, istoria orașului. De o parte, zona modernă, situată pe coasta oceanului, cu blocuri ultramoderne, durate în beton și sticlă, care formează cartierul rezidențial după care se grupează, într-o geometrie aproape perfectă, clădirile oficiale — sedii ale parlamentului, guvernului, universității etc. De cealaltă parte, există vestitul car-

tier Medina, și el cu două fețe: prima — cu case mici și curți modeste în poarta cărora se odihnesc, de regulă, bătrini cu ținutele cărunte, în timp ce femeile mai tinere, îmbrăcate în buburi viu colorate sau în nuanțe delicate de frunziș, aflate într-un continuu du-te-vino, poartă pe cap coșuri cu legume, găleți cu apă sau cu pește. Ceva mai la periferie, tot lângă ocean, se află satul artizanal Soumbédioune — un adevărat paradis al meșteșugarilor. Aici, mâinile de aur ale meșterilor fauresc — sub ochii vizitatorilor, deveniți, fără să vrea, clienți — „pagnee” multicolore (un fel de brile, asemănătoare celor românești), portofele, centuri, genți de mână din piele de iguana, șarpe sau crocodil, ceramică, colivii și, mai ales, măști sculptate în lemn de esență tare. Dar locul unde pulsează puternic viața comercială a Dakarului de astăzi este portul. Spre el se îndreaptă la lucru marea majoritate a locuitorilor capitalei. De-a lungul celor aproape zece kilometri de debarcaderă se întind imense docuri, pāduri de macarale, cisterne de petrol, ateliere de reparații și instalații frigorifice. Se lucrează fără întrerupere, zi și noapte, la transbordarea anuală a citorva milioane de tone de mărfuri, căci portul Dakar are o importanță deosebită atit pentru Senegal, cit și pentru statele vecine, din centrul continentului, care n-au ieșire la mare. Vizitându-l, eram tentat să cred că oamenii locului sînt preocupați, în primul rînd, să beneficieze de așezarea naturală avantajoasă a Dakarului, făurindu-și o economie consacrată, în principal, tranzitului și comerțului. O asemenea prezumpție mi-a fost îndepărtată după ce am văzut platforma industrială „Dakar-Marine”, din sudul capitalei. Considerată ca cea mai industrială zonă din întregul Senegal, „Dakar-Marine” își demonstrează preocuparea poporului acestei țări de a pune în valoare, în interes propriu, bogățiile naționale. Începută în urmă cu cîțiva ani, construcția acestei zone industriale se va întinde, în faza sa finală, pe o suprafață de 600 de hectare. Dezvoltarea zonei va asigura, la sfîrșitul construcției, aproximativ 70 000—80 000 de noi locuri de muncă. Se construiesc, aici, între altele, o rafinărie de petrol, un complex pentru producerea acidului sulfuric, altul textil, o fabrică de anvelope. Noua zonă industrială va avea și alte efecte favorabile economiei senegaleze, ducînd la creșterea activității portului Dakar, devenit, în perspectiva anului 2000, și poarta industrială a țării.

Insula Goré, din apropierea Dakar-ului — locul de îmbarcare a sclavilor negri pentru „Lumea nouă”

Aurel Zamfirescu

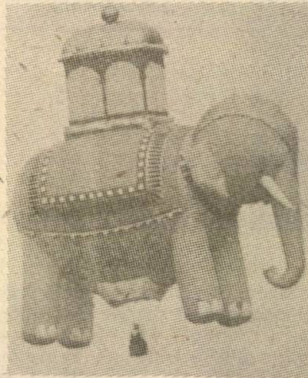
1000 + 1

Baloane și miliarde

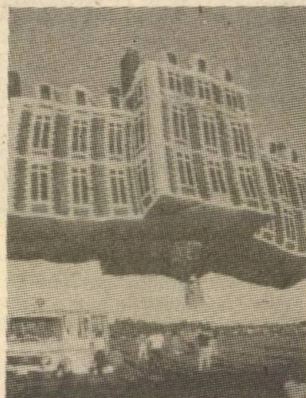
Fost senator de New Jersey, proprietarul unei importante rețele de reviste financiare, cel mai cunoscut fiind „Forbes Magazine”, întrucâtva mecena pentru unii artiști americani, snob în materie de relații, stăpîn al unui superb castel medieval (renovat, bineînțeles) în Normandia, dl. Malcolm Forbes mai are, însă, o pasiune fără rival: baloanele. În somptuoasa sa reședință normandă a amenajat chiar un muzeu consacrat acestei pasiuni. Își dirijează afacerile din balon. A survolat Valea regilor într-un... sfînx. Thailanda, Malaezia și Singapore – purtat de un... elefant. În Pakistan, și-a legat nacela de un minaret înalt de 30 de metri. În Normandia, zboară cu o copie a propriului său castel. Toate aceste „montgolfier”-uri costă, bineînțeles, milioane și milioane. Știința în mate-

rie de aerostate, e drept, n-a avansat prea mult din această pricină. Dar pe miliardarul fantezist pare că această „problemă” nu îl preocupă prea mult. Important este să-și satisfacă un capriciu

original, care constituie și o reclamă ieșită din comun. Îi place să privească lumea de sus, din balon, imun total la reputația că este omul cel mai des și cel mai sarcastic „luat în balon”.

În Malaezia și Thailanda, vehiculul ales a fost, firește, elefantul, dichisit ca pentru un maharajah

De astă dată, este purtat în văzduh de propriul său castel

Cea mai aspră cursă

Nimeni nu se aștepta ca ea să câștige cea mai aspră cursă din lume, nimeni n-a pariat pe ea nici măcar 10 cenți. Și totuși, o femeie, Libby Riddles, a câștigat, învingîndu-i pe toți favoriții, în majoritate bărbați.

1 800 de km pe pistele marelui nord în Alaska, *pe zăpadă și gheață, în sănii trase de cîini. „Iditarod”, numele acestei curse, care pornește de la Anchorage la Nome, mic orașel pe o banchiză lingă marea Behring, se afla la a treia ediție. Cea mai grea, cea mai extenuantă, cea mai aproape de moarte pentru concurenți și cîinii lor. A durat 18 zile. Ultima săptămînă a fost teribilă. Vîntul înghețat sufla cu o viteză de 110 km pe oră, pe un frig de minus 45 grade. Și în plus, din cauza vremii, o vizibilitate extrem de redusă. Cîinii trag din răsuputeri, ajutați, cînd și cînd, de om, care împinge, la rîndul său, sania. Dar antrenamentul și forța trebuie, în cele din urmă, să-și spună cuvîntul. Adoptă un ritm regulat, efortul le dă o expresie halucinantă. Uneori, cîinelui frunța i se contestă supremația și autoritatea de către ceilalți, înhămați pereche. Se iscă uneori o luptă pe care omul nu o mai poate opri și care se soldează cu moartea protagoniștilor. Și atunci, pentru ceilalți, drumul devine și mai greu. Omul

nu este mai puțin hărțuit. De obo-seală, de frig, de încordare. Uneori îi vine să abandoneze. Dar

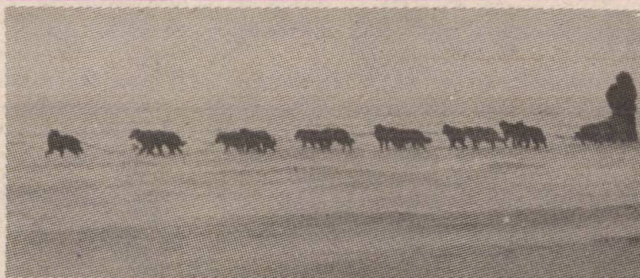

Învîgătoarea, Libby Riddles, prima femeie care a câștigat cursa de sănii trase de cîini, pe o distanță de 1 800 km

unde, în pustiul de gheață și cutremurătoare liniște? Voința e cea care învinge. Încearcă să-și refacă puterile noaptea, în culcușul din sanie. Cîinii își fac adăpost în zăpadă, înghesuindu-se unii în alții.

Și această cursă a fost câștigată de o femeie. Libby Riddles și-a meritat din plin premiul de 10.000 de dolari. Pentru două-trei ore de tenis, John McEnroe sau Jimmy Connors câștigă de zece ori mai mult. Și asta, de cîteva ori pe an, în aplauzele publicului. Libby nu este o celebritate mondială, o cunosc mai ales locuitorii Alaskai și puțini din cei ai Canadei. Dar ea a demonstrat că femeia intră în competiție cu bărbatul și pe terenul unde acesta se considera imbatabil: forța fizică și morală de a duce la bun sfîrșit o grea încercare.

Imagine idilică a unei curse infernale

de la

A la Z

APĂ. Numeroși specialiști afirmă că setea contemporană de folosire nesăbuită a apei s-ar putea transforma, în următoarele decenii, dacă nu se vor adopta măsuri energice, într-o „criză a apei” mult mai gravă decât penuria energetică. Un pertinent studiu, întocmit de centrul american de cercetări „Worldwatch”, avertizează că, pe întinse zone ale planetei, exploatarea hulpavă a resurselor de apă amenință cu limitarea producției agricole și reducerea altor activități economice de primă însemnătate. Potrivit autorilor, poluarea invadează și infestază tot mai multe riuri, lacuri, mări etc., solicitarea excesivă antrenând o scădere îngrijorătoare a nivelului pînzelor freatice. Acest fenomen — precizează cercetătorii — a devenit alarmant în vaste zone din Statele Unite, America Latină, Asia de sud ș.a. În unele din aceste ținuturi, nivelul pînzelor de apă subterană a coborît cu 25—30 metri în zece ani, iar în altele — cu 4 metri pe an! De unde concluzia că ulciorul — în atare condiții — nu va mai merge de prea multe ori la apă; nu că s-ar sparge, ci fiindcă risipitorii nu vor mai avea cu ce-l umple.

BROASCĂ. Un cetățean vest-german din Nienburg (între Bremen și Hannover) și-a dat în judecată vecinul. Acesta din urmă își amenajase un heleştu pentru creșterea broaștelor, specie pe cale de dispariție în RFG. Expertiza cerută de reclamant stabilise că orăcăitul batracienilor ajungea la 70 decibeli, cit o motocicletă rulînd cu 40 km pe oră. Tribunalul a respins, însă, plîngerea afirmînd că „protecția florei și a speciilor faunei pe cale de dispariție trece înaintea drepturilor cetățenești”. Sentința s-a dovedit a fi întocmai că o broască, „închizînd” gura reclamantului.

CANGURI. Poliția vest-germană a descoperit că, în landul Baden—Württemberg, cangurii au fost travestiți... în căprioare. Potrivit presei din RFG, peste 20 tone de carne de cangur, folosită în Australia pentru hrana vitelor, au fost desfăcute clandestin în regiunea Stuttgart, fiind îndreptate, mai ales, spre cantine și instituții sociale. Etichetele pretindeau că ar fi fost vorba de căprioare. Frauda s-a ridicat la sute de mii de mărci, iar poliția a deschis o anchetă pentru lămurirea acestui scandal. După aflarea veștii, s-au găsit, totuși, cîțiva consumatori cu umor, care au spus că preparatele din carne de cangur nu ar fi tocmai rele, întrucît un prînz, chiar și sumar, cu

carne de cangur, i-ar fi ajutat să „sară”, fără greș, peste... masa de seară!

DRUM. În Statele Unite, au fost date publicității amănuntele unui mare proiect de acum două decenii, denumit „Carryall”. Prin deșertul californian, în zona Mojave, urma să fie construit un important drum național. Principalul obstacol îl constituia un masiv muntos, greu de trecut. Ocolirea lui ar fi necesitat peste 20 de km de șosea în plus, așa încît constructorii au optat pentru traversare, operațiune care impunea pulverizarea a 70 milioane metri cubi de piatră. Departamentul energiei a propus, atunci, folosirea unor miniîncărcături atomice echivalînd cu aproape două milioane tone de dinamită. Costurile s-ar fi redus la jumătate. Proiectul a fost, pînă la urmă, anulat, tot atunci recurgîndu-se la mijloacele convenționale.

Remarcabilă este însă posibilitatea de folosire a atomului în scopuri pașnice, ceea ce dă acestui fapt divers putere sugestivă. Alăturarea stihurilor argeziene întărește, credem, imaginea: „Și, în sfîrșit, urmașul lui Prometeu, el omul./ A prins și taina mare, a tainelor, atomul./ El poate omenirea, în cîteva secunde,/ S-o-ntinerească nouă pe veci ori s-o scufunde.”

EXPERIENȚE. În Statele Unite, s-au desfășurat ample manifestații ale mișcării FARM (Farm Animal Reform Movement) asociație care se declară împotriva „mutilărilor, privațiunilor și suferințelor îndurate de animalele domestice”, atît în cadrul diferitelor experiențe, cît și al procesului de prelucrare industrială.

Tot în Washington, s-a anunțat că a fost „redeschis dosarul experiențelor CIA”, agenția americană de investigații fiind obligată de Curtea federală de apel să divulge numele cercetătorilor care, la cererea sa, s-au pretat la efectuarea de experiențe pe oameni. Testele au vizat, printre altele, slăbirea ori anihilarea facultăților mintale, precum și rezistența la droguri.

Cum ar spune FARM, CIA s-a dat la investigații nu tocmai... domestice!

FLUVIU. Celebrul explorator francez Jacques Yves Costeau a comunicat presei amănuntele unei expediții internaționale menite să cerceteze.

în profunzime, ecosistemul din bazinul celui mai mare (ca debit) fluviu al lumii, Amazonul. Au luat parte oameni de știință din țările direct interesate — Brazilia, Columbia, Peru, Venezuela, precum și din Franța. Grupul a fost format din patruzeci de cercetători, scafandri, alpinisti, cinești. În afara navei „Calypso”, echipa a folosit un elicopter, un aeroglisor, un vas pneumatic, un camion-amfibie, canoe, caiace și un laborator mobil. Guvernul peruan a pus echipei la dispoziție elicoptere pentru zonele foarte greu accesibile. Timp de zece luni, expediția a studiat „acțiunile și interacțiunile apei asupra solului, solului asupra pădurilor, pădurilor asupra faunei, faunei asupra omului”, într-o regiune mirifică, în care natura — după spusele martorilor oculari — se mai păstrează în stare pură.

În ce privește „acțiunile omului” în această zonă, o știre oficială anunța, de curînd, că în pădurea amazoniană au fost găsite resturile pămîntesti ale unei.. rachete (americane) aer-sol!

GROTĂ. Șase copii libanezi din satul Rachmaya, îngroziți de bombardamentele aeriene și tirurile de artilerie, s-au ascuns într-o grotă timp de 75 de zile. Potrivit presei din Beirut, copiii (doi frați și patru surori, avînd între trei și cincisprezece ani) s-au hrănit cu fructe sălbatice, fiind descoperiți întîmplător de o patrulă militară.

Să fie încă o probă în sprijinul oamenilor de știință, care avertizează că armele ar putea întoarce omenirea, din nou, la caverne?

HÎRTIE. Singurul cîmp de desfășurare a războiului dintre orașul spaniol Huescar și Dane-marca a fost hîrtia. Războiul a fost declarat de localitatea andaluză în 1809, cînd regatul danez a devenit aliatul lui Napoleon Bonaparte. Tratatul de pace a fost încheiat după mai mult de un secol și jumătate de la declanșarea ostilităților, perioadă în care nu s-a tras, însă, nici măcar un singur foc de armă.

Quod erat demonstrandum!

INTOXICAȚII. În RFG se caută leacuri eficiente împotriva intoxicațiilor medicamentozăse. „Peste 15 mii de persoane mor în fiecare an, în RFG, din cauza efectelor secundare ale medicamentelor” — relevă săptămînalul „Stern”, citîndu-l pe profesorul H. Remmer, reputat specialist în toxicologie. La rîndul său, ministrul sănătății din landul Renania de Nord-Westfalia acuza medicii de a fi prescris, într-un singur an, tranchilizante și somnifere la circa un milion de copii sub unsprezece ani, sute de mii de copii fiind declarați „nevrozați”.

JUCĂRII. Parlamentul Pieței comune a votat o lege prin care se cere interzicerea fabricării de jucării războinice pe ansamblul țărilor comunitare. Se denunță „pericolul de a se forma la copii, prin jucării războinice, gustul pentru armă” și se solicită ca „producția și vînzarea lor să fie reduse treptat și înlocuite prin jucării constructive”.

Hotărîrea, prin buna ei intenție, merită, firește, salută, numai că, adresîndu-se liliputanilor, ea amintește de Lagado, ținut descris de Gulliver, unde construirea caselor începea, invariabil, cu... acoperișul!

KAMIKAZE. Încă un bombardier „Tornado”, din dotarea armatei vest-germane, s-a prăbușit, în apropierea insulei daneze Samsoe. Pilotul a fost „pescuit” de un elicopter al marinei militare daneze. Evenimentul se înscrie în seria lungă a accidentelor avioanelor militare, un alt „Tornado” plonjînd în mare, în apropierea coastei olandeze, la un interval de numai cîteva zile. Aceste bombardiere înlocuiesc faimoasele „Starfighter” americane, supranumite „sicrie zburătoare”, întrucît peste 200 de nave de acest tip s-au prăbușit în zboruri de antrenament. Se pare că „Tornado” repetă întocmai trista carieră a „Starfighter”-ului.

În orice caz, comentarii vest-germani au început, mai în glumă mai în serios, să numească avioanele militare americane „Kamikaze” pentru „înclinația” lor spre... sinucidere.

LAPTE. Recurgînd la mijloacele reputatei ironii galice, 250 de țărani francezi s-au prezentat la birourile unei agenții de șomaj din Tours, cerînd să fie luate în evidență vacile devenite „de prisos” în urma măsurilor comunitare de reducere a producției de lapte. Surprîși, funcționarii de serviciu au întocmit dosare pentru trei dintre vaci, aflate chiar la poarta agenției.

Ce-i drept, birocrații n-au reușit să... rumege gluma!

MANEVRE. În cursul manevrelor militare din regiunea Huesca, un ofițer și șase soldați ai forțelor speciale spaniole au ocupat satul Avena. După ce au luat cîteva „prizonieri”, militarii au adunat țărani în piață, l-au acuzat pe primul de „colaborare cu inamicul”, l-au legat și așezat în fața unui pluton de execuție, lăsînd mută de uimire întreaga suflare a satului. Operațiunea a fost, însă, doar o simplă simulare, militarii declarînd că au urmărit să se antreneze „în condiții cît mai realiste”. Primarul a calificat incidentul ca „o glumă de prost gust”.

Cel mai greu a fost ca locuitorii, luați inițial „prizonieri” de propriile forțe armate, să fie convinși că, de fapt, manevrele aveau ca scop tocmai apărarea lor și a satului, țărani susținînd că soldații s-au dovedit „inamici” ai timpului și ai muncii lor, stînjîndu-i la lucrările agricole.

NATURĂ. Potrivit ziarului „Il Giorno” din Milano, Padul a devenit un adevărat „tomberon”, în apele sale fiind deversate anual 12 mii tone de amoniac, 64 mii tone uleiuri, 7 mii tone fosfor, 3 mii tone detergenți, 250 tone de arsenic, precum și alte substanțe reziduale, inclusiv pesticide.

Un tablou pe care-l putem numi fără greș: „Natură moartă”.

OGOARE. Instalarea de baze militare americane în Micronezia a mișcorat, în proporții alarmante, suprafețele arabile, și așa reduse, ale insulelor din Pacific. Pe ansamblul arhipelagului, aflat sub mandatul tutelar al Statelor Unite, țărani au fost expulzați de pe două treimi din pămînturile lor. În Insulele Mariane, de exemplu, populația nu mai deține decît 12 la sută din ogoare, iar, în Palau, doar 24 la sută. Primul efect, pe termen scurt — de altfel, previzibil — a constat în declinul agriculturii microneziene, baza

economiei locale. În consecință, potrivit datelor oficiale, aceste insule au devenit importatoare de orez, carne de vită și chiar produse piscicole. În schimb, câteva companii americane construiesc un număr nedeclarat de silozuri, fără a preciza, însă, dacă ele vor adăposti cereale sau... rachete intercontinentale.

PESCĂRUȘI. Canalele de radio și televiziune din provincia spaniolă Galicia și-au întrerupt, mai multe minute în șir, emisiunile pentru a transmite, în direct, cîntecul pescărușilor și murmurul valurilor din apropierea coastelor. Ecologii locali aleseseră această formulă pentru a protesta împotriva proiectului mai multor firme vest-europene de deversare a unor reziduuri radioactive în „Groapa din Atlantic”. Situată la 700 km de coastele iberice, adîncă de 3 mii și largă de 8 mii de metri, „Groapa” a fost folosită de societăți transnaționale pentru depozitarea unor deșeuri „pudice”, ferite, adică, de privirile indiscrete ale ecologilor. Potrivit calculelor oficiale, peste 500 mii de tone au fost, deja, stocate. Specialiștii susțin că intoxicarea „Gropii din Atlantic” reprezintă o gravă amenințare pentru mediul înconjurător. S-au făcut demersuri insistente împotriva deversărilor, toată lumea fiind conștientă de pericolul radioactivității, cu excepția societăților transnaționale, care, simulînd nedumerire, se întreabă candid: cum te poate cineva învinui că-i sapi groapa, cînd, de fapt, i-o umpli?

RECORD. Cîteva sute de extravagani, dornici de a ieși cu orice preț în evidență, au luat parte la o licitație, desfășurată la New York, cu totul ciudată, în cadrul căreia 60 de cornute din rasa Holstein au fost cumpărate cu... 10 milioane dolari! Recordurile au fost obținute de un tăuraș (610 mii dolari) și o vacă (530 mii dolari). Este de mirare cum, în febra licitației, nu s-a găsit nici un excențric care să strige: „Dau un regat pe un bou!” Lăsînd gluma la o parte, merită menționat faptul că cele două cornute supralicitate egalează venitul unui american mijlociu pe aproape... o sută de ani!

SPECULĂ. Într-un ziar din Cagliari, capitala Sardiniei, a apărut, după cum relatează agenția „France Presse”, următorul anunț: „Funcționar la pensie, în vîrstă, cedez un ochi și un rinichi pentru o locuință cu trei camere, chirie moderată”. Oferta pare greu de crezut, dar, potrivit presei italiene, ea dezvăluie criza de locuințe, care se accentuează de la an la an în Italia. Sindicatele sarde au cerut, după cum menționează surse oficiale, autorităților regionale să soluționeze problema locuințelor și a chirii. Este în vigoare „equo canone”, legea „chiriei echitabile”, dar proprietarii o încalcă, practicînd specula pe piața neagră a locuințelor. La Roma de exemplu, chiria unui apartament cu trei camere ajunge, în unele cazuri, să depășească un milion de lire (o mie de dolari) pe lună, ceea ce întrece veniturile lunare ale unui salariat mijlociu.

TUNEL. La centrul de experiențe nucleare din Nevada s-a prăbușit complet un tunel, sub șocul unei explozii de rutină. Un purtător de cuvînt a

menționat că accidentul a survenit la trei ore după efectuarea unui test subteran cu o încărcătură de zece kilotone. Tunelul fusese săpat în stîncă, dar exploziei nu i-a putut sta nimic în cale, lăsînd în urma ei o groapă uriașă. Prăbușirea tunelului a antrenat și echipa de specialiști aflată la sol spre a înregistra efectele exploziei, 13 persoane fiind spitalizate. Pentru liniștirea opiniei publice, purtătorul de cuvînt a ținut să adauge că nu s-au produs scurgeri radioactive. Numai că motivele de îngrijorare nu pot fi îngropate, întrucît instalația sofisticată, supravegheată cu strășnicie, s-a dărîmat chiar sub ochii savanților.

Să fie oare acest accident o parabolă ce simbolizează că orice drum, care duce spre negurile rațiunii, frizînd iraționalul, își merită soarta de a fi distrus?!

UNELTE. Potrivit Organizației Națiunilor Unite pentru Dezvoltare Industrială (ONUDI), țările africane vor fi nevoite să importe 80 la sută din necesarul de unelte agricole, în absența unor ramuri de profil. Un studiu, întocmit sub egida ONUDI, recomandă promovarea unor programe de industrializare pe termen lung, care să sprijine și dezvoltarea agriculturii, îndeosebi prin producția de mașini și de unelte, precum și de îngrășăminte. Ponderele Africii, în producția industrială mondială, se situează, după calculele studiului, la puțin peste unu la sută. Realizarea proiectelor, propuse de ONUDI, ar necesita 140 miliarde dolari pînă în 1990. Organismele financiare africane ar putea furniza jumătate din aceste fonduri. Cealaltă jumătate ar trebui s-o îlesnească țările puternic industrializate prin renunțarea la dobînzile ridicate, întrucît unele din ele au fost puteri coloniale în Africa și, veacuri de-a rîndul, au uneltit pentru extorcarea resurselor materiale și umane ale continentului african, pe cît de bogat pe atît de sărac.

VACCIN. Curtea de Conturi a Congresului american a reproșat Pentagonului manevrarea ilegală de fonduri în Honduras. Potrivit anchetei parlamentare, sumele imputate se ridică la două milioane dolari, ele fiind folosite pentru modernizarea unor baze militare. Candid, Pentagonul a declarat că banii în cauză ar fi fost folosiți pentru vaccinarea populației din mediul rural, deși nimeni nu a văzut soldați americani dînd asistență sanitară la sate.

Chiar dacă se încearcă prefacerea incredibilului în credibil, un lucru rămîne, totuși, de neînțeles: de ce a fost nevoie de tancuri pentru transportarea serurilor și a seringilor?!

ZBURĂTOR. Un straniu obiect zburător se ivise pe cerul Bavariei, la Nürenberg, unde a zăbovit aproape două zile. Numeroase persoane l-au privit, cu neliniste, crezînd că este vorba de o misterioasă apariție extraterestră. Directorul observatorului local și-a invitat concitadinii să trateze obiectul cu indiferență, întrucît pata strălucitoare nu putea fi decît un satelit de cercetări militare.

Adică, o tenebroasă apariție... terestră!

Ștefan Cârja

Seleniu și vitamine

Continuă controversa acerbă dintre Linus Pauling, laureat al Premiului Nobel, dar nu pentru medicină, care susține că doze masive din vitamina C previn cancerul, și adversarii săi, cu toți medicii, care sînt convinși că au dovedit, experimental, că tratamentul propovăduit de Pauling nu dă nici pe departe, rezultatele scontate de acesta.

Între timp, un studiu efectuat pe un mare număr de subiecți, în Finlanda, pare să dovedească efectul anticanceros al seleniului, element prezent în cereale. Rezultatele studiului au fost publicate în „British Medical Journal”, una din revistele de specialitate ale medicilor britanici.

Medicii finlandezi au examinat 102 persoane, 51 de perechi alese cu grijă. În fiecare pereche exista o persoană căreia i se diagnosticase cancerul, iar cealaltă persoană avea același sex și aceeași vîrstă: o altă caracteristică identică era fumatul. Cei 102 au fost aleși la întîmplare, dintr-un număr de 12 000 de oameni între 30 și 64 de ani. Rezultatul studiului a fost următorul: pacienții care au murit de cancer în timpul studiului aveau în medie cu 12 la sută mai puțin seleniu în sînge, decît cei din grupul de control. Legătura dintre nivelul seleniului și cancer era mai pronunțată în cazul bărbaților și al fumătorilor și printre cei bolnavi de cancer la sistemul respirator.

Alte studii realizate pe animale au arătat că prezența seleniului în cantități mari în sînge este însoțită de reducerea numărului cazurilor de cancer declanșate artificial, adică provocate cu ajutorul unor substanțe cancerigene. De asemenea, seleniul a încetinit procesul creșterii tumorilor deja apărute. În Finlanda, solul și, în consecință, cerealele sînt foarte sărace în seleniu. În unele zone din Statele Unite și din Canada, nivelul seleniului din sol este foarte ridicat, iar, în Marea Britanie, pîinea se coace, în majoritatea cazurilor, din grîul importat din America, bogat în seleniu. În măsura

în care rezultatele studiului realizat în Finlanda sînt semnificative, persoanele care consumă, odată cu mîncarea, cele mai mici cantități de seleniu sînt de 6 ori mai predispuși la cancer decît membrii grupului de control. Concluzia cercetătorilor a fost că există o probabilitate foarte ridicată ca seleniul să împiedice apariția tumorilor canceroase la oameni.

În cadrul aceluiași studiu s-a măsurat cantitatea de vitamină E și A prezente în sînge. În acest caz, legătura cu cancerul a fost mai puțin evidentă, dar pacienții din sîngele cărora lipsește atît seleniul cît și vitamina E, sau ambele sînt prezente în cantități foarte reduse, par să fie de 11 ori mai predispuși la cancer decît persoanele care au din abundență atît seleniu, cît și vitamina E. S-ar părea, deci, că vitamina E și seleniul lucrează împreună la apărarea organismului împotriva cancerului.

În ce privește vitamina A, medicii au stabilit existența unei legături între cantitățile foarte mici din această vitamină prezente în sînge și cancerul care afectează plămîinii fumătorilor, în special în cazul bărbaților care prezintă și deficiențe de seleniu.

Atît seleniul, cît și vitamina E acționează ca antioxidanți în interiorul celulelor, apărînd probabil celulele de leziunile provocate de peroxizi. Peroxizii sînt substanțe chimice foarte active care se formează în urma asimilării anumitor alimente, de exemplu grăsimile rîncede. Medicii speră că studiul pe care l-au realizat va încuraja noi cercetări în două direcții – identificarea grupurilor de populație cele mai expuse la cancer și studii de lungă durată prin care să se confirme sau infirme proprietățile anticanceroase ale seleniului, vitaminei E și vitaminei A.

Vizualizarea vocii

Copiii surzi din naștere sfîrșesc adesea prin a deveni muți, fiindcă nu-și pot auzi propria voce. Informatica reușește, totuși, să îndrepte această situație. Grație unui proiect elaborat în comun de Centrul științific al IBM din Franța și Institutul național pentru tinerii surzi, din Paris, se poate obține o „imagine” a vocii copilului sau a vocii profesorului său. Datorită acestui control al imaginii, este posibil să se compenseze, parțial, lipsa controlului auditiv al copilului. Vocea, captată printr-un microfon, este digitalizată cu o frecvență de 10 KHz și tratată în timp real de un microprocesor. Vizualizarea se face pe un televizor, de exemplu, printr-un joc, precum cel cu cămilele și oazele. În timp ce copilul emite un sunet, animalul înaintează cînd sunetul „urcă”, animalul se deplasează spre partea de sus a ecranului. Obstacolele, care sînt palmierii, trebuie evitate, iar cămilele conduse spre oaze. În felul acesta, copilul poate să învețe să-și moduleze vocea. Succesul unui astfel de instrument depinde, într-o măsură

de factori umani, de raporturile dintre profesor și copil, de modul în care copilul înțelege sistemul.

Cură de întinerire

Un nou procedeu de conservare a hârtiei se datorează colaborării, destul de neobișnuite, dintre NASA și Biblioteca Congresului american. Începând din 1860, majoritatea tipurilor de hârtie conțin alaiun, substanță care, prin descompunere în timp, formează acid sulfuric, ceea ce face ca hârtia să devină friabilă. Remediul constă în a expune cărțile acțiunii dietilului de zinc, care neutralizează acidul și lasă pe hârtie un reziduu alcalin ce-i mărește rezistența. Pentru motive de securitate și comoditate, această operație trebuie efectuată pe scară largă în absența oxigenului și umidității. În această privință a intervenit NASA, punând la dispoziția Bibliotecii o cameră cu vid, destinată inițial simulărilor spațiale. Se pot astfel trata simultan pînă la 5 000 volume, prelungindu-se cu 400 ani durata vieții chiar și a acelor cărți care, în mod obișnuit, nu este decît de 25-75 ani.

Meșteri geniali

După unii observatori, dispozitivul pus la punct de doi mecanici din Arizona, Sherwood Webster și Richard Heise, ar fi una dintre cele mai mari cuceriri tehnice din ultimii 40 de ani. Și totuși nu este vorba decît de o valvă care face posibilă utilizarea benzinei cu cifră octanică foarte scăzută, reducînd, în același timp, consumul de benzină cu 20 la sută.

Punerea la punct a acestei valve a necesitat șase ani și 39 modificări, pe care cei doi le-au efectuat ignorînd orice principiu științific în domeniu. Acest tip de valvă, instalat sub carburator, obligă particulele de aer să se amestece foarte bine cu carburantul. Ea comportă un filtru dublu care servește la vaporizarea amestecului aer-carburant, astfel încît să se obțină o combustie mai completă, de unde și reducerea poluării.

Același dispozitiv ar putea fi utilizat și pentru extragerea sării din apa de mare, la un cost înjumătățit față de procedeele clasice de desalinizare.

Molecule depoluante

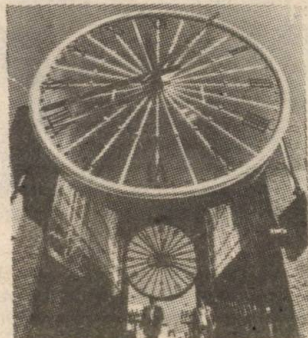
Doi microbiologi canadieni, Irving DeVoe și Bruce Holbein, au descoperit treizeci de molecule capabile să recunoască și să atragă metalele. Mercur, cadmiu, uraniu, cobalt, aramă, fier, nichel... nimic nu scapă acestor „aspiratoare” microscopice care captează particule infime cu o eficacitate de aproape sută la sută! Ușor de fabricat, puțin costisitoare, stabile, netoxice, rezistente la temperaturi industriale, „moleculele miracol”, care pot fi fixate pe numeroase materiale, ca de exemplu sticla, teflonul sau nailonul, sînt și re folosibile: prin diverse tehnici, între altele o creștere a acidității sau o descărcare electrică, ele pot să se elibereze de recolta lor metalică suficient de concentrată pentru a fi stocată sau reciclată.

Aplicațiile nu vizează numai depoluarea, ci și exploatarea apei marine, conservarea produselor farmaceutice și cosmetice prin extragerea fierului pe care îl conțin, în lipsa căruia microbii nu pot să se mai reproducă etc., etc.

Întimplarea a jucat rolul esențial în această descoperire. „În cercetările noastre asupra maladiilor infecțioase, declara Holbein, ne întrebam cum reușesc microbii să ne acapareze fierul din organism și cum reacționează acesta pentru a-i împiedica”. După ce au descoperit că bacteriile „fabrică” molecule care „văd” anumite metale, cercetătorii au izolat aceste molecule, le-au reproduș pe cale sintetică și, apoi, le-au evaluat eficacitatea. „Am turnat peste aceste molecule o soluție de fier radioactiv; nu ne mai rămînea decît să măsurăm radiațiile care treceau”. Surpriză: fierul și radioactivitatea au fost reținute.

Cei doi savanți au deșus deja brevete în Canada, SUA, Europa și Asia.

Două uriașe cadrane de ceas au fost instalate de curînd deasupra zonei de acces a

stației de cale ferată Cergy-St. Cristophe din Paris; avînd fiecare un diametru de 10 m, cadranele de ceas sînt cele mai mari din Europa. Au fost realizate de o firmă de ceasuri (desigur) elvețiană

Cel mai mic casetofon din lume, înzestrat cu căști de audiere, prezentat în cadrul Tîrgului Internațional de Invenții și Inovații Tehnologice din Berlinul occidental. Aparatul măsoară 12,6 cm lățime, 3,2 cm înălțime și 12,6 cm grosime și poate fi utilizat atît acasă, cît și la purtător

Secretul băncilor elvețiene

Despre secretul bancar s-au scris biblioteci întregi. Și, nu o dată, s-au purtat negocieri aprinse. Iar, în primăvara anului 1984, elvețienii au fost chemați să se pronunțe asupra subiectului în cadrul unui referendum, pe baza unui proiect de lege propus de Partidul Socialist, susținut de toate partidele de stînga, de sindicate și de organizațiile cu caracter umanitar.

Promotorii inițiativei evaluau la circa două miliarde de franci elvețieni (circa un miliard de dolari) totalul sumelor care se sustrag fiscului, în fiecare an, ca urmare a secretului bancar. Și aceasta, în timp ce bugetul federal al Elveției era deficitar.

Autorii inițiativei apreciau că, prin obligarea băncilor de a furniza informații autorităților din diferite țări victime ale exodului de capitaluri, s-ar limita amploarea acestor evaziuni. Ei evaluau că, la sfîrșitul anului 1982, capitalurile străine depuse în Elveția se ridicau la 100 miliarde franci elvețieni.

Inițiativa privind secretul bancar, chiar dacă n-a putut duce la lichidarea acestuia, a readus în atenția generală un subiect controversat de multă vreme. Subiect care face, de ani de zile, tema unor articole, studii, cărți și chiar dezbateri parlamentare.

Miliardele „discrete”

La 15 aprilie 1980, doi vameși francezi erau arestați de poliția elvețiană și inculpați de spionaj economic și încălcarea legii asupra băncilor. Momentul a prilejuit presei franceze o suită întreagă de articole privitoare la evaziunea capitalurilor, fraudă fiscală, secretul operațiunilor și metodele băncilor elvețiene. Un amplu articol pe aceste teme a apărut în săptămînalul „Le Point”. Relatăm, în continuare, fragmente din acest articol.

Geneva. În cartierul afacerilor, La Corraterie, fațadele imobilelor pot părea înșelătoare. Desigur, Uniunea băncilor elvețiene, Societatea de bancă elvețiană sau Creditul elvețian își afișează, în modul cel mai vizibil, firmele. Dar despre cutare fațadă, pe care nu se află decît o plăcuță ce poartă inscrite două inițiale, sau despre cea de lîngă ea, pe care nu se află nici o inscripție, cine ar putea ghici ce se ascunde în spatele zidurilor lor, cite miliarde de franci se află depozitați acolo? Cel ce pătrunde înăuntru, pentru a-și deschide un cont, va fi condus într-o încăpere austeră: pereți goi, fără covor sau mochetă, fără ferestre, mobilată numai în limitele strictului necesar. Este vorba, de fapt, de un loc propice pentru „confesiuni”. Discreția este legea de bază: nicio dată, aici, nu trebuie să se încrucișeze drumurile a doi clienți. După cum, nu este recomandabil nici să-ți parchezi mașina în cartierul băncilor. Pentru a

menține un secret cît mai profund, bancherii au închiriat chiar cite un apartament particular într-o clădire din vecinătatea băncii lor; clienții ajung acolo printr-o intrare mai puțin vizibilă.

Este lesne de înțeles că această regulă a secretului nu are în vedere doar deplasările fizice ale clienților. Întreaga lor situație financiară trebuie să fie

Una din cei „big five”, cu sume considerabile depuse în băncile elvețiene. Asupra conturilor sale se păstrează o discreție perfectă. Pînă în prezent...

ferită de privirile indiscrete. Toate acestea își au, între altele, și o explicație de ordin istoric.

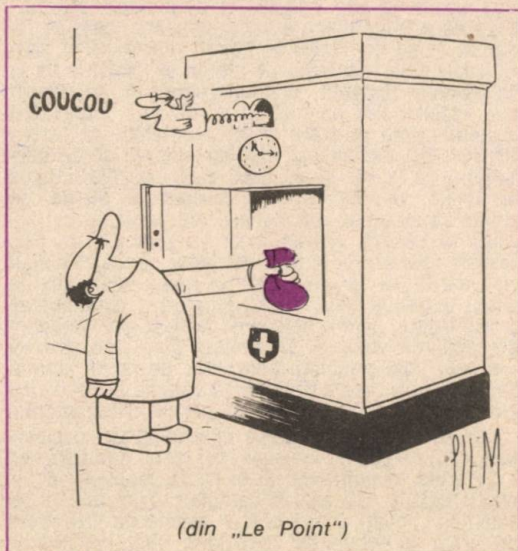
În 1934, un comando de agenți ai Gestapoului, conduși de un anume Heinrich Meinhardt, cetățean german care se dădea drept turist, a pătruns pe teritoriul elvețian. Misiunea comandoului era de a identifica pe cetățenii germani, îndeosebi evrei, care-și transferaseră banii în bănci elvețiene. În scurt timp, membrii comandoului și-au stabilit legături fructuoase, astfel încât, la un moment dat, Robert La Roche, bancher privat și președinte al Asociației elvețiene a bancherilor, a fost cuprins de neliniște: faptul că transferurile de fonduri spre Elveția se reduceau nu era un lucru anormal, dar faptul că clienții băncilor, de origine evreiască, cereau repatrierea fondurilor lor într-un moment în care, în Germania, se declanșaseră pogromurile, era cel puțin ciudat. Misterul avea să se clarifice curînd. Una din tacticile folosite de agenții Gestapoului consta în a se prezenta la ghișeu unei bănci pentru a depune o sumă pe numele unui cetățean german bănuț de a avea cont la banca respectivă. Dacă funcționarul de la ghișeu accepta suma, dovada era făcută. Din această perioadă datează și protecția întărită a secretului bancar, și apariția faimoaselor conturi numerotate.

Trebuie, totuși, precizat că un cont numerotat nu este un cont anonim; este vorba numai de faptul că doar un număr restrîns de persoane, într-o bancă, au posibilitatea de a cunoaște identitatea persoanei care deține contul numerotat.

Din această epocă, de cînd mîntia tăcerii s-a așternut asupra băncilor elvețiene, capitalurile au început să se adune, aici, de pretutindeni. Cel fel de capitaluri? Mister. Dar, cu siguranță, după cum cred mulți, este vorba de capitalurile evazioniste, de cele care se tem de reforme sau care, pur și simplu, vor să scape de propriul fisc. „Banii murdari” ai Mafiei sau ai bandelor din Lyon vin, după cum se știe, pe malurile lacului Leman pentru a face un tratament de „curățire”.

O ospitalitate deloc dezinteresată

„De bună seamă că o mare parte din clientela noastră străină vine la noi pentru a scăpa de fisc” - declară, cu o sinceritate și o nonsalanță dezarmante, președintele Uniunii Băncilor Elvețiene. Este, de altfel, de notorietate publică faptul că bancherii elvețieni se fac compliciti unor operațiuni de evaziune fiscală. În ce-l privește, necinstitul contribuabil trebuie să îndeplinească, mai întîi, anumite condiții pentru a putea beneficia de avantajele „paradisului fiscal” de la poalele Alpilor. El va trebui, în primul rînd, să-și cumpere-o proprietate în Elveția și să obțină un permis de ședere în această țară. Și, în general, cînd ai bani, acest lucru e posibil. Apoi, el va trebui să-și constituie o „societate personală”, fie pe numele lui, fie sub o denumire fantezică. În sfîrșit, își va deschide un cont cu număr, la indiferent care bancă dorește. Toate veniturile sale vor fi vîrșate în acest cont, - și nu contează dacă ele provin de la o companie din Hollywood, de la o editură pariziană sau de la o uzină dintr-o țară scandinavă. Potrivit convențiilor în vigoare, aceste fonduri părăsesc o țară sau alta, pentru a fi depuse la băncile elvețiene, fără a fi nevoie să se achite vreun impozit în țara de origine. Ele nu vor fi supuse impunerii decît de către fiscul elvețian, care percepe impozite dintre cele mai modeste. Taxa cantonală aplicată so-

(din „Le Point”)

cietăților personale este, de regulă, aproape o formalitate. Din cele cinci milioane de franci francezi cîștigați, într-un an, de Elisabeth Taylor, fiscul elvețian i-a reținut doar 10 000, adică 0,2 la sută. Este adevărat că Miss Taylor nu-și putea lăsa suma în totalitate în bancă; îi trebuiau bani și pentru cheltuielile curente, care, în treacăt fie spus, sînt destul de considerabile. Banca i-a deschis atunci un cont curent, alimentat cu 50 000 de franci pe lună. Aceste sume sînt supuse, evident, impozitului pe venit. Dar autoritățile federale dau dovadă de un spirit larg: rezidentul străin poate discuta cu ele și se poate chiar tîrgui. De regulă, prin intermediul unui avocat local. Iar în nouă din zece cazuri, el se va declara pînă la urmă mulțumit. Dacă Liz Taylor, cu un venit anual de cinci milioane, ar trebui să dea mai mult de 400 000 de franci pe an - ipoteză, de altfel, cu totul improbabilă -, ea s-ar putea considera îndreptățită să-și schimbe consilierul fiscal. Chiar și în cazul unei asemenea ipoteze, ea tot s-ar putea considera privilegiată, căci, în Statele Unite, fiscul ar urma să-i ia 4,3 milioane franci.

Este, acesta, unul din motivele cele mai serioase pentru care, printre oaspeții permanenți ai Elveției din ultimele decenii, s-au numărat și se numără vedete de prim rang ale cinematografiei, începînd cu Charlie Chaplin și continuînd cu Audrey Hepburn, Orson Welles, Mel Ferrer, Yul Brynner, Sophia Loren. În atît de primitoarele cantoane elvețiene s-au mai instalat între alții, și nu în ultimul rînd, din aceleași motive nume sonore cum sînt cunoscutul autor de romane polițiste, belgianul Georges Simenon, sau fostul campion mondial de box la toate categoriile, suedezul Ingemar Johansson. Acesta din urmă a fost chiar nevoit să-și schimbe cetățenia, ca de altfel și actorul Yul Brynner, iar exemplul lor se gîndise, la un moment dat, să-l urmeze și Liz Taylor. Căci, într-adevăr, nu este îndeajuns să trăiești în Elveția pentru a te putea sustrage exigențelor fiscale ale diferitelor țări. Astfel, încă din 1962, Statele Unite nu mai acordă contribuabililor domiciliați în străinătate decît o reducere de impozit limitată la o primă tranșă de 25 000 de dolari. Atîta timp cît debitorul recalcitrant evită să revină în S.U.A., plățile pe care se cuvine să le facă fiscului din această țară pot rămîne neonorate. Dar, de îndată ce el își face cunoscută intenția de reîntoarcere, agenții însărcinați cu executarea ei intră în acțiune. În 1965, Sophia Loren,

abia sosită la Los Angeles, a avut neplăcuta surpriză, de a primi vizita a două persoane, care au reclamat suma de 13 000 de dolari, reprezentând totalul impozitelor neplătite pe ultima ei încasare de la Hollywood. Distantă, disprețuitoare, ea a refuzat să-i asculte. Din nefericire, actrița și-a încredințat bijuteriile spre păstrare direcției hotelului în care a descins. Cel doi au pus stăpînire pe ele și au amenințat-o că le vor vinde dacă ea nu va plăti, suma reclamată. Sophia Loren a început să plîngă să strige, să se agite, dar, în cele din urmă, a fost nevoită să cedeze. Actrița avea să semneze un cec, desigur, pentru o bancă elvețiană. Necazuri mult mai mari avea să aibă, însă, în Italia, unde, pînă la urmă, a trebuit chiar să ispășească o condamnare la închisoare, pentru delict de același gen. Alți contribuabili de vază și, în același timp, rău plătnici sînt ceva mai prudenți. Cum este, de pildă, actorul Noel Coward, care a preferat să rămîna la bord cînd vasul său a făcut escală în portul Southampton.

Dar nu numai autoritățile diferitelor țări occidentale, ci și elvețienii – desigur, cei ce nu sînt bancheri – se arată nemulțumiți. Și ei își au motivele lor. În unele regiuni, mai ales în cantonul Vaud, afluxul rezidenților bogați a provocat o asemenea creștere a prețurilor la terenurile imobiliare, încît construirea unei locuințe a devenit o problemă din ce în ce mai dificilă. Și aceasta cu atît mai mult cu cît proiectele somptuoase ale noilor veniți absorb o parte excesivă a capacităților întreprinderilor de construcții. Problema personalului domestic devine, și ea, tot mai complicată: bucătării, femeile de serviciu, șoferii preferă să se angajeze la stăpîni străini, care sînt mult mai largi la punga decît compatrioții lor și, în plus, absentează de la proprietățile lor elvețiene o bună parte a anului.

Nu este, deci, întîmplător că autoritățile de la Berna au decis, la un moment dat, să intervină. În 1964, cantonul Ticino număra 6 000 de proprietăți vest-germane, iar, la Geneva, celor 80 000 de localnici li se adăugau 60 000 de străini. Nu este deloc întîmplător că pe malul lacului Lemman prețurile terenurilor imobiliare au ajuns la cifre de-a dreptul impresionante. În fața unei asemenea situații, guvernul federal a hotărît să adopte o serie de măsuri. Prima dintre ele vizează o mai mare severitate în acordarea permiselor de ședere pentru străinii care își cumpără o proprietate. Alta precizează că deținerea unui act de proprietate asupra unui teren nu echivalează, în mod automat, cu autorizarea de a fi rezident al țării. Asemenea măsuri n-au împiedicat, însă, marile firme, îndeosebi americane, să se instaleze în continuare pe teritoriul elvețian. Fie că e vorba de Dupont de Nemours, ori de Caltex (la Basel) sau de Colgate (la Zürich), aceste „sedii europene” sînt considerate binevenite.

Un contencios dificil

În septembrie 1939, Elveția se găsea într-o situație deloc de invidiat. Germania hitleristă inspira o profundă neîncredere. Cu toate acestea, țara era într-o situație prea dificilă pentru a-și asuma riscul rușii legăturilor cu cel de-al treilea Reich. Lipsită, practic, de resurse naturale, Elveția depindea, în mare măsură, de importurile de grâu, cărbune, petrol, oțel – produse care în majoritatea lor veneau din Germania. În schimbul lor, Berlinul cerea energie electrică, aparatură de precizie etc. Foarte curînd, aceste tranzacții s-au dovedit deosebit de deosebite, dacă nu chiar păgubitoare pentru elvețieni. Contrar unei asertiuni larg răspîndite, industria elvețiană nu avea să realizeze, în timpul războiului, decît beneficii nesemnifi-

cative. Hitler se simțea în măsură să dicteze prețurile după bunul său plac. Unele operațiuni erau deosebit de complicate și chiar riscante. Astfel, o întreprindere elvețiană, autorizată de Berlin să treacă de cordonul submarinelor germane, a vîndut în Anglia aparatură de care industria aeronautică britanică avea absolută nevoie. În schimb, elvețienii au cerut – și au obținut – o încărcătură de cupru rafinat. Metalul, ce urma să fie livrat la Basel, avea să ajungă, în cele din urmă, în Germania, unde uzinele de armament aveau nevoie presantă de cupru.

În Statele Unite se știa că o mare parte din tranzacțiile germane treceau prin Elveția. Era o situație căreia Washingtonul considera că trebuie să i se pună capăt fără întîrziere. Începînd cu data de 10 aprilie 1940, președintele Roosevelt a autorizat ministerul de finanțe să „controleze” bunurile germane din S.U.A. și, de asemenea, bunurile cetățenilor din țările neutre bănuți de a acționa în folosul Germaniei naziste. Autoritățile și cetățenii germani, italieni, japonezi au aflat de aceste investigații suficient de repede pentru a-și putea repatria capitalurile mai înainte ca acestea să fie blocate. Cetățenii elvețieni n-au făcut-o. Ei nu vedeau nici un motiv de îngrijorare în ce-i privește. Mai mult, luînd în considerație o eventuală invazie a Germaniei naziste, elvețienii au transferat aurul de la Banca Națională la New York, iar principalele bănci elvețiene, tot mai stînjinite în activitățile lor de război din Europa, și-au creat sucursale în Statele Unite. Alimentate serios cu lichidități bancare, aceste instituții au ajuns, în scurtă vreme, să dispună, laolaltă, de o sumă de peste un miliard de dolari. Valoarea considerabilă a acestor capitaluri i-a intrigat, la un moment dat, pe agenții ministerului de finanțe. Filialele elvețiene, supuse legislației americane, trebuiau în mod firesc să le permită a lua cunoștință de documentele privitoare la aceste capitaluri. Agenții trezoreriei americane și-au dat, însă, repede seama că, din documentele care le-au fost puse la dispoziție de sucursalele băncilor elvețiene din S.U.A., nu pot afla, practic, nimic. Pe hîrtie, toate aceste bunuri, sume, valori imobiliare, lingouri de aur erau deținute nu de persoane particulare, ci de bănci care-și aveau sediile centrale la Zürich, Basel, Winterthur sau Geneva. De aceea, era imposibil de identificat numele adevăraților proprietari.

Cu o naivitate sinceră sau disimulată, ministerul de finanțe american s-a adresat, atunci, sediilor centrale, din Elveția, ale diferitelor bănci, dar ele au refuzat să ofere orice indiciu în materie. Exasperat, Henry Morgenthau, secretarul de stat la departamentul finanțelor și prieten personal al lui Roosevelt, a cerut guvernului elvețian dezvăluirea identității proprietarilor de conturi la sucursalele băncilor din S.U.A. Berna a refuzat, însă, cu indignare. Drept care Washingtonul a decis blocarea bunurilor elvețiene. Măsura se aplica inclusiv rezervelor de aur ale Băncii Naționale a Elveției, care, în mod evident, nu puteau fi considerate ca bun al naziștilor. Și aceasta se întîmpla în iunie 1941, cînd America nu era încă țară beligerantă. Bancherii elvețieni s-au consolat, gîndindu-se că măcar la sfîrșitul războiului situația va reintra în normal. Dar ei aveau să se înșele. La Washington s-a luat decizia de a se recupera toate bunurile germane, publice și particulare, în indiferent care țară din lume s-ar afla ele. Cîerînță pe deplin justificată, inclusiv pentru elvețieni. În perioada războiului, ei au trăit sub amenințarea unui atac al Germaniei naziste și au fost mereu sub presiunea exercitată de Hitler, iar dezvăluirea atrocităților din lagărele de concentrare i-a revoltat într-adevăr, încît ar fi fost dificil să găsești la sfîrșitul războiului un cetățean elvețian care să afișeze o atitudine fătîș progermană.

Și totuși, satisfacerea cererii Washingtonului nu s-a dovedit deloc simplă. Elvețienii aveau să remarce acest lucru încă de la începutul discuțiilor inițiate cu autoritățile americane în legătură cu soarta bunurilor germane. Discuțiile s-au profilat, încă de la început, deosebit de dificile. Delegații americani s-au arătat bănuitori, intransigenți, brutali. Elvețienii erau stupefiați, dar nu-și puteau permite să rupă negocierile. Financiarii elvețieni aveau nevoie – și încă o nevoie urgentă – de dolarii blocați în S.U.A. Într-adevăr, înfringerea totală a celui de-al treilea Reich risca să aibă consecințe dezastruoase pentru unele bănci care, între cele două războaie mondiale, se angajaseră serios în Germania. Banca Comercială din Basel se pregătea deja să-și depună bilanțul, iar Banca Federală din Zürich nu și-a datorat salvarea decât unei fuziuni precipitate cu puternica Uniune a Băncilor Elvețiene. Totalul pierderilor atinse o cifră astronomică: cinci miliarde de franci în investiții industriale pe care distrugerile și viitoarele demontări de uzine le reduceau la zero; la această sumă se mai adăuga un miliard de franci, reprezentând valoarea produselor livrate de elvețieni în timpul războiului și pe care Germania nazistă „uitase să le plătească”.

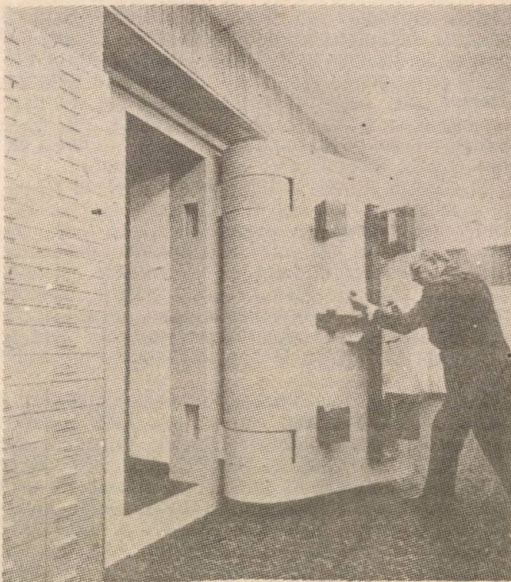
Asociația Bancherilor Elvețieni a decis să propună un compromis, și anume să se comunice americanilor lista bunurilor aflate la New York pe două coloane: pe prima – conturile care erau în mod sigur elvețiene, pe a doua – cele aflate pe numele unor resortisanți străini, în special germani. Era vorba de o concesie fără precedent, făcută deloc cu inima ușoară de elvețieni, deși, din punct de vedere juridic, ea putea fi considerată acceptabilă: secretul bancar instituit de legea elvețiană nu se aplica conturilor aflate în străinătate.

În decembrie 1944, delegații bancherilor elvețieni, convinși că au găsit o soluție satisfăcătoare, au luat din nou avionul pentru Washington. Dar, abia descinși în capitala S.U.A., ei au rămas decepționați. Înalții funcționari de la ministerul de finanțe au refuzat să trateze cu ei, considerându-i persoane particulare. S-a încercat să se explice interlocutorilor americani că nici măcar guvernul federal al Elveției n-avea dreptul să pună întrebări băncilor. Washingtonul a rămas, însă, inflexibil. Din nou impas.

Unii mari bancheri considerau că trebuia, pînă la urmă, să se termine odată totul. După toate evidențele, socoteau ei, mica Elveție nu putea avea cîștig de cauză în fața marii Americi. Și astfel, în februarie 1945, cu trei luni înainte de capitularea Germaniei naziste, guvernul elvețian a acceptat să caute bunurile germane aflate în țară și să le „înghețe”. Cît privește conturile blocate la New York, ele urmau să fie înregistrate la Clearing Office.

La Washington s-a exprimat o satisfacție minimă. Bancherii au început să facă recensămîntul fondurilor germane pe care le dețineau. Autoritățile elvețiene, preocupate de respectarea măcar a literiei legii, au acceptat cifrele furnizate de ei, fără a pune prea multe întrebări. Este probabil că unele instituții au operat omisiuni voluntare, pe care o anchetă serioasă le-ar fi descoperit. Totuși, în ansamblu, totalul corespundea, în mare, evaluărilor oficiale.

În toamna lui 1945, Berna anunță că bunurile germane în Elveția se ridicau la 250 milioane dolari. Washingtonul, însă, a ripostat prompt. După investigațiile americane făcute în Germania, suma totală reală trebuia să fie de cel puțin trei ori mai mare. Profund afectați, elvețienii constatau că sînt tratați drept nesinceri. Bancherii, aflați direct în cauză, au cerut să li se comunice dovezile americane. Dar ministerul de finanțe de la Washington a refuzat: documentele erau considerate oficiale, deci secrete. Elve-

Accesul spre camerele tortificate, în care se pătrunde nu fără eforturi

țienii n-aveau decât să permită anchetatorilor americani să consulte arhivele lor.

Guvernul de la Berna, bancherii și reprezentanții acestora în parlament s-au declarat scandalizați. Pentru a aplana situația, consiliul de control interaliat de la Berlin a emis ideea de a-și apropria toate bunurile germane aflate în străinătate. Nu era vorba numai de fondurile defunctului al treilea Reich, dar și de cele ale persoanelor particulare. În mod concret, era vorba de o confiscare pur și simplu. Față de această idee, în timp ce unele țări neutre au păstrat o tăcere incurcată, elvețienii și-au exprimat deschis nemulțumirea. „Ni se cere să ne plecăm în fața unui ordin militar emis în străinătate” – scria un ziar genevez. Presa americană a ripostat, acuzînd băncile elvețiene că doresc să-și însușească prada jafurilor operate de naziști. Ceea ce era fals. Elvețienii anunțaseră deja că sînt gata să restituie lingurile de aur furate de Germania nazistă Băncii Franței și care erau depozitate la Zürich. În plus, ei doreau să predea cele 9 milioane de dolari pe care Goering îi depusese la o serie de bănci din Elveția. Aveau în vedere, totodată, să remită aurul depus cu titlu personal de unele căpetenii naziste, aliații urmînd să stabilească faptul dacă acest aur a fost extorcat locuitorilor din teritoriile ocupate de naziști sau a fost smuls din gura cadavrelor de la Auschwitz. În ce privește bunurile germane a căror origine criminală – potrivit legislației elvețiene – nu era demonstrată, Berna propunea ca ele să fie afectate, cu prioritate, rambursării datoriilor germane în Elveția. Astfel, aceste fonduri nu ar fi putut servi finanțării unei eventuale mișcări neonaziste în Germania postbelică. Aliații au refuzat și această propunere. Capitularile germane în Elveția erau deja destinate pentru despăgubirea victimelor războiului. Și cum Berna se încapățina în hotărîrea ei, Washingtonul a decis să mențină blocarea fondurilor elvețiene în Statele Unite.

Au existat și unele informații după care Casa Albă ar fi proiectat să meargă chiar mult mai departe. Potrivit ziarului elvețian „Basler Nachrichten”, nego-

ciatorii americani i-ar fi amenințat pe elvețieni cu sistarea transporturilor de grâu și petrol. Și cum trupele aliate înconjurau din toate părțile teritoriul helvetic, primejdia se profila a fi deosebit de serioasă. Trebuie spus, însă, că, în această privință, n-a existat nici o confirmare și nici o dezmințire: nici de la Berna, nici de la Washington. Oricum, în Elveția știea a avut efectul unei adevărate bombe.

În această situație critică, elvețienii aveau cel puțin o consolare: nici Anglia, nici Franța nu s-au asociat la represaliile preconizate de Statele Unite. Britanicii erau prea mulțumiți de a fi obținut din partea băncilor elvețiene un împrumut substanțial, iar francezii importau din Elveția curent electric, produse textile și chimice. Cele două țări, care sperau să obțină partea lor de captură, preferau să-i lase pe americani să rezolve, ei singuri, treburile mai puțin plăcute.

Timp de șase luni, fiecare dintre cele două părți a rămas pe pozițiile sale. Abia în mai 1946, Departamentul de stat a publicat punctele principale ale unui acord. În termenii acestei „Convenții de la Washington”, fondurile germane, în măsura în care erau identificate și disponibile, urmau să fie împărțite între aliați și creditorii elvețieni ai celui de-al treilea Reich. Executarea prevederilor Acordului era incredințată autorităților federale. Astfel, bancherii elvețieni aveau impresia de a fi păstrat – mai mult sau mai puțin – secretul operațiunilor lor. La capătul a șase ani, bancherii dobindeau, așadar, posibilitatea de a dispune de fondurile lor în dolari.

Mai presus de orice bănuială?

Într-o carte care a stîrnit un mare răsunset la apariție, incitant intitulată „O Elveție mai presus de orice bănuială”, omul politic, sociologul și profesorul universitar elvețian Jean Ziegler analizează, între altele, și mecanismul bancar al țării, atrăgînd atenția asupra modului în care anumite practici ale cercurilor de afaceri aduc prejudicii, deloc meritate, „țării cantoanelor”. Ziegler remarcă, de altfel, în cartea sa, că, recurgînd în mod abuziv la numele țării – și contravenind astfel unei legi federale –, cercurile de afaceri fac „o publicitate nu numai prostească, dar și umilitoare pentru fiecare cetățean elvețian”.

Iată ce scrie Jean Ziegler despre secretul bancar:

În cadrul sistemului imperialist mondial, imperialismul elvețian îndeplinește rolul de tainuitor. Oligarhia imperialistă din diferite țări are nevoie de un loc unde legislația bancară, convertibilitatea liberă a monedelor, relativa stabilitate politică și eficacitatea tehnologică și instrumentală a instituțiilor (telex, aeroporturi, contabilitate) permit, mai întîi, punerea la adăpost și, după aceea, reinvestirea eficientă a prăzii acumulate. Există două tipuri de rețele de tainuitori: primul tip este reprezentat de băncile de afaceri. Aceste rețele sînt, în general, foarte bine organizate. Este un fapt cu totul excepțional ca un bancher să fie prins în culpă. Au fost, totuși, înregistrate și asemenea cazuri, cum este cel al unui bancher privat genevez, care conducea o rețea ce opera în Suedia, care a fost arestat de poliția suedeză în 1972 și condamnat de către un tribunal din Göteborg. Al doilea tip de rețea este organizat de „transportatori” profesioniști, care fixează datele trecerii și modalitățile de percepere a comisionului; acești „transportatori” sînt plătiți de către clienții exportatori. Ei depun capitalurile migratoare la o bancă elvețiană. Pentru peseta spaniolă comisionul era, în

urmă cu cîțiva ani, de 7 la sută, iar transportul se făcea în bilete de 1 000 de pesetas pe valiză.

Nu s-a dat niciodată vreo cifră oficială în legătură cu totalul capitalurilor care s-au refugiat în Elveția. Nici măcar Consiliul Federal, așa după cum afirmă el însuși, nu cunoaște această sumă sau proveniența și locurile de depozitare ale celei mai mari părți a acestor sume astronomice. Faptul pune o problemă politică interesantă. Sau băncile elvețiene funcționează fără contabilitate, sau guvernul nu știe și nu vrea să știe ce se petrece în propria țară!

În 1974, principalele cinci imperii bancare elvețiene (Uniunea băncilor elvețiene, Societatea de bancă elvețiană, Creditul elvețian, Banca Populară, Banca Leu) controlau, doar ele, o cifră de afaceri aproximativ egală cu aceea a produsului național. Or, în Elveția, există peste 4 000 de bănci, dacă includem în această cifră și sucursalele. Aceste capitaluri care se refugiază în Elveția au fost sustrase fiscoșilor din țara lor de origine; uneori este vorba și de capitaluri obținute prin fapte criminale pasibile de sancțiuni, sau, pur și simplu, de capitaluri puse la adăpost în Elveția pentru că „securitatea” lor părea a fi mai bine garantată decît în altă parte. Exportul de capitaluri de acest gen este, în general, interzis în cea mai mare parte a țărilor occidentale. Rețelele amintite violează, așadar, zilnic, un mare număr de legi elvețiene și străine. Dar, în mod ciudat, guvernul elvețian se abține de la destrămarea acestor rețele.

Căderea dictaturii fasciste în Portugalia, la 24 aprilie 1974, a provocat o fugă masivă a capitalurilor private. Odată cu instalarea primului guvern provizoriu, au fost instituite decrete severe, care interziceau orice transfer neautorizat în străinătate. Și cu toate acestea, potrivit unui raport al Băncii Portugaliei publicat în iulie 1975, țara pierduse, în decurs de numai un an, peste un miliard de escudos, sub formă de capital refugiat în străinătate. Și este vorba, în această cifră, numai de capitalul expatriat clandestin (transportat prin mașini immatriculate în străinătate, îndeosebi) sub formă de bilete de bancă. Aceste bilete sînt, apoi, prezentate de băncile naționale ale țărilor primitoare (tăinuitoare) Băncii Portugaliei, pentru a obține rambursarea lor în devize sau în aur. Raportul amintit releva că, dintre toate băncile din Occident, Banca națională elvețiană a prezentat masa cea mai considerabilă de bancnote portugheze Băncii Portugaliei.

Din țări bogate, din țări sărace

Există două categorii de capitaluri clandestine. Prima este legată de faptul că bilanțul comercial al Elveției cu majoritatea țărilor din Europa occidentală este deficitar. Afluxul în Elveția de capitaluri clandestine funcționează ca un fel de compensație. Dacă autoritățile franceze (sau engleze, italiene, vest-germane) s-ar decide să adopte măsuri serioase pentru oprirea hemoragiei fiscale din respective țări și de a stopa, mai ales, migrarea de capitaluri spre Elveția, autoritățile de la Berna ar replica imediat, cerînd o renegociere a contractelor comerciale. Această categorie de capitaluri tănuite are dimensiuni surprinzător de mari: „New York Times” publică, în 1974, o anchetă întreprinsă de un redactor al său în orașul Lugano – capitala economică a cantonului Ticino, situată la o oră și jumătate distanță cu mașina de Milano. Lugano numără 25 000 de locuitori și peste 300 de bănci, societăți finan-

L'Union de Banques Suisses - fațada

ciare și agenții de investiții! Ancheta arată că, în decurs de un deceniu, exodul de capital din Italia s-a ridicat la suma de 15 miliarde de dolari, care au fost depuși numai la Lugano. Toate marile bănci elvețiene (și multe bănci străine) dispun la Lugano de sucursale a căror importanță pare să nu aibă nici o legătură cu modestele nevoi financiare ale acestui canton.

Potrivit unor cifre din anii '70, circa 400 000 de francezi posedau un cont numerotat în Elveția. Și aceasta într-un moment cînd în Franța existau peste un milion de șomeri, iar numeroase întreprinderi întâmpinau dificultăți din cauza lipsei de posibilități de investiții. Valoarea bunurilor franceze în Elveția depășea, în 1976, suma de 390 miliarde de franci.

A doua categorie de capitaluri „care fug” este constituită de cele care provin din țări ce nu aparțin lumii occidentale.

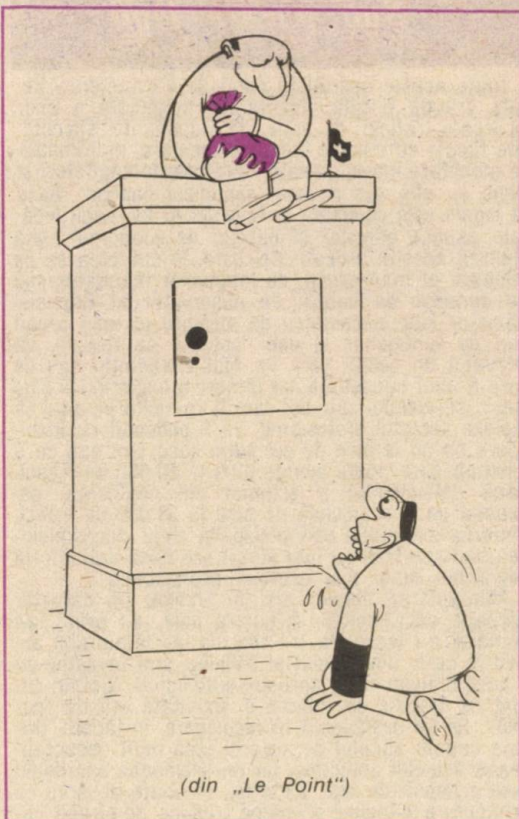
Comitetul de coordonare al forțelor armate etiopiene, care a preluat puterea la 9 septembrie 1974, a descoperit că suveranul detronat transferase o cantitate impresionantă de capital în străinătate. La 12 septembrie 1974, agenția „France Presse” transmitea următorul comunicat al Comitetului: „Comitetul furnizează satatistici asupra producției minelor de aur din sudul țării, unde o forță de lucru muncind sub constrîngere a extras sute de mii de kilograme de aur, timp de zeci de ani. Acest aur era trimis în străinătate în profitul împăratului și s-a întâmplat chiar ca o bancă să schimbe aurul în bani lichizi, căci ea nu mai știa ce să facă cu atîta mețal prețios. Depozitele făcute de suveran în băncile străine sînt codificate, și există puține șanse ca aceste fonduri să poată fi utilizate în vederea depășirii actualelor dificultăți ale țării. Primele reacții ale cetățeanului etiopian obișnuit sînt de surpriză în fața faptului că de sume atît de importante provenind dintr-o țară săracă profită băncile din unele țări care se numără printre cele mai dezvoltate din lume. La Addis-Abeba se apreciază că o mare parte din această sumă este depusă în Elveția”. Cifra avansată de autoritățile etiopiene era de șase miliarde de dolari.

Un alt exemplu: în 1974, ziarul „El Panama-America” publica următoarea informație din Tegucigalpa: „Administratorul Băncii centrale a Hondurasului, Porfiro Zavala, declară că țara sa este confruntată cu o situație dificilă din cauza exodului de capitaluri în străinătate. Persoanele care au exportat banii trebuie în mod obligatoriu să-i readucă în țară”. Înaltul funcționar atribuia această situație „climatului de incertitudine care domnește în țară și procentului scăzut al dobinzii”. Altfel spus, eforturile timide ale autorităților honduriene vizînd instaurarea, pentru prima oară, în istoria țării, a unui impozit pe venituri, în vederea îmbunătățirii, măcar, într-o măsură minimă, a soartei mizere care afecta marea majoritate a populației, au fost practic anu-

late de transferul masiv de profituri al oligarhiei în băncile străine, mai ales elvețiene, instalate în Panama.

Tot din Honduras, „Le Monde” publica, la 9 aprilie 1975, următoarea știre: „Marți, 8 aprilie, toate operațiunile de bursă au fost suspendate la Wall Street cu acțiunile societății United Brands - mai cunoscută sub vechiul ei nume, United Fruit -, după ce aceasta a recunoscut că a vărsat o sumă de 1 250 000 de dolari drept mită unor înalte personalități din Honduras, în schimbul unor avantaje comerciale”. La rîndul său, săptămînalul american „Time” scria la 4 aprilie 1975: „Generalul Osvaldo Lopez Arellano a intrat în posesia unei părți din acest fond prin intermediul contului său numerotat din Elveția”.

Lista activităților criminale acoperite de secretul bancar este, practic, ineputabilă. Iată încă un exemplu. Generalul Thieu, fostul șef al regimului, saigonez pînă în 1975, și maresăul Lon Nol, fostul șef al regimului de la Phnom Penh, doi politicieni fabricați de S.U.A., dovedeau, pe lîngă „talentele” lor polițienești, și un ascuțit simț al afacerilor. Într-un

moment în care popoarele vietnameze și kampuchian treceau prin mari încercări, acești doi „filantropi” se preocupau cu grija de viitorul lor personal. La sfârșitul lui martie 1975, un avion DC-8, al companiei elvețiene Balair, ateriza la Saigon. Avionul, închiriat de Crucea Roșie din R.F.G., aducea medicamente, lapte, praf și aparatură medicală. El urma să plece a doua zi. Dar, în dimineața plecării, comandantul de bord a primit o vizită surprinzătoare: emisari ai palatului prezidențial din Saigon veneau să-l întrebe dacă avionul său putea să transporte în Elveția „câteva bunuri personale” ale familiei Thieu și două sau trei obiecte aparținând lui Lon Nol. Ce erau aceste bunuri? 16 tone de aur – aveau să răspundă emisarii. Ipotul s-a declarat stupefiat; s-a transmis de urgență un telex în Elveția. De acolo s-a primit răspunsul negativ. Motivul: înainte de a ajunge în Europa, avionul DC-8 trebuie să facă două escale pentru a se alimenta cu carburant. Aceste escale urmau să aibă loc la Bangkok și Bahrein. Compania Balair se temea de o confiscare a aurului pe unul sau altul din aceste aeroporturi. „Încărcătura” în discuție era prea vizibilă: elvețienii nu vroiau să-și ia această responsabilitate și să riște încercări. Trimișii lui Thieu au venit atunci cu o altă idee: „Dacă s-ar fi decupat lingourile în lame fine, care să fie repartizate în cala avionului, iar deasupra lor să fie pusă altă încărcătură?”. Din nou, refuz elvețian. Potrivit revistei „Time”, „la sfârșitul săptămânii, prada era încă la Saigon, decupată în lamele și aștepta un transportor mai înțelegător”. Până la sfârșit acest aur, adică miliardele furate popoarelor vietnameze și kampuchian, au luat drumul spre subsolurile unei discrete bănci elvețiene.

Sub pavăza legii

Toate aceste operațiuni bănoase – transferuri ilegale, fraudă fiscală, finanțarea complicată a unor încurcate traficuri de arme, de stupefiante, speculațiile făcute cu diverse bunuri alimentare, manipulațiile monetare internaționale, tănuirea de capitaluri și altele se află sub pavăza „secretului bancar”. Baza sa legală este conținută în articolul 47 al „Legii federale asupra băncilor și caselor de economii”. Iată enunțul acestui articol: „Cel care, în calitate sa de membru al unui organ, de funcționar mandatar sau de comisar de bancă, de observator al Comisiei Băncilor sau în calitate de membru al unui organ sau de funcționar al unei instituții de revizie, va dezvălui un secret care i-a fost încredințat sau de care a avut cunoștință, ca urmare a însărcinării sale sau a serviciului său, cel care îl va incita pe altul să violeze secretul profesional, va fi pedepsit cu închisoare pe un termen de cel puțin șase luni sau cu o amendă care poate ajunge până la 50 000 de franci. Dacă delinquentul a acționat din neglijență, pedeapsa va fi o amendă de până la 30 000 de franci. Violarea secretului este pedepsită chiar dacă misiunea sau serviciul au luat sfârșit sau dacă deținătorul secretului nu-și mai exercită profesiunea”.

Manipularea banilor are, în Elveția, un caracter aproape sacramental. A păstra bani, a-i primi, a-i număra, a-i tezauriza, a-i specula, a-i tănuia sunt activități care, din secolul al XVII-lea, sunt investite cu o aură maiestuoasă, aproape ontologică. Nici un cuvânt nu trebuie să tulbure o activitate atât de „nobilă”. Ea se desfășoară în reculegere, în tăcere. Oricine comite păcatul de a vorbi prea mult desacralizează această activitate. Iar un asemenea sacrilegiu este pedepsit de lege. De altfel, se poate observa că arhitectura băncilor elvețiene traduce admirabil ca-

racterul „sacru” al activității bancare: temple somptuoase cu coloane de marmură pentru marile bănci de afaceri, mici capele discrete cu lambriuri pentru băncile private.

Sau, eludînd rigorile legii

Cum se poate deschide un cont bancar în Elveția? Sau, situația inversă, cum se poate lichida un cont? Clientul străin care depune bani într-una din cele peste 4 000 de bănci elvețiene trebuie să prezinte un act de identitate și să indice o adresă pentru corespondența sa cu banca. Identitatea poate fi fictivă, adresa se poate rezuma, bunăoară, la un număr de casută poștală din insulele Bahamas. Există anumite obligații juridice care fac ca banherul să fie nevoit, în caz de urmărire penală a clientului său, să acorde asistență reprezentanților justiției. Aceste obligații rămân, însă, cel mai adesea, în plan teoretic. Este aproape imposibil ca cineva care se adresează cu o plîngere, fie guvern străin, fie cetățean particular, să regăsească sau, cu atât mai mult, să obțină restituirea, de către o bancă elvețiană, a banilor care i-au fost furați de cineva. Pentru a opera un sechestr asupra unui cont bancar, reclamantul trebuie să indice, în cererea sa, numele deținătorului contului, identitatea acestuia, numărul de cont și sediul băncii, plus valoarea aproximativă a sumei care este depusă. Sînt rare cazurile în care un reclamant poate să dispună de toate aceste informații și, chiar dacă dispune de ele, cererea sa de sechestr nu va duce, probabil, la nici un rezultat. Procedura, chiar procedura de urgență, este publică și, de aceea, este suficient un singur telefon dat la bancă de către deținătorul contului sau de către agentul său pentru ca numărul de cont să fie schimbat sau pentru a se opera un transfer direct.

Trebuie făcută o precizare: judecătorilor de instrucție și procurorilor care-i urmăresc, cu o energie și o răbdare remarcabile, pe gansterii internaționali și tănuitorii lor din Geneva sau Zürich nu le revine nici o vină. Căci le lipsesc mijloacele judiciare eficiente. Iată un exemplu: Julio Munoz, om de afaceri legat de clanul fostului dictator al Republicii Dominicane, Trujillo, s-a metamorfozat, la începutul anilor '60, ca altăia altii de altfel, într-un „onest” banher elvețian. El a fondat, la St. Gall, Banca elvețiană de economii și de credit, iar, la Geneva, Banca geneveză de comerț și de credit. La începutul anului 1973, Munoz avea dificultăți cu clienții săi internaționali. El a hotărît, atunci, să părăsească teritoriul elvețian, nu înainte însă de a-și fi evacuat bunurile. A urmat falimentul fraudulos al celor două bănci, inculparea sa la Geneva și la Zürich. Munoz a fost arestat, dar, apoi, pus în libertate contra unei cautions de un milion de franci elvețieni. După care, a dispărut. Peste un timp, s-a semnalat prezența sa în Spania. Bineînțeles, însă, că Munoz nu a răspuns niciodată la convocările repetate ale judecătorilor din Geneva. Timpul a lucrat în favoarea lui și, în aprilie 1975, escrocheriile sale au fost prescrise. Bogat, liber și fericit, Munoz își continuă sub alte orizonturi „nobila” sa meserie.

De zeci de ani, la palatul de justiție din Geneva se desfășoară procese interminabile; guvernul Republicii Dominicane încearcă să recupereze rezervele în devize și în aur pe care fiii fostului dictator Trujillo le-au „transferat” la Geneva. Sumele în cauză se ridică la peste 500 de milioane de dolari. Justiția geneveză le caută fără succes din 1965.

Instituții bancare la Vévay (Elveția): legende întreținute prin o mie și unu de secrete

Sute de familii de evrei au încercat, ani de zile, să recupereze diferite sume, enorme ca valoare, depuse în băncile elvețiene de întreprinderi, comunități și cetățeni evrei în perioada ascensiunii nazismului. Băncile care aveau aceste fonduri în depozit au fost invitate, în cele din urmă, de autorități să declare de bună voie fondurile „fără creanțieri cunoscuți”. Astfel, băncile au avut de făcut alegerea între... a păstra fondurile sau a le declara, autoritățile neavînd nici un mijloc prin care să impună respectarea legii privind restituirea.

„Spălarea” banilor

Ce devine capitalul refugiat care a fost depus în Elveția? El devine cont numerotat de franci elvețieni sau se transformă în „conturi fiduciare”. Acestea sînt conturi în monede străine deținute de o bancă elvețiană și care servesc la finanțarea operațiunilor străine. Capitalurile migratoare tranzitează, deci, teoretic, prin Elveția și sînt reinvestite în străinătate, unde servesc, în parte, la finanțarea expansiunii societăților multinaționale care își au cartierul general în Elveția. Practic, aceste capitaluri devin ori ce se dorește. Ar fi, într-adevăr, dificil de imaginat o activitate care să nu fie finanțată de una sau alta din marile bănci, de băncile mijlocii sau de agențiile financiare din Geneva, Zürich, Basel sau Lugano. Dacă negustorii de droguri sînt condamnați în Statele Unite, — conturile bancare elvețiene sînt menționate în dosar. Trafic de arme pentru Orientul Mijlociu și Asia? — banii tranzitează prin Geneva. Marile familii din Europa occidentală depozitează aur, în contul lor, în subsolurile băncilor din strada Corrairie din Geneva. Alții cumpără imobile la Lausanne, Zürich și Geneva, după care, grație capitalurilor lor migratoare și complicității active a unor firme imobiliare locale, desfașoară o speculație fără opreliști, exasperîndu-l pe salariatul elvețian care trebuie să plătească chirii înspăimîntătoare. Adăugați la aceasta întreaga gamă de investiții bursiere internaționale, împrumuturi, finanțări comerciale și speculații cu devize și bunuri alimentare. Capitalurile migratoare servesc, de asemenea, la operațiuni complicate, dar fructuoase, numite „forward-buying”: o cantitate de monedă străină este cumpărată la termen. Și nu rareori capitaliștii dintr-o anumită țară operează, grație conturilor fiduciare — un „forward-buying” asupra propriei ei monede naționale,

provocînd astfel slăbirea cursului de schimb chiar în țara lor de origine.

Din aceste jocuri, popoarele și statele sînt întotdeauna cele care pierd, chiar dacă se întîmplă uneori ca speculatorii străini și complicitii lor elvețieni să piardă, și ei, o parte din prada lor.

În fapt, activitatea speculativă a capitalurilor migratoare este cel mai adesea mijlocul de bancherii locali. Astfel, ea capătă masca respectabilității. Iată cîteva exemple. În 1975, Confederația elvețiană a trebuit să semneze, în ciuda rezistenței bancherilor, un acord de asistență juridică cu Statele Unite (Acordul nu împiedică, totuși, băncile elvețiene să opună rezistență justiției americane, așa cum s-a întîmplat în cazul lui Crédit suisse, care a refuzat să se supună deciziei lui Security and Exchange Commission, care a cerut ridicarea secretului bancar în ce privește anumite conturi numerotate, implicate în speculațiuni dubioase). Potrivit Departamentului justiției de la Washington, Mafia americană avea tendința de a-și transfera prada în Elveția și de a reinvesti, în modul cel mai legal cu putință, prin intermediul unor societăți fictive și al conturilor numerotate, la bursa din New York. Comerțul internațional cu droguri a beneficiat și el, potrivit negociarilor americani, de serviciile discrete ale unor bancheri elvețieni. De altfel, pentru a desemna fondurile de origine criminală pe care le-a tranzitat prin băncile elvețiene pentru a le investi apoi în mod cit se poate de legal în întreprinderi americane, Mafia americană a creat un termen nou: „laundering” (a spăla banii). Iar acest termen este astăzi folosit în mod curent în limbajul cercurilor bancare.

„Aranjamente”

Voltaire spunea cîndva: „Dacă vedeți că un bancher elvețian se aruncă de la o fereastră, săriți după el. Există, cu siguranță, bani de cîștigat!” Un bancher privat elvețian poate să facă totul, talentele lui sînt, practic, inepuizabile și descrierea lor ar umple, numai ea singură, o carte întreagă.

Sistemul bancar elvețian joacă, așadar, un rol indispensabil de tînuitor pentru sistemul imperialist mondial. Dar secretul bancar nu este decît un aspect al mecanismelor care îi permit să-și asume acest rol. Un altul, deosebit de important, îl reprezintă aranjamentele fiscale.

Atunci cînd un miliardar cosmopolit dorește să se stabilească în Elveția, el profită de avantaje fiscale

excepționale. Un om care trăiește din capitalul său nu desfășoară o activitate lucrativă, după legea elvețiană; impozitele lui sînt, deci, fixate pe baza „semnelor exterioare” ale bogăției sale. Dacă el exercită, totuși, activități lucrative, dacă el continuă să „muncească” stabilit fiind pe teritoriul elvețian, atunci poate recurge la o altă instituție inventată în Elveția: „aranjamentul fiscal”. Este vorba de un contract încheiat între capitalistul străin și autoritatea fiscală. Acest contract determină o sumă fixă pe care capitalistul o va vărsa fiscalului în fiecare an, scăpînd astfel de impozarea veniturilor sale, potrivit legii. Un exemplu, din miiile existente, este următorul: înainte de 1952, familia Patino domnea asupra minelor de zinc din Altiplano, Bolivia. Salariile erau atît de mici, încît Bolivia avea mortalitatea infantilă cea mai ridicată de pe continent. Familia Patino și-a strîns o avere uriașă. O insurecție populară a alungat-o din Bolivia în 1952. Ea s-a instalat într-un sat liniștit de lîngă Geneva: Vandoeuvres. Banii familiei se găsesc în băncile geneveze. Cantonul Geneva, în înțelegere cu comuna Vandoeuvres, i-a acordat un asemenea aranjament fiscal, în schimbul cîtorva opere de binefacere pentru comunitatea locală. Așa, de pildă, familia Patino a finanțat construcția unei săli de spectacole în orașului universitar și a unui cămin pentru studenții latino-americani din Geneva.

Pentru a-și justifica activitatea sa de tăinuitor, oligarhia elvețiană invocă diverse argumente. Între ele, faptul că aceste capitaluri care-și găsesc refugiu în Elveția ar fi necesare pentru finanțarea producției naționale a țării. Dar cifrele indică tocmai o situație contrară: suma bilanțurilor tuturor băncilor din Elveția, cu excepția societăților financiare, se ridicau, în decembrie 1973, la cifra de aproximativ 269 miliarde de franci elvețieni. Băncile străine figurau în acest total cu 29,9 miliarde, adică 11,1 la sută. Din aceeași sumă, 23,8 miliarde, adică 8,8 la sută, reveneau băncilor aflate în mîini străine și 6,1 miliarde, adică 2,3 la sută, sucursalelor instituțiilor străine. Cota parte a celor cinci mari bănci elvețiene reprezenta 45,1 la sută, adică 121,2 miliarde. Soldul de 43,8 la sută, adică 117,9 miliarde, era repartizat între alte 418 instituții, din care circa 38 la sută bănci cantonale, regionale, comunale. Analiza cifrelor indică faptul că nevoile curente ale dezvoltării economice naționale sînt acoperite, în principal, de economiile depuse mai ales în băncile publice, casele de economii, băncile cantonale etc. Politica marilor bănci de afaceri și politică - nu mai puțin activă - a majorității băncilor străine este cu totul alta: nu numai că ele administrează capitalul refugiat, dar sînt și creditorii unor sume imense investite în străinătate.

Scandaluri

În 1977 s-au declanșat două mari „afaceri”: escrocheria de la sucursala Creditului elvețian din Chiasso, în cantonul Ticino, și scandalul Băncii Leclerc din Geneva. La bilanțul celor două afaceri: două miliarde de franci elvețieni deturînați, trei directori de bancă puși sub acuzare, două sinucideri și trei „demisii”. După aceste întîmplări, în profesia bancară au fost operate cîteva schimbări.

Astfel, în momentul deschiderii unui cont, bancheul trebuie să se asigure de identitatea clientului și, de asemenea, de originea fondurilor depuse. Lucru, de altfel, deloc ușor. „A reuși să stabilești originea fondurilor este o problemă sacră pentru orice ban-

cher, indiferent de unde ar fi el” - spune Philippe de Weck, fostul președinte al Uniunii băncilor elvețiene. Este adevărat că bancherul nu se transformă nici în judecător de instrucție, nici în agent de fisc. Nu el este cel care trebuie să se întrebze dacă clientul său și-a achitat sau nu impozitele ori dacă are de gînd să o facă sau nu. Și apoi, traficanții internaționali sînt organizați remarcabil de bine pentru a asigura „banilor murdari” circulația pe o filieră atît de întortocheată încît cu greu se poate ajunge la originea lor. Cine ar putea ști ce se ascunde în spatele cutărei societăți din Liechtenstein care deschide un cont la Geneva și care este, ea însăși, filiala unei societăți cu sediul în Panama, dar ale cărei acțiuni sînt deținute de o societate din insulele Bahamas?

În plus, bancherului i se interzice, acum, să ia o parte activă, la operațiunile de evaziune a capitalurilor. „S-ar părea - spune unul dintre ei - că noi trimitem, în cele patru colțuri ale lumii, cohorte de oameni care să racoleze capitaluri străine. Să fim serioși! Parcă am avea nevoie de așa ceva!” Numai că, în mai 1980, un tribunal francez pronunța o condamnare la un an închisoare în contumacie pentru un cetățean elvețian care a transferat din Franța fonduri particulare în valoare de 400 000 de franci francezi. Iar cazul lui nu este singular.

În același timp, trebuie spus că, pe măsura trecerii timpului, mânia tăcerii așternută peste conturile elvețiene s-a mai ciuruit. Iar secretul bancar nu mai este chiar atît de „absolut”, cum se crede în general. Secretul bancar se ridică, atunci cînd este vorba de o afaceri care are un caracter penal. Dar acest secret nu se ridică, în continuare, nici în cazul infracțiunilor politice și militare, nici al celor fiscale și vamale.

Fuga capitalurilor, o preocupare

Problema evaziunii de capital din Franța în Elveția a cunoscut momente critice în ultimele decenii. Care este, de fapt, numărul cetățenilor francezi care dispun de capitaluri expatriate în băncile elvețiene? Mister. Între 200 000 și 600 000 - se aprecia în 1980. Și care este valoarea totală a acestor capitaluri? Din nou mister.

În noiembrie 1968, generalul de Gaulle s-a infuriat. Pe biroul său se afla un raport confidențial privind impactul evenimentelor din mai asupra mișcărilor de capitaluri. În fiecare săptămînă, miliarde de franci părăseau Franța. „Banca elvețiană a devenit un adevărat electromagnet” - spunea ziaristul Jean-Marie Laya, în cotidianul „La Tribune de Geneve”. Așa se face că cetățenii francezi parcurg cîte 500 de kilometri pentru a plasa în Elveția sume de 5 000 de franci.

Suprimat, la sfîrșitul anului 1967, controlul instituit în Franța asupra mișcărilor de capital avea să fie restabilit în noiembrie 1968. Cu toate acestea, fuga capitalurilor nu s-a oprit. Anunțarea, în 1976, a proiectului de taxă asupra valorii adăugate a produs, după unele estimări, migrarea a peste 10 miliarde de franci. În 1978, incertitudinea privitoare la rezultatul alegerilor legislative a provocat un nou val de fugă a capitalurilor din această țară. În mod cu totul ciudat, în seara celui de al doilea tur de scrutin, unele bănci elvețiene au rămas deschise pînă foarte tîrziu...

„Paradisuri” pentru cine?

„Poziția financiară a Elveției nu este un produs al secretului bancar. Dar, dacă acest secret nu și-ar mai păstra întreaga sa valoare, țara noastră n-ar mai fi un concurent serios în competiția internațională dintre centrele financiare”. Afirmatia aceasta, făcută la începutul anilor '80, îi aparține lui Alfred Sarasin, „patronul” băncilor elvețiene. Este adevărat că, între diferitele „paradisuri bancare” de pe glob, concurența este ascuțită și, așa cum spun adesea elvețienii, „din rîndul acestor paradisuri bancare se

numără cenzorii noștri cei mai înverșunați”.

Fapt este că puține locuri din lume sînt, în același timp, și centre financiare internaționale, și paradisuri bancare. În Europa occidentală, Luxemburgul, Andorra, Jersey și Guernsey practică o politică a secretului bancar tot atît de strictă ca Elveția. Iar în Austria există o lege în același sens, copiată după cea elvețiană.

Mult mai departe, situații similare se întîlnesc în insulele Bahamas, Panama și insulele Caiman din Marea Caraibilor. În acest din urmă teritoriu există 13 000 de locuitori și 220 de bănci.

Pentru cine sînt „paradisuri” aceste „paradisuri bancare” nu-i deloc greu de ghicit.

B. Voina

Din istoria armelor de foc

De la prima piatră pe care a aruncat-o în animalul care-i amenința viața (sau îi furniza hrana), omul nu a încetat să perfecționeze unealta ucigașă. Perfecționare care s-a desfășurat timp de milenii cam în limitele aceluiași parametri, pînă la „revoluția” produsă de descoperirea prafului de pușcă. De aici încolo, au început variațiunile pe aceeași temă: tun – ghiulea, cu introducerea de noțiuni noi, cum ar fi calibru, încărcare pe la gura țevii, sau pe la culasă, recul ș.a.

Armele de foc portabile au apărut pentru prima dată pe cîmpurile de luptă la sfîrșitul secolului al XIV-lea, ca efect al „miniaturizării” artileriei. (Era, de fapt, vorba de mici tunuri ce puteau fi duse de o singură persoană, încărcăturii explozive dîndu-i-se foc cu un șomoioag aprins). Dar prima armă de foc meritînd de drept calificativul de portabilă a fost pușca cu fitil, prevăzută cu un trăgaci care împingea fitilul aprins spre încărcătură. Într-o linie evolutivă logică, la sfîrșitul secolului al XVI-lea, și-a făcut apariția pușca cu cremene, unde scînteia prelua rolul fitilului.

Încă de la sfîrșitul secolului al XV-lea s-a inventat și pușca cu țeava ghintuită, care imprima o mișcare de rotație glontelui. Ea a întrunit adeziunea unui număr mereu crescînd de „beneficiari”, așa încît, în jurul anului 1730, era folosită pe scară mare în estul Statelor Unite ale Americii, devenind celebră sub numele de

„Kentucky rifle”. Această armă a deținut supremația în domeniu, cam pe tot parcursul secolului al XVIII-lea, datorită bății lungi și acurateții tirului, deși avea un defect important: era greu de reîncărcat. La acea dată, în Europa nu exista o armă comparabilă cu ea; de aceea, faima acestei „Kentucky rifle” a trecut repede oceanul și a stîmrit un asemenea interes printre generali germani și francezi, încît, în scurt timp, ei au comandat mii de exemplare pentru dotarea armelor lor. Anglia a fost ultima țară europeană care și-a dotat armata cu puști de acest nou tip, construite în insulele britanice, după modelul american, de către armurierul londonez Ezekiel Baker.

Era anul 1800. În scurt timp, pușca englezească („Baker rifle”) avea să devină la del de renumită ca predecesoarea sa americană, datorită răsunătoarelor victorii repurtate de Wellington împotriva lui Napoleon în Peninsula Iberică.

Acordul pentru construirea noii puști a lui Baker a fost obținut în urma comparării ei de către un juriu cu modelul american. Interiorul țevii unei puști Baker avea șapte orificii care descriau nu un cerc complet, ci un sfert de cerc. De aceea, frecarea glontelui de interiorul țevii era mult atenuată, iar reziduurile de combustie erau mai puțin abundente decît la „Kentucky rifle”. Proiectilul lui Baker era de un calibru ceva mai mic decît al țevii, și nu era înfășurat în cîrpă unsă. Deși tirul nu era foarte precis, încărcarea armei se făcea mai repede și mai ușor. În cursul unui atac, era desigur, mai important să tragi primul, decît să tragi perfect. Soldații care foloseau puști cu cartușe înfășurate în cîrpă aveau nevoie de o vergea – fie de lemn, fie de fier – pentru a le introduce pe țeavă, și înfrîzirea provocată de această manevră le era fatală atunci cînd aveau în față soldați echipați cu puști la care cartușele avansau singure pe țeavă. O altă inovație a lui Baker, ce făcea arma lui și mai de temut, era baioneta pe care i-o atașase.

Odată cu nașterea puștii Baker, guvernul britanic s-a preocupat de formarea unui corp special de pușcași. Acești vajnici „riflemen” au făcut dovada bravurii lor în lupta contra trupelor napoleoniene la Obidos, în Spania, în 1808. Odată cu încheierea misiunii lor în Peninsula Iberică, pușcașii britanici au fost trimiși în misiune peste Ocean, acolo unde focul războiului cu Statele Unite mai mocnea încă. Pentru prima dată, puștile englezești și americane s-au aflat față în față în bătălia de la New Orleans, o bătălie sîngeroasă și inutilă, deoarece, între timp, se semnase pacea între cele două națiuni. Dar cum în vremea aceea nu exista nici telefon, nici telex, atunci înd s-a aflat că, la Gand, s-a semnat pacea, pe cîmpu de luptă de la New Orleans zăceau deja mii de soldați englezi uciși. Din rîndul americanilor, în schimb, doar zece fuseseră uciși și circa o sută răniți. Beneficiind de avantajul poziției (un canal natural folosit drept tranșee), americanii i-au de-

minat pe pușcașii englezi care, avansînd în cîmp deschis, nu au putut demonstra superioritatea puștilor lor asupra celor americane.

Între timp, în America s-au mai construit alte tipuri de puști, între care, în 1803, o pușcă cu țeavă scurtă de calibrul 54. Aceasta a cunoscut și ea „momentul său de glorie”, ca armă favorită a primei expediții de temerari plecată din St. Louis spre coasta pustie a Pacificului. Grație noii arme, exploratorii, conduși de Lewis și Clark, au putut înfrunta feroșii urși de preerie care puteau atinge chiar greutatea de 500 de kilograme fiecare.

În paralel, în Europa, eforturile se concentraseră asupra ameliorării sistemului de încărcare a puștilor. Căpitanul Berner inventase nu numai o țeavă cu secțiunea internă ovalizată și prevăzută cu doar două șanțuri mai profunde, ci și două tipuri de cartușe, unul înfășurat în cîrpă, care adera perfect la țeavă, altul mai mic, ce putea fi introdus pe țeavă fără ajutorul vergelei. Deși avea un tir imprecis, acest tip de armă a fost imediat adoptat într-o serie de state europene, între care și Rusia.

Un pas înainte în acest domeniu a făcut căpitanul englez John Norton, care a inventat proiectilul cu expansiune (1823). Cartușul de formă cilindrico-conică, scobit la bază, era împins în afară de explozia încălzirii, inserîndu-se direct și perfect în sistemul de șanțuri de pe țeavă. Ghinionul lui Norton a fost că Minié, instructor la academia militară din Vincennes, a adus unele perfecționări sistemului, pentru a asigura uniformitatea expansiunii pe întreaga suprafață a proiectilului, și, de aceea, a și dat numele său tipului respectiv.

În 1852, Royal Small Arms Factory din Enfield, Anglia, pune în circulație o „pușcă-muşchetă” cu proiectile tip Minié. Această armă, de o eficacitate nemaîntîlnită pînă atunci, a intrat în dotarea ambelor tabere rivale în timpul războiului de secesiune din Statele Unite, cînd a și atins un trist record: a făcut peste șapte sute de mii de victime.

Treptat, puștile cu încărcare pe la culasă luau locul celor cu încărcare pe țeavă, pe cîmpurile de bătaie. În domeniul cartușelor, lucrurile nu au stat pe loc: au apărut primele proiectile explozive, calchiate după cele folosite de gurile de foc de mare putere din dotarea artileriştilor. Ce se întîmpla cînd glonțul exploziv atingea ținta? Virful, un fel de buton proeminent din corpul cartușului, era împins peste pulbere, care exploda, făcînd proiectilul mii-fărîme. Inventatorul acestui proiectil a fost tot Norton, care nici de data aceasta nu a fost mai norocos, deoarece invenția i-a fost respinsă peste tot unde a prezentat-o. Glonte exploziv a fost, totuși, folosit în timpul războiului de secesiune, provocînd răni atît de oribile, încît la sfîrșitul războiului s-a ținut o conferință internațională unde participanții s-au angajat să nu folosească acest tip de proiectile la arme portabile. Singura excepție de la regulă s-a înregistrat în Statele Unite, unde s-a permis folosirea gloanțelor explozive pentru a distruge materialul de luptă inamic (de pildă, lăzi de muniții).

La un moment dat, după 1850 și pînă spre sfîrșitul secolului trecut, glonte exploziv a fost favoritul amatorilor de vînat mare, în special în Vestul îndepărtat al S.U.A. Apoi, noi proiectile, de regulă cilindrice, mai eficiente, l-au trimis în neantul uitații.

Prea puțin timp trecuse de la apariția puștii ghintuite, ca o noutate destinată unei elite, și pînă cînd chiar infanteriștii și vînătorii au ajuns să aibă acces la noile modele de puști, unii ca să se omoare pe cîmpul de bătaie, ceilalți să vîneze pe vaste cîmpii.

Sînt de mult apuse aceste timpuri de pionierat în istoria puștii, și gama armelor de foc (din păcate, destinate a fi folosite împotriva oamenilor) s-a lărgit și perfecționat într-atît încît inventatorii primelor modele cu

încărcare pe țeavă nu ar mai recunoaște în descendenții „progeniturii” lor nici una din trăsăturile originale. Din acele vremuri, un adagiu rămîne, însă, actual: fraza pe care generalul american Ulysses Grant (1822-1885) a pronunțat-o cu referire la proiectilul exploziv: „Folosirea lor e barbară, pentru că provoacă o suferință îngrozitoare celui pe care-l lovesc, fără a aduce cel mai mic avantaj celui care a tras”.

Olga Gheorghe

Tehnica și „Mary Rose”

Milioane de telespectatori din Marea Britanie și din alte țări au urmărit operațiunile de recuperare a epavei unui vas de război din aluviunile de pe fundul mării, unde zăcuse timp de peste patru secole – scrie publicația „London Press Service”. Este vorba de „Mary Rose”, scufundată pe vremea lui Henric al VIII-lea, chiar la intrarea în portul Portsmouth, la data de 19 iulie 1545. Ridicarea vasului la suprafață a avut loc la 10 iulie 1982. „Mary Rose” avea 91 de tunuri, iar, la bordul său, se găsea o adevărată armată de arcași – circa 700, dotați cu arcuri de doi metri, din care au reușit să se salveze numai 36.

Tehnologia ridicării la suprafață a vasului a inclus înlăturarea prin pompă a mlului și aluviunilor care îl acopereau, plasarea sa pe o platformă-cadru, transferarea pe un alt vas și, în fine, aducerea la țărm. Sute de scafandri au participat la operațiile de explorare și, apoi, de ridicare a navei la suprafață. Mai puțin cunoscute sînt, însă, tehnicile aplicate pentru tratarea obiectelor recuperate. Lemnul îmbibat cu apă de mare se menține atîta timp cît nu se schimbă mediul, dar, îndată ce este scos la suprafață, începe să se usuce și să se fărîmîteze.

În acest caz, lemnul a fost supus unui tratament îndelungat cu polietilenglicol (un fel de ceară ce se dizolvă în apă); astfel, apa din structura celulară a lemnului este înlocuită cu această soluție. Lemnul este uscat printr-un procedeu de congelare, iar apoi introdus într-un mediu de viț, unde gheața se transformă direct în vaporii de apă. În acest fel, în structura celulară lemnosă se păstrează o cantitate utilă de ceară, care menține materialul încheget.

Tehnicile folosite sînt diverse, în funcție de materialul care trebuie recondiționat. Astfel, fierul – deși a rezistat peste 400 de ani scufundat în aluviunile marine – ajunge într-o stare critică și se poate transforma în pulbere, imediat ce intră în contact cu aerul. Tehnica impusă, în acest caz, constă din reducerea oxidului format în structura metalului. Aceasta – cu ajutorul hidrogenului adus la o temperatură foarte înaltă, după ce s-a înlăturat, în prealabil, întreaga cantitate de oxigen din camera de tratare și s-a introdus azot. În urma acestui procedeu, metalul respectiv devine stabil și, în final, este acoperit cu diverse straturi protectoare pe bază de rășini poliesterice, pentru a-i conferi o rezistență sporită și a-i asigura protecție împotriva unei coroziuni ulterioare.

Sînt numai două din diversele tehnici concepute și aplicate pentru restaurarea pieselor și materialelor recuperate de pe „Mary Rose”. Succesele de pînă acum, din acest domeniu, creează premisele dezvoltării arheologiei submarine în viitor. Scopul – recuperarea și conservarea tuturor obiectelor ascunse timp de veacuri sub valurile mării și care pot aduce mărturie elocventă asupra civilizației trecute – conchide „London Press Service”.

Anul Internațional al Tineretului

ORIZONTAL: 1) Gazda Conferinței mondiale a Comitetelor naționale pentru Anul Internațional al Tineretului, desfășurată între 3—6 sept. 1985, sub genericul „Tineretul anului 2000 — Participare, Dezvoltare, Pace” — Modalități de abordare. 2) Valoroasa acțiune care a aparținut României, determinând prin rezoluția nr. 34/151 din 17 decembrie 1979 a Adunării Generale a ONU, proclamarea A.I.T., sub generoasa deviză „Participare, Dezvoltare, Pace” — Nod rupt! 3) Importantă forță socială caracterizată prin angajare, militantism politic și dorința de a participa activ la viața politică, economică și socială (sing.) — Folosință — Aspirație și necesitate fundamentală a întregii umanități, obiectiv prioritar ce se integrează direct în acțiunea participativă a tinerei generații. 4) Aripile vântului! — Țara unde s-a putut consemna pe agenda de lucru pentru A.I.T., în perioada 12—19 ianuarie a.c., săptămîna națională a tineretului, precum și un seminar internațional consacrat tineretului și idealurilor unității umane — Aprobare verbală (reg.). 5) Acea (pop.) — În fruntea tineretului! — Rîde în sine! — Tinerel, spre apus! 6) Fiecare dintre cele două bucăți de lemn de care se agață hamurile la căruță — Comună transilvăneană — Răsărit. 7) Mese! — Baston de biliard — Rîu în U.R.S.S. — Campion. 8) Alt rîu în U.R.S.S. — Perioada 1986—1995 dedicată, tot la propunerea României, continuității preocupărilor și programelor pentru tineret. 9) „...tineretului”, altă acțiune prezentă pe agenda A.I.T. organizată în Indonezia, cadru propice pentru dezbaterile ce vizează problematica tinerei generații — Aflată pe frontispiciul festivalului de artă organizat în Filipine, înscris pe agenda acțiunilor consacrate A.I.T. 10) Imperativ major inclus în titlatura documentului „...tineretului în spiritul respectului pentru drepturile și libertățile fundamentale ale omului...” (1969), adoptat din inițiativa României în cadrul O.N.U. (pl.) — Destul. 11) Puternic — Continentul marcat de un proces complex de eradicare a efectelor grave ale subdezvoltării, tineretul țărilor din zonă dovedind receptivitate față de inițiativa românească, adăugând preocupărilor privind AIT fiind deosebit de prodigioasă — Drumuri fără pulbere.

VERTICAL: 1) Bunic (reg.) — Organism guvernamental pentru AIT, constituit în septembrie 1981, alcătuit din 107 membri, reprezentanți ai ministerelor, instituțiilor centrale și ai altor organe și organizații de masă și obștești, cu atribuții și răspunderi în domeniul tineretului. 2). Amplă manifestare polisportivă a tineretului studios din întreaga lume, găzduită de localitatea japoneză Kobe, înscrisă în cadrul manifestărilor dedicate AIT, prilej pentru delegația mișcării sportive studențești din România de a trece în bilanț

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
1													
2													
3													
4													
5													
6													
7													
8													
9													
10													
11													

21 de medalii (5 aur, 10 argint și 6 bronz). 3) „Concursul... politic pentru tineret”, manifestare tradițională organizată de C.C. al U.T.C., Consiliul Culturii și Educației Socialiste, Radioteleviziunea Română și Uniunea Compozitorilor (neart.) — Ceață rară. 4) Un avantaj creat în retur! — Anul Internațional al Tineretului, proclamat și adoptat de Adunarea Generală a O.N.U. — Bolduri. 5) Diminutiv feminin — Ramă. 6) Dînsa — Ultimele înscrise la cuvînt! — Grup. 7) Elaborat de secretarul general al O.N.U., cuprinde problemele majore ale tinerilor anilor '80 privind dezvoltarea, familia, munca și cultura (pl.) — Sint. 8) Poartă aceleași nume — Cîștiguri. 9) Patru roman — An internațional (abr.) — Marele forum mondial sub egida căruia se va desfășura în 1985 Conferința guvernamentală pentru problemele tineretului (abr.). 10) Lansarea unui apel! — „Participare, Dezvoltare, Pace”, reuniunea sintetică și sugestivă a principalelor opțiuni și aspirații ale tinerei generații contemporane. 11) Semnul mirării — A omite. 12) Acțiune la nivel internațional privind AIT, întreprinsă în rîndul unor personalități ale vieții politice mondiale, lideri ai unor organizații de tineret și studenți, ale căror răspunsuri vor fi publicate într-un volum editat în țara noastră sub titlul „Anul tinerei generații — o viziune internațională” — Cînt de păsărele. 13) „Declarație cu privire la promovarea în rîndurile tineretului a... de pace, respect reciproc și înțelegere între popoare...”, document programatic, emis sub auspiciile O.N.U., din inițiativa țării noastre — România a fost unul din participanții la Festivalul Mondial al Tineretului și Studenților care a avut loc în luna august la Moscova, organizat sub auspiciile A.I.T. (pl.).

DICTIONAR: AHA; ORCI; ROV; IIA.

Gheorghe Toia

IOOO + I

Automobilul alăturat împlinește, ce-i drept, și cele mai ridicate pretenții, dacă se pleacă de la premisa uzuală în S.U.A., că mașina personală trebuie să aibă dimensiuni pe măsura bogăției celui de la volan; autoturismul din imagine are nu mai puțin de 16 metri.

Firma „Ultra Limousine Co.” din La Palma (SUA) a refuzat să dezvăluie prețul, relevînd că acesta va fi comunicat numai celor „Interesați cu adevărat să o cumpere”. Colosul are la bord tot felul de facilități: bar, receptor TV, telefon, frigider, o bucătărioară în cazul cînd „echipajului” i se face foame, și... o mică piscină. Lac să fie, că...

BHUTAN

„Un regat cu fruntea în nori, și cu picioarele pe pământ”

Jigme Singye Wangchuck, suveranul Bhutan-ului

Izolată, de secole, de restul lumii, prin pădurile sale impenetrabile și piscurile înzăpezite, micul regat himalayan, Bhutan, cunoaște, în prezent, o interesantă și singulară experiență de dezvoltare, în cursul căreia folosirea judicioasă a resurselor naturale ale acestei țări implică și o protecție atentă a mediului înconjurător. Experienței bhutaneze revista **ONU**, „Forum du développement”, i-a dedicat un amplu reportaj.

La 2 000 de metri altitudine, în inima ultimei mari preerii a munților Himalaya, o fabrică de plăci aglomerate își profilează silueta, neașteptată și aparent amenințătoare pentru mediul înconjurător. Mașinile noi și scînteietoare transformă trunchiurile de copaci în bucăți înguste de lemn și fiecare mișcare a lamelelor gigantice de fier pare să amenințe pădurea dimprejur.

Aproape pretutindeni, în lume, viitorul pădurilor este o pricină de îngrijorare. Dar nu aici, în Bhutan, mic regat pierdut în nori, ce sfidează rigorile restului omenirii. Departe de lume, izolat prin condițiile geografice, el întreprinde acum serioase eforturi de dezvoltare. În felul său însă, aparte. Bhutanezii sînt hotărîți să nu imite alte popoare din Himalaya, care și-au distrus resursele forestiere. Ei au fost martorii la ceea ce s-a petrecut cu aceste pămînturi, puternice și în același timp fragile, de îndată ce au fost tăiați haotic arborii ce le acopereau; ei au putut vedea cum

ploile au erodat solul versanților despăduriți ai munților, cauzînd alunecări de teren, inundații, ca și reducerea fertilității cîmpurilor. Sînt atît de dornici să evite o asemenea catastrofă economică și ecologică, încît, de pildă, la fabrica de plăci aglomerate de la Gedu, la jumătate de drum între capitala țării, Thimphu, și granița cu India, rațiunile ecologice se dovedesc prioritare: doar 1 la sută din arborii din jur sînt doborîți anual, în vreme ce rata de reînnoire naturală a pădurii este de două ori și jumătate mai ridicată. În plus, arborii sînt aleși mai mult în funcție de motive ecologice decît comerciale. Fabrica ar fi mai rentabilă dacă ar fi alese numai cele mai prețioase din cele 100 de esențe tropicale ce cresc în aceste păduri. Dar, dimpotrivă, arborii de tăiat sînt aleși avîndu-se în vedere păstrarea mediului ambiant și nu se procedează decît la tăierile destinate reîntineririi pădurii, oricare ar fi interesul comercial. „Ca industriaș, aș putea să mă mulțumesc să aleg cei mai buni arbori — arată

Nawang Gyetse, tînărul director al fabricii, dar noi avem în Bhutan o pădure virgină autentică și trebuie să o administrăm cu înțelepciune”. De altfel, și Jigme Singye Wangchuck, tînărul rege de 29 de ani al Bhutanului, a precizat că fabrica din Gedu nu funcționează decît cu 30 la sută din capacitate, deci, în pierdere. „Am obține profituri extraordinare, dacă am tăia toți arborii care ne convin — a declarat suveranul, publicației „Forum du développement” —, dar nu se pune problema în acest mod”. De la început, întreprinderea din Gedu a fost o realizare remarcabilă. Conștient de valoarea pădurilor sale tropicale, Bhutanul a avut ideea valoroasă de a face, el însuși, plăcile aglomerate, în loc să exporte materia brută. De exemplu, 3 metri cubi din aceasta se vînd cu 300 dolari, în vreme ce, pentru 1 metru cub de plăci aglomerate, se obține de opt ori mai mult. Profitul este evident.

De la pădure la industrie

Bhutezii și-au construit fabrica singuri. Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare le-a furnizat 3,5 milioane de dolari, pe termen de cinci ani, pentru finanțarea proiectului. Dar, caz unic, s-a lucrat direct cu guvernul bhutanez, în loc să se colaboreze cu un organ administrativ de execuție. Guvernul a încredințat lui Nawang Gyetse, proaspăt absolvent al unei universități neozelandeze, sarcina de a construi fabrica în mijlocul pădurii sălbatice: „Nu cunoașteam nimic din această meserie — recunoaște Gyetse. A trebuit chiar să verific de câteva ori, în dicționar, definiția termenului de conglomerat”. Experți din afară și-au oferit ajutorul, dar numai pe termen de câteva zile, deoarece Bhutanul nu acordă străinilor contracte de lungă durată. Nawang Gyetse a trebuit, de fapt, să-și creeze întreprinderea singur, dar, în răstimp de doi ani, ea era gata să intre în producție. Istoria fabricii din Gedu este edificatoare pentru concepția bhutaneză despre dezvoltare, incluzând voința fermă de a fi autonomi, spiritul de inițiativă, grija extremă pentru echilibrul naturii. Până la începutul anilor '60, acest stat nu dispunea de nici un program de dezvoltare. Numărându-se printre cele mai vechi națiuni ale lumii (se pare că Bhutanul era deja un stat distinct în sec. al VIII-lea), el și-a păstrat cu grijă independența.

Un patrimoniu intact

În urmă cu 25 de ani, nu exista în Bhutan nici un spital și nici o școală, în afara minăstirilor budiste; nu existau funcționari și nici drumuri, în afara cărărilor șerpuiind în munți. Era o societate medievală, evoluind într-o atmosferă a secolelor trecute, cu un rege puternic, cu sportul național al tragerilor cu arcul și trubaduri nomazi, care străbăteau satele. Dar, în 1959, în existența Bhutanului s-a produs o cotitură decisivă: în contextul evoluțiilor politice din regiune, el a devenit membru al ONU, făcând cunoscută comunității internaționale suveranitatea sa și, totodată, lansând o politică de progresivă dezvoltare. Deschiderea spre lumea exterioară a înțeles, însă, să o făptuiască în felul său.

Thimphu, capitala: într-o vale himalayană, la 2350 m altitudine

Potrivit Băncii Mondiale, Bhutanul este unul din cele mai sărace state din lume și, totuși, nu are nici șomeri, nici cerșetori, nici înfomețați. Bogăția națională, oricât de modestă, este repartizată echitabil, iar țara este, de fapt, subpopulată. Izolarea de secole i-a păstrat intacte valorile patrimoniului cultural. Conducerea țării a decis că nu trebuie pierdute aceste avantaje, și politica adoptată este orientată în acest sens. De asemenea, s-a hotărât să fie trase învățămintele necesare din erorile altor țări. Ministrul afacerilor externe, Lyongo Dawa Tsering, personalitatea politică cea mai puternică, după rege, a declarat: „Fiindcă am ajuns târziu pe calea dezvoltării, simțim în întirziere față de restul lumii din punctul de vedere al progresului. În schimb, am câștigat un lucru: am învățat de la alte țări ceea ce nu trebuie să fa-

cem”. Potrivit lui Lyongo Dawa Tsering: „În căutarea progresului, noi nu renunțăm la valorile ancestrale, cum au făcut unele dintre statele Asiei și din alte părți. Nu căutăm să creăm o societate de consum, ci doar să răspundem nevoilor celor mai presante”.

Guvernul își consacră, în cea mai mare măsură, atenția dezvoltării rurale — pe de o parte, pentru că agricultura este ramura dominantă a economiei țării, pe de altă parte — pentru că regele și miniștrii săi consideră că este cel mai bun mijloc pentru combaterea sărăciei. 97 la sută dintre bhutanezi trăiesc din agricultură, capitala, Thimphu, neavând decât 12 000 de locuitori, iar în restul țării neexistând decât câteva alte orașe ceva mai importante decât satele. Guvernul se străduiește să-i ajute pe micii proprietari să treacă de la practicarea unei

Zi de sărbătoare la Paro Dzong

Pelerini în pădure

Sportul național: tirul cu arcul

agriculturi în stare să asigure doar necesarul de hrană al familiei lor, la o exploatare capabilă să aducă un oarecare venit și chiar să alimenteze industriile locale.

Turismul face obiectul unui control strict. În fiecare an, doar 2 000 de turiști sînt admiși, deși există capacitate de primire pentru 5 000. Este redus chiar și numărul vizitatorilor străini autorizați să asiste la cea mai mare manifestare turistică a țării — un spectaculos festival ce se desfășoară, în fiecare primăvară, la minăstirea Paro. Pentru oficialități este vorba, înainte de toate, de o sărbătoare religioasă, destinată bhutanezilor, pe care turiștii străini, în număr prea mare, ar putea să o stingherească.

O atitudine asemănătoare se manifestă și în ce privește alpinistii. Din imensele piscuri ale țării doar unul a fost deschis alpinismului. Chiar dacă autoritățile au în vedere deschiderea progresivă pentru turism și a altor culmi muntoase, nu se dorește ca bhutanezii să se transforme în șerpași. Alpinistii vor trebui să-și poarte singuri echipamentul. Ministrul afacerilor economice, DASHO LAM PENJOR, este de părere că: „Turismul este modul cel mai rapid de a face bani, dar există mari riscuri sociale și culturale”. În acest context, se fac referiri la posibilitatea introducerii și răspîndirii consumului de droguri, cinipa indiană crescînd pretutindeni în stare sălbatică. Actualmente, ea servește la alimentația porcilor.

Bhutanul veghează, de asemenea, ca toți studenții trimiși la studii în străinătate să revină în țară. Din suetele de bhutanezi care și-au făcut

studiile în afară, doar unul singur nu s-a reîntors. Înainte de a-și lua funcțiile în primire, absolvenții reîntorși acasă urmează un „curs de reintegrare” în capitală — de fapt, de repunere în contact cu cultura și obiceiurile naționale și petrec apoi șase luni în sate îndepărtate.

Mediul natural face obiectul unei veritabile venerații, oficial recunoscute. În urmă cu cinci ani, guvernul a decretat că are dreptul exclusiv asupra tăierii arborilor, ce acoperă încă jumătate din teritoriul țării. Acum trei ani, a fost adoptată o „lege asupra caprelor”, destinată să reducă numărul acestor animale, ce sînt o cauză a degradării solului.

„Nu vrem cadouri”

Planul cincinal actual se compune, de fapt, din 18 planuri locale, cite unul pentru fiecare district al țării. „După părerea mea, planificarea trebuie să țină seama, înainte de toate, de necesitățile populației și ale districtului respectiv” — declară regele. El a creat, în fiecare dintre districte, o comisie pentru dezvoltare, compusă din reprezentanți locali și însărcinată cu programele de dezvoltare. Aceste comisii au „deplină putere de a decide și reforma programele districtului respectiv” — arăta suveranul —, în măsura în care eventualele modificări nu compromit proiectele la nivelul național: de exemplu, construirea unui drum necesar mai multor districte.

Grija pentru bunăstarea

populației, odată cu protejarea culturii și a mediului natural, formează, așadar, unul din cei doi piloni ai dezvoltării Bhutanului. Celălalt este voința de a depinde cît mai puțin posibil de ajutorul extern.

Pînă acum, Bhutanul n-a acceptat ajutor decît din partea cîtorva state — India, Elveția, Japonia, Australia și, abia de curînd, a intrat în contact cu țările nordice și CEE. Bhutanul preferă să se adreseze unor organisme din sistemul O.N.U., precum P.N.U.D. Ministrul afacerilor externe a precizat: „Ceea ce ne interesează este, mai curînd, calitatea și forma ajutorului decît cantitatea”. „Nu vrem cadouri” — subliniază ministrul de externe. „Politica noastră — precizează el — este de a nu accepta un împrumut decît cînd este sigur că îl vom rambursa”. În genere, Bhutanul nu acceptă pe termen lung prezența experților străini.

Viitorul — soluții și incertitudini

Acest punct de vedere explică, în parte, vulnerabilitatea regatului. În primele sale eforturi de dezvoltare, el s-a sprijinit, în bună măsură, pe India. Ajutorul acestui vecin gigant reprezintă aproape jumătate din buget și spre India se îndreaptă 93 la sută din exporturile sale. Este o soluție cu inconvenient, oricît de binevoitor ar fi vecinul. Regele insistă ca țara să realizeze o „autonomie viabilă” în următorii zece ani.

Pe de altă parte, Bhutanul depinde, totuși, prea mult de mina de lucru străină; țara este subpopulată și majoritatea locuitorilor sînt ocupați să-și lucreze, individual, terenul agricol. Pentru lucrările de infrastructură, Bhutanul trebuie, deci, să facă apel la mina de lucru din India sau Nepal — un flux de străini, care este dificil de absorbit pentru o țară ce n-are decît un milion de locuitori. Guvernul a încercat soluția muncii colective obligatorii și a recurs, din ce în ce mai mult, la mecanizare, pentru limitarea imigrării.

Va reuși oare Bhutanul să-și asigure o dezvoltare pe deplin autonomă, ca și succesul strategiei sale economice și ecologice? Doar timpul o va dovedi. Dar experiența pe care o încearcă trebuie urmărită cu respect și interes. Bhutanezii se străduiesc să facă din țara lor unul din locurile lumii cele mai interesante, reținînd atenția specialiștilor dedicați problemelor dezvoltării prin punerea uneia din cele mai vechi națiuni în prim-planul noilor reflecții asupra problemelor dezvoltării.

Printre „căderile radioactive“ politice ale „afacerii Watergate“, care a provocat, la 9 august 1974, demisia președintelui R. Nixon, a fost și declanșarea unei reacții în lanț de șocante dezvăluiri publice privind activitățile Agenției Centrale de Informații (CIA) — comploturi în vederea provocării de tulburări în țări considerate ostile, spionarea cetățenilor americani în interiorul Statelor Unite, experimentări de „control al minții“ conducând la decesul unor oameni inocenți etc., etc. Dacă, pînă la mijlocul deceniului trecut, nu puține au fost cărțile care au scormonit activitatea CIA, unele stipendiate chiar de Agenție sau „Compania“, cum i se mai spune, în ultimii zece ani s-a produs o veritabilă erupție editorială. Rapoartele Comisiilor de anchetă ale CIA au furnizat o bogată sursă pentru numeroși autori și, drept urmare, s-a intensificat preocuparea „companiei“ de a-și polei activitatea prin intermediul altora.

În 1982, cohortei de autori dornici să-și înmoaie pana în călimara CIA i s-a adăugat și ziaristul britanic Brian Freemantle, fost corespondent al cotidianului londonez „Daily Express“. Rezultatele „documentării“ sale speciale la Washington, timp de trei luni, ale convorbirilor cu foști angajați CIA — cel mai notabil fiind William Colby, directorul „companiei“ între 1973 și 1976 —, precum și cu legislatori și aparatul lor, au fost reunite în volumul: C.I.A.¹, din care prezentăm capitolul al XII-lea, intitulat:

„Adevărul, întreg adevărul și numai adevărul“²⁾

Un scop principal și o funcție a Agenției Centrale de Informații este influențarea opiniei publice mondiale în favoarea Statelor Unite. Pentru a realiza aceasta, C.I.A. a stabilit o rețea de ziariști-agenți și autori în fiecare țară dezvoltată și cu o puternică presă.

Funcționarii Agenției pretind că propagandiștii lor sînt folosiți în afara hotarelor naționale și că nu se efectuează nici un efort de interferare cu mijloacele de publicare și de radio-televiziune americane. Aceasta nu este adevărat. S-a dezvăluit, de pildă, că Agenția a intervenit direct și a schimbat tonul unei relatări a revistei „Time“ și a obținut publicarea materialelor ei în ziare prestigioase precum „Washington Post“ și „New York Times“. Un autor sau ziarist, cu o largă și stabilă audiență atît în Anglia cît și în Statele Unite și cunoscut ca un expert în privința Organizației militare de informații a Uniunii Sovietice, este un discipol al C.I.A. Un alt autor a urzit intrigi antisovietice într-o mult lăudată carte despre K.G.B.*; sub îndrumarea Agenției.

Folosirea de către C.I.A. a ziariștilor nu se limitează, însă, la profesia lor propriu-zisă. Anchetatorii Comisiei Pike³ au descoperit că trimiși speciali sau

corespondenți ai principalelor publicații din Statele Unite lucrau simultan pentru Agenție. În raportul — nepublicat — al Comisiei Pike se spune: „Liberul flux de informații vitale pentru o presă responsabilă și credibilă a fost amenințat, ca urmare a folosirii de către C.I.A. a presei mondiale pentru strîngerea de informații secrete și clandestine. Există indicații neliniștitoare că exactitatea multor relatări a fost, de asemenea, subminată“.

Comisia Church este de acord în această privință. Ea raporta: „Aceste persoane (ziariști-agenți) înlesnesc C.I.A. un acces direct la un mare număr de cotidiene și periodice străine, nenumărate servicii de presă și agenții de știri, stații de radio și televiziune, editori de cărți și alte puncte de scurgere prin presă din străinătate“.

Mistificare prin presă⁵

Pînă în 1975, C.I.A. a cheltuit 75 de milioane de dolari (43.352.601 lire sterline) în eforturile de a preveni ca un guvern comunist să cîștige controlul Italiei. Ju-

Frank Church, iar Camera Reprezentanților — alta în frunte cu O. Pike. Raportul integral al ultimei Comisii n-a fost publicat, deoarece Camera Reprezentanților a considerat că securitatea națională este pusă în cauză. O versiune sumară a apărut în ziarul de restrînsă circulație „Village Voice“ (New York). Persoane care au avut acces la raportul original l-au apreciat ca „puternic critic la adresa CIA“.

⁴ Autorul folosește noțiunea de origine americană **media**, care, însemnînd calitatea de mijlocitor prin care se comunică cu lumea spirituală, definește presa, într-o accepțiune mai cuprinzătoare, incluzînd nu numai pe cea tipărită, dar și radioul, televiziunea, cartea, afișul și chiar cinematografia.

⁵ Subtitlurile ca și notele explicative aparțin prezentării în limba română.

1. B. Freemantle, CIA, Futura Publications, London, 1984.

2. Formula jurămîntului în procesul judecătoresc american sau în depozitiile în fața comisiilor Congresului.

* K.G.B., Komitet Gosudarstvennoi Bezopasnosti (Comitetul Securității Statului).

³ Otis Pike, membru al Camerei Reprezentanților. La începutul anului 1975, președintele G. Ford, în urma unor dezvăluiri apărute în ziarul „New York Times“, a instituit o Comisie condusă de vicepreședintele N. Rockefeller pentru a investiga „operațiunile ilegale“ desfășurate de CIA. O versiune „tratată“ a raportului a fost publicată în luna iunie 1975. De asemenea, Senatul a instituit o Comisie condusă de senatorul

măte din această sumă a fost alocată ziarelor, posturilor de radio, afişelor şi cărţilor.

Chile este un exemplu istoric de manipulare a presei. După succesul lui Salvador Allende în alegerile din 1970, Richard Nixon⁶ a determinat o campanie a C.I.A. pentru a preveni preluarea funcţiei de către Allende. El l-a pus la curent cu aceasta pe Richard Helms⁷ la 15 septembrie 1970 în Biroul oval⁸.

La câteva zile după această întâlnire din septembrie, Agenţia avea 15 ziarişti din 10 ţări la faţa locului sau în drum spre Chile. O relatare obiectivă a revistei „Time” că Allende nu ameninţă America Latină cu comunismul, scrisă de corresponsentul la Santiago, a fost schimbată pentru a indica posibilitatea contrară, după ce unul dintre editorii revistei a avut o discuţie la „Langley”.

Într-o perioadă de trei ani, din 1970 până în 1973, „El Mercurio”, unul dintre cele mai influente ziare din Chile, citit mai ales în cercurile de afaceri, a primit de la C.I.A. 3 milioane de dolari (1.620.370 de lire sterline). În medie, a existat cel puţin un articol zilnic scris în conformitate cu sfaturile C.I.A. Agenţia a plătit milioane Partidului Creştin Democrat şi Partidului Naţional, dându-le posibilitatea să cumpere posturi de radio şi ziare pentru a desfăşura o campanie de propagandă împotriva lui Allende. Partidul Democrat Creştin folosea în acest sens ziarul „La Pensa”, iar Partidul Naţional – „La Tribuna”.

În perioada de şase săptămâni dintre alegeri şi preluarea funcţiei de către Allende, au existat 726 articole, emisiuni, editoriale şi alte teme de propagandă diseminate în America Latină şi Europa.

Un memorandum al Grupului operativ – Chile¹⁰ consemna în Jurnalul de bord, la data de 15 septembrie 1970: „Sao Paulo, Tegucigalpa, Buenos Aires, Lima, Montevideo, Bogota, Ciudad de Mexico continuă să folosească materialele pe tema Chile. Activităţile de propagandă continuă să genereze o bună relatare a evoluţiilor din Chile, conform cu temele noastre din directivă”.

William Colby pretindea că Agenţia a plantat rar relatări complet false, fiindcă era necesar pentru sursele Agenţiei să dezvolte şi să menţină o reputaţie de credibilitate. El a adăugat: „Desigur, aveam şi alte contacte cu persoane care dispuneau de considerabil mai puţine legături cu ziarele americane sau de legături cu ziare ce nu sînt destinate circulaţiei generale. Aceste contacte le-am continuat, deoarece credeam că materialul lor nu afectă opinia publică americană în grad substanţial sau fiindcă noi considerăm că materialul lor este privit ca ceva parvenind din afară – ceva pe care ziarul are deplina alegere dacă doreşte sau nu să-l reţină”.

⁶ Preşedinte al SUA, 20 ianuarie 1969 — 9 august 1974.

⁷ Director al CIA, 30 iunie 1966 — 2 februarie 1973.

⁸ Camera de lucru prezidenţială de la Casa Albă

⁹ Cartierul general CIA, situat în vecinătatea capitalei, la nord de Washington.

¹⁰ Încă în aprilie 1969, în perspectiva alegerilor prezidenţiale din Chile din septembrie anul următor, CIA a fost instruită să împiedice alegerea liderului Partidului Socialist, Salvador Allende, tot aşa cum procedase în 1964, cînd, conform raportului Comisiei Rockefeller, cheltuisese trei milioane de dolari. Acelaşi document a stabilit că în încercarea eşuată din 1970, CIA a cheltuit opt milioane de dolari şi că „în plus faţă de ajutorul CIA dat în 1970 oponenţilor lui Allende, ITT (International Telephone and Telegraph) şi alte companii multinaţionale din Statele Unite, care operau în Chile, au canalizat circa 700 000 de dolari spre Jorge Alessandri, principalul oponent al lui Allende”. De asemenea, Raportul Rockefeller preciza: „Reprezentanţii ITT s-au întâlnit frecvent cu reprezentanţii CIA, atît în Chile cît şi în SUA şi CIA a sfătuit ITT asupra mijloacelor în care poate, în condiţii de siguranţă, să furnizeze fonduri atît lui Alessandri, cît şi Partidului său Naţional”. Printre directorii ITT se numără şi John Mc Cone, fost director al CIA în intervalul 20 noiembrie 1961 — 28 aprilie 1965.

Spunînd aceasta, Colby a fost apoi de acord că existau unii angajaţi din personalul C.I.A. propriu-zis, care colaborau, cu materialele lor, la principalele ziare şi posturi de televiziune din Statele Unite, a căror conducere nu cunoştea legăturile acestora cu Agenţia. El a fost, de asemenea, de acord că relatări plantate în publicaţii străine au fost preluate de către serviciile americane de ştiri „Associated Press” şi „United Press International”¹¹, retransmise în interiorul Statelor Unite şi apărute în ziarele americane care sînt puternic dependente de serviciile agenţiilor de presă. Termenul folosit în interiorul C.I.A. pentru astfel de relatări reciclate este „căderi radioactive”.

Imperiul editorial

Mai mult de 2 000 de volume au fost produse, finanţate sau sprijinite de către C.I.A., dintre care 25 la sută în limba engleză. Un memorandum asupra editării de cărţi, aflat în filele Departamentului pentru acţiuni tainuite¹² al Agenţiei, afirmă: „Cărţile diferă de celelalte domenii de propagandă, în primul rînd fiindcă o singură carte poate schimba semnificativ atitudinea cititorului şi acţionează spre o extindere nedepăşită de impactul nici unei alte ramuri de propagandă... (punctele de suspensie aparţin originalului – Nota redacţiei). Aceasta este, desigur, fără acoperire pentru toate cărţile şi oricînd, dar adeseori este adevărat şi semnificativ pentru a face din cărţi cea mai importantă armă a propagandei strategice”.

Acelaşi memorandum, un document de directivă, continuă: „Avantajul contactului nostru direct cu autori constă în faptul că putem să-i punem la curent cu intenţiile noastre în cele mai mari detalii; că noi putem să le furnizăm orice material dorim să fie inclus şi că putem verifica manuscrisul în fiecare fază de elaborare. Controlul nostru asupra autorului trebuie să fie asigurat, de obicei, plătiindu-l pentru timpul în care lucrează la manuscris sau, cel puţin, avansîndu-i sumele care s-ar putea să trebuiască să le restituie... (punctele de suspensie aparţin originalului – Nota redacţiei). Agenţia trebuie să asigure că manuscrisul va corespunde cu intenţiile noastre operaţionale şi de propagandă”.

„Kern House Enterprises” a fost un exemplu clasic de afaceri a C.I.A. – proprietarul real, dar deghizat convenabil printr-o corporaţie, dispunînd de multe milioane de dolari din categoria „comutator”¹³, aşa încît să nu se poată dovedi deloc că era o afaceri C.I.A.

Încă de la începuturile ei, C.I.A. şi-a dat seama de beneficiul de a avea în secţia de activităţi clandestine pe cineva care, în America, are un nume mai regal decît al parvenitei familii Kennedy¹⁴. Acesta era Ker-

¹¹ Creată în 1958 prin fuziunea agenţiilor de presă „United Press Association” (U.P.) şi „International News Service” (INS). „United Press International” (UPI) este, după „A.P.”, a doua mare agenţie de presă americană şi, conform clasificării UNESCO, una dintre cele cinci agenţii de presă mondiale — prin amploarea şi distribuirea informaţiilor la scala globului —, alături de „Associated Press”, „Reuter”, „France Presse” şi „TASS”.

¹² În original „covert action department”. Pentru „covert action”, Comisia Church a dat următoarea interpretare: „Orice activitate clandestină menită să influenţeze guverne, evenimente, organizaţii sau persoane în sprijinul politicii externe a Statelor Unite. Ea poate include acţiune politică şi economică, activităţi de propagandă şi paramilitare”.

¹³ În original „cut-out”, termen care poate fi tradus prin: siguranţă (electrică), disjunctor, dispunctor, întrerupător, comutator. În glosarul întocmit de Comisia Church în legătură cu argoul CIA, „Cut-out” este explicat astfel: „Un termen CIA referitor la o persoană folosită pentru a tăia contactul între membrii unei activităţi sau organizaţii clandestine”.

¹⁴ Aluzie la originea avertii lui Joseph Kennedy, tatăl preşedintelui J.F. Kennedy, al fostului senator Robert Kennedy şi al senatorului Edward Kennedy.

mit Roosevelt¹⁵ căruia i s-a încredințat misiunea de a crea imperiul editorial C.I.A. El a folosit relațiile sale și o irezistibilă întrebare când aborda familiile de miliardari ale Americii: „Sînteți patriot?”

O familie „deosebit de patriotică” și una doritoare să dovedească aceasta era familia Mellon¹⁶. Prin organizațiile familiei Mellon, banii au fost canalizați pentru a fi creată „Kern House Enterprises”, înregistrată, bineînțeles, în statul Delaware¹⁷. În Consiliul de administrație al lui „Kern House Enterprises” se afla Robert Gene Gately, care a fost ofițer activ C.I.A. în capitala tailandeză Bangkok. Cu știința și cooperarea serviciilor secrete britanice C.I.A., prin intermediul companiei mamă din Delaware, a stabilit o organizație subsidiară — „Kern House Enterprises Ltd.”, la Kern House, 61-62 Lincoln's Inn Fields, Londra. Numărul de telefon era 405-7911. Adresele telegrafice și a sa-les criptonimul Foimsen. Director executiv a devenit Iain Hamilton. Kern House a creat întreprinderea „Forum World Features”. Denumirea completă sub care era înregistrată suna: „Kern House Enterprises (Forum World Features) Ltd.” Activității acestei întreprinderi i s-a pus capăt în 1975, fiind înlocuită cu „Current Affairs Research Services Center”. (Centrul serviciilor de cercetare pentru probleme curente). Banii pentru activitatea acestor companii editoriale parveneau de la New York prin „National Strategy Information Center” (Centrul Național de Informații Strategice).

Cînd „Forum World Features” a încetat să existe, a fost creată o nouă companie pentru a prelua interesele ei în domeniul editorial. Ea s-a numit „Rossiter Publications Ltd.”, fiind inițial instalată pe strada Piccadilly 199, Londra, și, ulterior, la Craven House, bulevardul Northumberland, Londra. În locul lui Iain Hamilton a fost numit director executiv Brian Crozier, printre ai cărui prieteni se aflau nu numai funcționari C.I.A., dar și P.A. Wilkinson, care a devenit în 1972 coordonatorul pentru problemele de informații secrete și securitate al guvernului britanic.

„Rossiter Publications” a preluat și contactele lui

¹⁵ Nepot al președintelui Theodore Roosevelt (1901-1909) și înrudit cu președintele F.D. Roosevelt (1933-1945) și soția acestuia Eleanor Roosevelt. Conform unei cărți a lui Kermit Roosevelt, apărută în 1980, cu autorizarea C.I.A., el a condus la Teheran operațiunea de răsturnare a premierului Mohammed Mossadegh (Mosaddiq) care naționalizase compania petrolieră „Anglo-Iranian Oil Company” (în prezent „British Petroleum”). Planurile și mijloacele puse la dispoziție din noiembrie 1952 au fost furnizate de M.I.6. (serviciul secret britanic-Secret Intelligence Service) și CIA. În urma înălțării premierului M. Mossadegh (Mosaddiq) în august 1953, („Kim”) Roosevelt a fost decorat, în secret, cu National Security Medal și felicitat personal de primul ministru W. Churchill, la reședința șefilor guvernului britanic din Downing Street 10—Londra, și de președintele D. Eisenhower, la Casa Albă.

¹⁶ Familie extraordinar de bogată, puțin cunoscută public pînă ce unul dintre membrii ei — Andrew Mellon (1855-1937) — a devenit ministru de finanțe în Administrațiile Harding, Coolidge și Hoover, între anii 1921-1932. Autorul american F. Lundberg considera că posedarea acestei funcții poate fi comparată cu „numirea lui Casanova ca director al unei școli de fecioare”. La începutul deceniului trecut, conform clasamentului revistei curcilor de afaceri „Fortune”, averea a numai patru din membrii dinastiei Mellon era cotelă la minimum 1,6 miliarde dolari și maximum 2,8 miliarde dolari. Deținerile totale (proprietăți, acțiuni etc.) ale familiei Mellon erau evaluate, încă la mijlocul deceniului șapte, ca depășind 4,7 miliarde dolari.

¹⁷ Penultimul stat ca suprafață din componerea Statelor Unite, situat pe coasta răsăriteană, aproximativ între Philadelphia și Washington. Conform datelor publicate (1981) ale ultimului recensămînt, acest stat are o populație de 598 000 locuitori, situîndu-se pe locul 47 între cele 50 de state. Numeroase firme de fațadă ale CIA (bănci, companii de transporturi aeriene, rutiere și maritime, edituri, ziare, hoteluri, studiouri de film) sînt înregistrate în acest stat, deoarece „legislația locală este tot atît de bună ca cea din Liechtenstein” (B.F. Freemantle, op.cit. p. 101).

„Forum World Features”. Ele includeau o invitație adresată milionarului grec Taki Theodoracopoulos de a scrie, pentru un avans de o mie de lire, o carte referitoare la „ruptura procesului democratic în țara noastră (Grecia — n.n.) în 1966 și 1967, ascensiunea colonelor, răsturnarea lor și perspectivele pentru viitor”.

O asociere a fost stabilită prin „Forum World Features” și continuată de „Rossiter Publications” cu editura „Davis și Charles” din Newton Abbot, Devon. Într-o scrisoare adresată lui «David și Charles», la 12 noiembrie 1972, Crozier, referindu-se la oferta de o mie de lire făcută lui Theodoracopoulos, scria: „Evident, nu sugerez ca banii să parvină de la «David și Charles». Unul dintre scopurile acestei agenții este de a încuraja autorii să scrie cărți care să merite să fie publicate și riscul inițial, în consecință, va fi al nostru. La fel ca și în alte cazuri... (punctele de suspensie aparțin originalului) nu consider faptul că suma avansului, fiind relativ mare, va influența în privința calității volumului”.

În 1970, „Current Affairs Research Services Center” a devenit „Institute for the Study of Conflict” (Institutul pentru studiul conflictului). Birourile erau, de asemenea, pe Piccadilly 199. Brian Crozier era directorul. Printre preocupările lui se aflau, de asemenea, chestiunile editoriale. Banii pentru cercetări, plata pentru colaborări, sumele destinate tiparului erau furnizate de „National Strategy Information Center”, din New York. Sub denumirea umbrelă „World Realities” (Realități mondiale) au fost avuți în vedere o serie de autori. Unul dintre ei era Zbigniew Brzezinski, ulterior consilier pentru problemele de securitate al președintelui Carter, de la care se dorea să scrie în legătură cu Japonia. Robert Moss, de la revista londoneză „Economist”, considerat expert în probleme sovietice, îndeosebi ale ramurii militare ale serviciilor secrete sovietice, a călătorit în Chile pentru a scrie o carte pentru colecție. Acest volum a fost publicat după moartea lui Allende și intitulat Chile's Marxist Experiment (Experimentul marxist chilian). Prin intermediul lui „David și Charles” și al ambasadei chilene la Londra s-a aranjat trimiterea a citorva mii de exemplare ale cărții, prin valiză diplomatică, ambasadei chilene din Washington.

Revista „Encounter” — care promovează scriitorii cum sînt Arnold Wesker și Kingsley Amis — a fost un alt punct de scurgere în care C.I.A. a cîștigat implicarea prin contribuțiile sale financiare, deoarece considera revista ca avînd o influență importantă prin răspîndirea ei în 93 de țări. Finanțarea se efectua prin intermediul „Congress for Cultural Freedom” (Congresul pentru libertate culturală). Cînd s-a dezvăluit că C.I.A. finanța revista, unul dintre fondatorii ei, poetul Stephen Spender, a demisionat.

Ca stridia la acidul citric

C.I.A. reacționează ca o stridia la acidul citric, față de volumele publicate de foștii ei angajați, dar care nu au fost supuse autorizării Agenției, ceea ce constituie o condiție a contractului. Răspunsul a fost justificat în cazul unor cărți ca aceea a lui Philip Agee, „Inside the Company: C.I.A. Diary” (În interiorul companiei; jurnal C.I.A.), care identifica o serie de agenți operativi C.I.A. în America de Sud, deși, în mare măsură datorită stupidității guvernului Statelor Unite, ei puteau fi cunoscuți prin modul în care erau trecuți în registrele (publice) ale Departamentului de Stat.¹⁸

¹⁸ După o constatare a autorului (p. 195), pînă la scandalul provocat de apariția volumului lui Agee, în registrele Departamentului de Stat, privind personalul ambasadelor, după numele funcționarilor CIA urma sigla FRS (Foreign Service Reserve — Rezerva serviciului extern), pe cînd în cazul diplomaților de carieră exista sigla FRO (Foreign Service Officer — funcționar al serviciului extern), ceea ce permitea o lesne identificare.

Cu alte prilejuri, C.I.A. poate fi acuzată de reacții excesive. Fostul director William Colby a fost penalizat cu 10 000 de dolari (5 714 lire sterline) în legătură cu volumul său „Honorable Men: My life in the C.I.A.” (Oameni onorabili: Viața mea în C.I.A.). În mod corect, el a supus manuscrisul la C.I.A., dar, înainte de a primi răspunsul, un exemplar a fost trimis unui editor francez care l-a tipărit, fără omisiunile (cerute de C.I.A.): aceasta înseamnă că, prin compararea edițiilor franceză și americană, a devenit posibil să se afle ceea ce C.I.A. considera a fi prea delicat să se publice. Un fost agent operativ, Frank Snapp, a scris o carte, „Decent Interval”, (Intervalul pudic), despre rolul C.I.A. în Vietnam și care nu conținea nici un secret. Cu toate acestea, la 19 februarie 1980, Curtea Supremă a Statelor Unite a aprobat constituirea unui fond în care să fie preluați 140 000 de dolari (75 866 de lire sterline), reprezentând drepturile de autor pentru carte. C.I.A. a urmărit în judecată, cu succes, și pe alt fost angajat, John Stockwell, pentru 50 000 de dolari (31 847 lire sterline) pentru drepturi de autor la cartea „In Search of Enemies – a C.I.A. Story” (În căutarea inamicilor – o poveste C.I.A.), care expunea incursiunea C.I.A. în Angola, din 1975 și 1976. Agenția a obținut ilegal de la „Internal Revenue Service”¹⁹

¹⁹ Organismul la care se fac declarațiile de venituri în vederea perceperii impozitelor și se ocupă de verificarea exactității declarațiilor

beneficiile obținute de autorul Victor Marchetti care a scris „The C.I.A. and the Cult of Intelligence” (C.I.A. și adorația pentru informațiile secrete).

Radio „Free Europe” și „Radio Liberty”²⁰ („Europa liberă” și „Radio Libertatea”) sînt cele mai cunoscute puncte de scurgere radiofonice ale C.I.A. În 1982, costul lor era exprimat la 30 de milioane de dolari (10 714 285 de lire sterline) anual.²¹ În 1973, pentru a face emisiunile lor să pară mai puțin gălăgios inspirate de C.I.A., finanțarea lor a fost schimbată de la a fi direct atribuită Agenției spre a parveni de la bugetul Departamentului finanțelor. Dar, ca multe alte lucruri dinăuntrul C.I.A., modificarea era doar cosmetică.

Prezentare și note Eugen Preda

²⁰ După cum reiese din chiar textul autorului american, oficiile respective sînt destinate unei propagande ostile, tendințioase împotriva țărilor socialiste; ele sînt în esență stipendiate de C.I.A., nu au nici un fel de bază legală, prin emisiunile lor contravenind exigențelor destinderii, schimbului autentic de informații obiective.

²¹ De fapt, conform unor surse publice americane, pentru exercițiul bugetar 1984, an în care a apărut volumul lui B. Freemantle, s-a prevăzut pentru „Radio Europa Liberă” și „Radio Libertatea” suma de 110 milioane dolari.

IOOO + I

Un „război” al statuiilor

De la un capăt la altul, Parisul este, literalmente, împinzit de ele. Totuși, președintele țării a considerat că o seamă de figuri istorice nu s-au bucurat încă de privilegiul de a fi imortalizate în marmură sau bronz. După care, ministerul culturii a comandat aproximativ 200 de statui. N-au fost obiectii la numele celor cărora urma să li se ridice câte o statuie, ci, foarte curios, polemica s-a declanșat în legătură cu locul de amplasare a statuiilor. Cea mai recentă controversă s-a iscat în legătură cu statuia lui Leon Blum, șeful guvernului Frontului Popular din anii 1936–1937. Ministerul culturii a propus ca statuia să fie ridicată în piața ce poartă numele fostului lider socialist. Imposibil – se spune că ar fi ripostat primarul metropolei, care a anunțat subit că piața se află în reamenajare și că locul este prea mic pentru a mai putea găzdui și un monument. Și că protestele guvernului socialist față de această interdicție a primăriei nu sînt altceva decît o polemică „dictată de considerațiuni pur partizane”. În replică, oficialitățile socialiste au reamintit că primarul, gaullist, nu a manifestat scrupule similare cînd a fost vorba de statuia lui Georges Pompidou,

căruia i s-a găsit, fără incriminări reciproce, un loc nu departe de reședința oficială a actualului președinte, palatul Elysée. Dar, după cum relatează presa, o altă statuie riscă să producă neînțelegeri chiar în sînul oficialităților la putere, socialiste. Este vorba de aceea a lui Alfred Dreifus, căpitanul din armata franceză condamnat în 1894, pe nedrept, că ar fi furnizat secrete militare Germaniei. Ministerul culturii consideră că cel mai potrivit loc pentru statuie ar fi curtea celebrei Ecole Militaire, Dreifus fiind reabilitat în 1906. A

protestat însuși ministrul apărării, Charles Hernu, demisionat la începutul toamnei în legătură cu cazul „Rainbow Warrior”. Cînd statuia va fi terminată, ea își va găsi probabil locul în apropiere de Ecole Polytechnique, facultate unde a studiat Dreifus. În ce privește statuia lui Leon Blum, ea și-a găsit, în sfîrșit, locul în grădina Tuileries, care sînt administrate direct de guvern – și nu de primărie. Dar de ce polemica să se încheie cu aceasta, atunci cînd ea poate continua. Drept care, s-au auzit voci care să deplingă, sincer sau simulat, că statuia unui fost lider de stînga a nimerit tocmai în parcul în care, altădată, regi și regine ale Franței își plimbau spleenul și copiii.

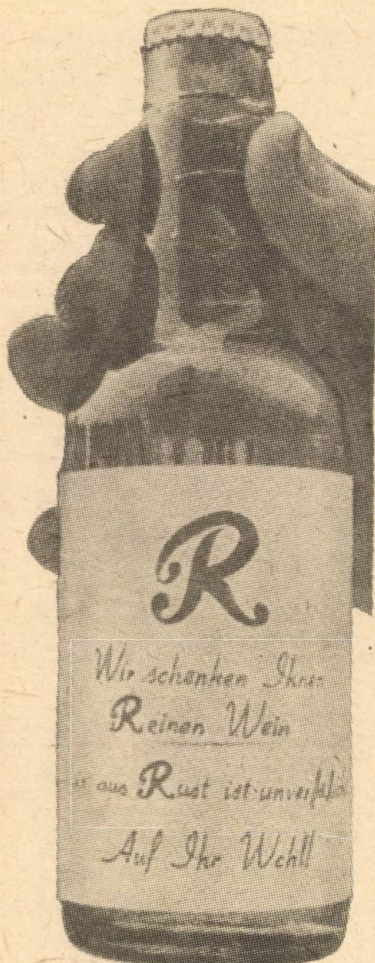

În bronz, Leon Blum contemplă grădinile Tuileries. Sculptorul Tim și macheta statuii lui Dreifus

In vino veritas?

Nu știu dacă vinul pe care l-am băut în urmă cu doi ani, dintr-un butoi uriaș, de 39 tone (!), într-o cramă uriașă din Wachau, în Niede-

Coperta revistei „Profil”

rosterreich, situată în apropierea ruinelor castelului în care a stat închiș Richard Nimă de Leu, era sau nu „tămâiat” cu dietylenglycol, fapt este că era foarte bun. Ajunsesem chiar să-mi zic: „Domnule, strașnice vinuri mai au austriecii ăștia!”...

S-ar putea a vinul să-mi fi plăcut atîta pentru că pînă a ajunge la butoiul acela, ale cărui dimensiuni țin de domeniul fantasticului, am trecut mai întîi pe „aleea artiștilor”, adică pe o potecușă de cel mult 40 cm flancată pe margini de butoaie pline purtînd semnăturile unor personalități de marcă ale vieții cultural-artistice și științifice austriece și internaționale: Otto Preminger, Elisabeth Schwarzkopf, Herbert von Karajan și încă mulți alții care și-au purtat pașii pe acolo, dar ale căror nume este mai greu să le scrii cînd ții în mînă un pahar cu vin și cel puțin la fel de greu de reținut după ce ai degustat cîteva soiuri a căror culoare te face să crezi că soarele a fost furat și închiș în butoaiele acelea aflate la peste 70 metri sub pămînt.

Poate n-aș fi ajuns niciodată să mă întreb dacă vinul acela era natural sau dietylenglycolizat, dacă n-ar

fi izbucnit actualul scandal al vinului din Austria...

II

Scandaluri datorate falsificării vinurilor au mai fost și pînă acum, și nu puține, în țările occidentale. Aproape că nu a existat an în care să nu fie semnalată cel puțin o afacere de acest fel în lumea producătorilor sau negustorilor de vinuri, dar recentul scandal le întrece pe toate.

Cel puțin 30 000 hectolitri de vin provenind din regiunea austriacă Burgenland, vin destinat exportului, au fost „îmbunătățite” cu dietylenglycol, o substanță antigel folosită, de regulă, la mașini pentru a preveni înghețarea apei în instalația de răcire. O asemenea afacere, care se referea la peste 30 de mărci de vinuri de... marcă, adică la 699 soiuri de vinuri, nu putea fi tănuită prea mult, ea trebuind să-și găsească locul la rubricile pentru „crime și violențe” ale ziarelor.

De ce?

Pentru că această substanță este otrăvitoare. O cantitate de 0,1 grame dăunează în măsură importantă sănătății. Dacă, însă, este consumat în cantități mai mari, distruge rinichii și ficatul, persoana în cauză riscînd să-și piardă viața.

Consumatorii vest-germani de vinuri austriece au fost cel mai afectați, lucru firesc dacă se are în vedere că cetățenii acestei țări preferau vinurile austriece — mai bune?! — celor provenite din alte părți. După ce afacerea a fost făcută publică, posturile de radio vest-germane au transmis, din oră în oră, avertismente prin care populația era îndemnată să nu consume vinuri din Austria, întrucît „sînt otrăvite”!

Știrea s-a răspindit repede și în Statele Unite, Belgia, Franța, Canada și Japonia, țări în care Austria exporta mari cantități de vinuri. Pentru industria alimentară aus-

Viticulorii din comuna Rust, cei mai afectați de scandal, au prezentat mostre din vinul bun pe care l-au livrat negustorilor de vinuri

Sedintă a Comisiei vinului din cadrul Ministerului Agriculturii al Austriei

↑ Viticultori din comuna Rust protestînd împotriva falsificatorilor de vinuri

← Negustor austriac de vinuri zîmbind, în ciuda faptului că ține în mînă hotărîrea prin care i se interzice exportul de vin în Berlinul occidental

triacă, afacerea pare să aibă rezultate catastrofale. Exportul austriac de vinuri a crescut an de an începînd din 1977, ajungînd în 1984 la cifra de 800 milioane şilingi. La Viena au existat temeri serioase că afacerea vinului ar putea „otrăvi” şi activitatea turistică deosebit de intensă în această ţară, care aduce Austriei, anual, sume importante. Şi chiar aşa s-a întîmplat, în ciuda eforturilor presei austriece de a demonstra că, pentru a muri, un om trebuie să consume pînă la 70 grame glycol, în timp ce o sticlă de vin austriac „de calitate” conţine numai 3 grame, după cum îşi informa „Die Presse” cititorii!

III

Ministerul sănătăţii al R.F. Germania a aflat — din presă —, la 25 aprilie, despre faptul că vinurile din Austria sînt otrăvite. La 10 mai, Bonnul a primit din partea unor instituţii din Viena confirmarea că vinuri falsificate cu dietylenglycol au fost trimise şi în R.F.G. Cu aceeaşi ocazie, s-a subliniat şi faptul că nimeni nu trebuie să se teamă de urmări — din punctul de vedere al sănătăţii, bineînţeles — pentru că „cele cîteva picături îndoelnice se beau în cantităţi mici şi numai cu prilejuri deosebite”.

Ca urmare, Bonnul a dat ordin ca vinurile provenite din Austria să fie analizate minuţios. Şase săptămîni mai tîrziu a venit şi rezultatul: da, vinurile austriece de Burgenland analizate conţin între 0,2—0,4 grame otrăvă la litru. Este un adevărat miracol că, pînă în prezent, nici un cetăţean vest-german nu a decedat din această pricină şi că totul s-a redus la tulburări de vedere, ameţeli şi irascibilitate.

Poate întreaga afacere nu ar fi izbucnit cu atîta violenţă dacă, la scandalul „tămîierii” vinului, nu s-ar fi adăugat un altul: al încercărilor

Pe parcursul a cîtorva ore, vinurile austriece superioare au ajuns la... deşeuuri !

de muşamalizare. Încă în februarie 1985, Institutul de Chimie din Trevir a atras, în mod colegial, atenţia celor de la Departamentul agriculturii din Viena asupra conţinutului de substanţe antigel în vinuri. Mai mult, la 22 mai, un grup de funcţionari vest-germani din domeniul vinului au solicitat Oficiului federal pentru sănătate aprobarea pentru desfacerea pe piaţă a vinurilor cu un conţinut de pînă la 0,5 grame la litru, lucru despre care nu a fost informat Ministerul federal al agriculturii.

Cu toate acestea, la 9 iulie 1985, Ministerul Sănătăţii de la Bonn a avertizat asupra faptului că 22 soiuri de vinuri din Burgenland şi

unul din Austria de Jos — adică exact vinurile cotate în anii 1979, 1981, 1983 şi 1984 cu cele mai înalte valori din punctul de vedere al calităţii — conţin otrăvă şi că se impune sistarea desfacerii lor pînă la clarificarea deplină a acestei probleme. Ca urmare, firma „Pieroth”, cea mai mare importatoare de vinuri din R.F.G., a îndepărtat toate soiurile austriece dintre sortimentele sale. La fel au procedat şi concernele vinicole „Co-up” şi „Reve”. Supermagazinele acestora au fost asaltate, pur şi simplu, de clienţii care cumpăraseră în cantităţi mari vinuri austriece şi doreau să le restituie.

După scandalul creat, situaţia celor aproape 30 000 viticultori din Austria nu este deloc de invidiat, mai ales că actuala afacere cu glycol este a doua care are loc în Austria în ultimul an, prima fiind în iarna 1984/1985.

Preşedintele Uniunii viticultorilor din Burgenland, Wohlfahrt, a declarat: „Sîntem oameni cinştiţi! Vinovarii trebuie căutaţi în rîndul celor care se ocupă de comerţul cu vinuri, care amestecă, în tancurile lor, ce vrei şi ce nu vrei.”

Doi dintre actorii principali ai amestecului vinului cu... antigel — Joseph Tschid, din Apelton, şi Georg Stein, din Podersdorf — se află în... concediu de la data izbucnirii scandalului şi, din această cauză, nu se pot prezenta pentru a contribui la lămurirea situaţiei!

„Chiar dacă fiecare consumator de vinuri din R.F. Germania are motive să fie supărat, el nu are, totuşi, dreptul moral să arate cu degetul numai spre Austria”, scria ziarul „Quik”, care apare la München. Aceasta — aprecia ziarul — în virtutea faptului că însuşi Werner Tyrell, preşedintele Uniunii viticultorilor vest-germani, a contrafăcut peste 100 000 litri de vin submediocru din podgoria sa din Kartäuserhof.

Iverson acordând un interviu

s-a alăturat o unitate de pompieri și cițiva pirotehniști, a blocat de urgență strada pe care locuia Iverson, producând o panică de nedescris.

Acesta a fost debutul acțiunii. După aceea, la locuința lui Iverson, situată într-o periferie a orașului Los Angeles, s-au prezentat doi criminaliști care au bătut respectuos la ușă. Poate ar fi fost ceva cît se poate de normal dacă ora la care ei au bătut respectuos la ușă nu ar fi fost una anormală: era trecut de miezul nopții. În ușă a apărut un ins somnoros, care, la întrebarea unuia dintre oaspeții nocturni dacă „este adevărat că, la această adresă,

Rachetă „Honest John”

Arme nucleare la domiciliu!...

Presa din diferite țări a scris și pînă acum despre faptul că, în prezent, în unele țări occidentale există pericolul ca cetățeni, oameni de rînd să-și poată construi la domiciliu arme nucleare. Recent, în această chestiune, a apărut un element nou. Este vorba despre faptul că acum nu mai este nevoie să-ți construiești singur o asemenea armă, întrucît firmele producătoare le-au scos în vînzare publică.

A demonstrat acest lucru un tehnician din California căruia, din motive lesne de înțeles, îi vom spune Iverson, așa cum l-a botezat și redactorul Tim Evans de la „Los Angeles Weekly”.

Într-o bună zi, domnul Iverson a citit în pagina de vînzări-cumpărări a ziarului „The Shorgan News”, un cotidian pus la dispoziția industriei americane de armament, un anunț cu totul neobișnuit, stupefiant, din care reieșea că firma „Barnacle Whart Trading Company” din Newark, statul Ohio, specializată în vînzări de armament, oferea oricui

dorea să cumpere, contra sumei de 150 dolari bucata, „surplusul de focos nucleare pentru rachetele „Honest John””.

Iverson, care lucrase ca tehnician în domeniul armelor nucleare, a crezut, la început, că e vorba despre o glumă. Cu toate acestea, a anunțat redacția ziarului respectiv că dorește să cumpere „un mic focos nuclear de 20 kilotone”. După cîteva zile, în fața casei sale a oprit o mașină care i-a adus un focos nuclear pentru racheta „Honest John”. Era lung de 2,3 metri, avea un diametru de 76,2 cm la bază și cîntărea 68 kilograme.

Iverson l-a așezat în garaj și s-a grăbit să anunțe organele locale de poliție. Deținea doar o armă nucleară la domiciliu, nu? Poliția a reacționat cu o... rapiditate incredibilă: s-a prezentat după trei săptămîni pentru a constata realitatea cea mai alarmantă din lume: un cetățean deținea la domiciliu un focos nuclear! Zgomotul a fost, însă, pe măsura întîrzierii. Poliția, căreia i

se găsește o bombă atomică?”, a răspuns că „la această adresă nu se găsește o bombă atomică, ci un focos de rachetă nucleară”.

Polițiștii au întors focosul pe toate părțile și, după ce au conchis că faptul de a deține la domiciliu un focos nuclear nu contravine legii, au plecat...

După aceea, la locul cu pricina s-au prezentat un grup de specialiști ai F.B.I., anunțați tot de domnul Iverson. Aceștia, după ce au întors și ei focosul pe toate părțile, au constatat că domnul Iverson nu face nici un rău prin faptul că deține respectivul focos. l-au recomandat, însă, să nu-l mai țină în garaj, ci într-un loc mai sigur. Drept pentru care domnul Iverson l-a mutat în pivniță.

Focosul nuclear, al cărui proprietar devenise Iverson, a fost unul din cele o sută pe care Ministerul apărării al S.U.A. le-au scos la... vîn-

zare. Ministerul a declarat că „toate armele mortale” — din care, numai în cursul anului trecut, Pentagonul a vândut în valoare de 51 milioane dolari — „sînt demilitarizate înainte de vânzare”. Cu alte cuvinte, Pentagonul a vîndut „fier vechi”! În ce privește focoarele nucleare pentru rachetele „Honest John”, acestea nu trebuie să fie „demilitarizate”, întrucît ele serveau numai pentru exerciții.

Pe Iverson nu l-a interesat că focosul lui fusese construit pentru exerciții. Prin faptul că a intrat în posesia unui focos nuclear, el a demonstrat prima parte a teoriei sale, potrivit căreia, în Statele Unite,

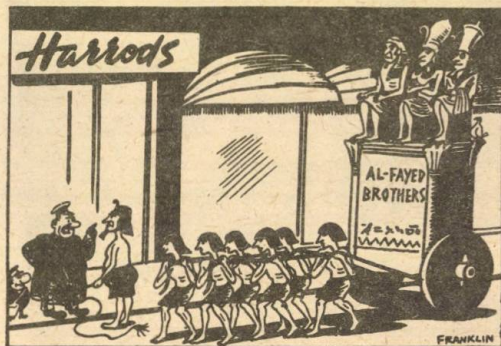
oricine își poate procura arme nucleare. Întrucît, prin natura muncii sale, el trebuia să păstreze secretul de serviciu, Iverson l-a angajat — pentru a continua demonstrația — pe Ken Brown (pseudonim, desigur, și acesta), un student în electronică, în vîrstă de 23 ani. l-a împrumutat, prin urmare, „cîteva cărți pe care să le studieze și pe baza cărora să pregătească o încărcătură nucleară simplă și ieftină”.

După 48 ore, Brown i-a predat o soluție atît de simplă, încît l-a uimit pînă și pe experimentatul tehnician care era Iverson. Acesta nu s-a oprit, însă, aici. Problema cea mai dificilă o constituia procurarea ura-

nului sau a plutoniului. În cele din urmă, Iverson a reușit să facă rost de uraniu necesar...

Ajunși aici, se cuvine să amintim faptul că Societatea americană pentru drept internațional scria, nu demult, într-un studiu, că „în Statele Unite armamentul nuclear este mai puțin bine păzit decît băncile sau transporturile de bani...”

Iverson a primit cunoștințele de bază pentru producerea armamentului nuclear la o universitate din California. El își amintește că acest curs era urmărit de foarte mulți, inclusiv studenți străini, proveniți din țări aflate în zonele de încordare ale lumii.

Să fim, însă, mai expliciți.

Sub lozinca „Keep Harrods British!” (să păstrăm magazinul Harrods englez!), ziarul „Daily Mail” a lansat o campanie națională pentru păstrarea acestui lăcaș, în care fiecare englez, bogat sau sărac, intră cel puțin o dată în viață. Amintim cititorilor noștri, pentru mai buna înțelegere a situației, că acest ziar a lansat o lozincă asemănătoare — „Keep Falklands British!” — în primăvara-vara lui 1982, în timpul războiului dintre Anglia și Argentina în problema Malvinelor, pentru a trezi „sentimentele patriotice” ale insularilor de dincolo de Canal.

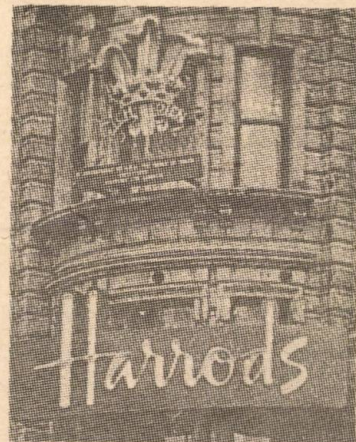
Pleacă Anglia dintre... englezi?

„Keep Harrods British!”

„Ce Dumnezeu, Anglia asta chiar nu mai are nimic sfînt?” — iată întrebarea care revine tot mai des pe buzele englezilor de cele mai diverse orientări și convingeri politice. „Vom vinde, într-o bună zi, firmele Coca-Cola și coroana regală,

pentru ca proprietarii firmei să facă ce vor cu ea?”, iată o altă întrebare la fel de obsedantă care, ca și prima, își găsește tot mai des locul pe primele pagini ale presei britanice.

Aceste întrebări — și altele asemănătoare — nu fac decît să exprime neliniștea și indignarea pe care fiecare englez le resimte ori de cîte ori sînt atinse lucruri considerate de ei drept intangibile, ori de cîte ori un străin se înfruptă din ceva considerat „sfînt” pentru tradiția britanică.

Malvinele au rămas, deocamdată, Marii Britanii, Harrods, din păcate, nu. Celebrul magazin, împreună cu un întreg lanț de magazine aparținând Societății „Fraser”, a fost vândut, contra sumei de 615 milioane lire sterline, fraților Ali, Mohammad și Salib Fajad din Egipt, deveniți peste noapte Al-Fajad Brothers. Aceștia sînt moștenitorii unei vechi familii de bancheri și negustori egipteni. Familia Fajad a început să se închege în secolul trecut, cînd Egiptul avea o independență formală, el fiind, în realitate, o colonie a Marii Britanii. Astăzi, după numai trei generații, Fajazii dispun nu numai de cîteva bănci, dar și de o adevărată flotă care brăzdează Mediterana, au investit sume enorme în hotelul „Ritz” din Paris și în petrolul texan. Acum, au anexat imperiului lor și complexul Harrods, o instituție britanică veche de peste 137 ani. Este o clădire imensă din cărămidă roșie, împodobită cu steme din lemn aurit. Nu este un magazin comercial în adevăratul înțeles al cuvîntului, ci, mai degrabă, un muzeu al eleganței, din care nu lipsește nimic, de la banala cravată la șiraguri de diamante fabuloase de scumpe. Plus 165 sortimente de whisky...

„Anul acesta cine ne apără de străini?”

Indignarea englezilor este mare. Ei asistă neputincioși, dar și cu nos-

tagie, la scoaterea la mezat a unora dintre obiectivele de interes național.

Este o realitate faptul că Kuveitul a cumpărat... o porțiune din Tamisa (ce poate fi mai englezesc decît Tamisa?), mai precis spus — porțiunea care, secole de-a rîndul, a fost inima Imperiului britanic, locul unde ancorau vasele regale.

Nu este, însă, singurul exemplu. „The Times”, seriosul ziar britanic, aparține acum lui Rupert Murdoch, magnat australian al finanței; Societatea „Sotheby” — fondată în anul 1774, după cum se poate citi în stema ei, cea mai vestită casă de licitație din întreaga lume — se află, acum, sub controlul magnatului american Alfred Taubman; firma co-

Mohammad Fajad

mercială „Fortnum and Mason”, veche de peste trei secole, a devenit proprietatea bancherului canadian Gary Weston.

Se pare, însă, că lovitura cea mai grea dată englezilor a constituit-o vinderea lui „Old Vic Theatre”. Pentru că unui comerciant milionar canadian i-a plăcut acest lăcaș de cultură! Fapt este că, acum, deasupra lui „Old Vic Theatre” nu mai flutură steagul britanic. De aceea, cînd se duc la acest teatru, londonienii se consideră plecați în străinătate!...

Penetrația străină în Anglia este în plină desfășurare. Ziarele londonene de seară completează, zilnic, „harta invaziei” pe care sînt însemnate aproape zece mii de case — obiective istorice, culturale, comerciale etc. — pe care străini bogați le-au cumpărat în centrul Londrei.

Toate acestea englezii le urmăresc cu o ironică resemnare, dar și cu neascunsă minie și îndîrjire...

Timpul trece, iar lira sterlină se pare că nu mai are mult pînă să ajungă la paritate cu dolarul. Invația continuă, fapt care a îndreptățit un inspirat gazetar să-și intituleze articolul apărut pe prima pagină: „Anul acesta cine o să ne apere de străini?”. N-ar fi exclus — presupunea el — ca, mergînd în acest ritm, să asistăm, într-un viitor nu prea îndepărtat, la demonstrații de stradă în care englezii să ceară guvernului „Keep England British!”, adică „Păstrați Anglia engleză!”.

Grupaj realizat de Nicolae Nicoară

IOOO + I

„Strawberry Fields”

„Strawberry Fields” nu mai este doar titlul celebrei melodii a nu mai puțin celebrului John Lennon, ci și numele unei grădini din Central Park din New York, dedicată memoriei fostului beatle, asasinat în urmă cu cinci ani.

Parcul, care se întinde pe o su-

prafată de mai mult de un hectar, a fost oficial inaugurat de curînd de către Yoko Ono, văduva cîntărețului, în prezența a numeroase personalități diplomatice și a primarului orașului.

Mai mult de o sută de guverne au participat la realizarea grădini, oferind numeroase specii de arbori și de flori caracteristice țărilor respective.

Data inaugurării a fost aleasă de către Yoko Ono pentru a coincide cu aniversarea nașterii lui John Lennon. Cel ce și-a petrecut copilăria în orfelinatul britanic numit „Strawberry Fields” ar fi împlinit acum 45 de ani. Nici așezarea grădini nu este întîmplată: ea se află în fața imobilului în care locuia fostul membru al grupului Beatles și în fața căruia a

fost asasinat, la 8 decembrie 1980, de către Mark Chapman. Yoko Ono, care a donat un milion de dolari pentru a transforma într-un magnific parc ceea ce înainte era doar un teren viran, a cerut în 1981 tuturor țărilor din lume să contribuie spre a face din Strawberry Fields „o grădină internațională a păcii”.

Ca urmare, în grădină cresc acum la un loc arțari din Canada, mesteceni din U.R.S.S., aluni din Iordania, cedri din Israel etc.; Franța a oferit o fîntînă, iar orașul Neapole — un mare mozaic plasat în centrul grădini, pe care se poate citi „Imagine”, titlul unei celebre melodii a lui Lennon, în care compozitorul-interpret pledează pentru o lume egală, a înțelegerii între oameni, pentru pace.

PORTRETE

...de Cyrus
L. Sulzberger

Puține meserii din lume sînt atît de legate de cotidian pe cît ziaristica. Și de istorie, totodată. Un ziarist care se respectă și își respectă profesiunea este un martor al epocii. Publicistica de pretutindeni a consemnat, în nu prea îndelungata sa istorie, numele unor ziariști care n-au fost numai ecoul evenimentelor, ci au știut, cu inteligență, să desprindă fenomenul încă în conturare. Memoriile lor, atunci cînd au fost publicate, au fost la fel de instructive și captivante pe cît o carte de istorie. Dacă mărturia a reușit să se îmbine cu talentul, chiar literar, paginile lor au rămas nu doar ca un document.

Un asemenea ziarist de talent este Cyrus L. Sulzberger. S-a născut la New York, în 1912, a studiat la Harvard și a fost ziarist îndată după studiile universitare. A colaborat, succesiv, la „Pittsburgh Press”, la „United Press” din Washington și la „North American Newspaper Alliance”. A intrat în echipa de la „New York Times” în 1939, apoi a fost principalul corespondent în străinătate al ziarului, pînă în 1954. Potrivit propriilor cuvinte, în acel an, „am încetat să fiu un reporter și am devenit ziarist. Cu alte cuvinte, am început să țin o rubrică”. Se chema „Afaceri străine” și, în scurt timp, a dobîndit celebritate și popularitate, fiind citită în egală măsură de abonați, de omul obișnuit, cît și de oameni politici, care întrevedeau, în notele lui Sulzberger, idei interesante sau aflau opinii ale unor importante personalități ale acelor ani.

Mai tîrziu, și-a scris memoriile. Unul din aceste volume se cheamă *The Last of the Giants. Memoirs and Diaries (1954—1963)* (Ultimii giganți. Memorii și jurnal) și a apărut în 1970. O voluminoasă carte în care palpită istoria a două decenii, cu fapte și oameni, de la crearea Națiunilor Unite, la independența Algeriei, de la incidentul cu avionul U—2, la evenimentele din Orientul Mijlociu sau Extremul Orient. O carte în care Sulzberger schițează portrete ale numeroși oameni politici sau de cultură, portretul lor fizic și ideile lor — evocări cu o pronunțată tentă personală, uneori impresionistă, dar, de fiecare dată, deschizînd unghiuri de apreciere inedite. Memoriile vorbesc despre mulți americani, dar și oameni politici din Europa sau alte zone ale lumii pe care Sulzberger i-a înfălnit în nenumărate rînduri și despre ale căror opinii el a scris în faimoasa sa rubrică.

Publicăm, în continuare, fragmente din această carte, despre de Gaulle, Churchill, Montgomery, Macmillan, Nehru, Nasser. (Traducerea a fost făcută după versiunea franceză a memoriilor lui C. L. Sulzberger).

De Gaulle despre de Gaulle:

Lovitura de stat

Sînt ziarist, nu istoric și, prin urmare, înclinat să urmez acea intuiție despre care vorbește Bergson, filosoful preferat al generalului de Gaulle. Ceea ce explică, poate, impresia mea: cred că, atunci cînd se va scrie istoria acestei perioade, se va descoperi că de Gaulle a luat puterea în 1958 contribuind chiar el la evenimente și că n-a revenit la putere din întîmplare, ca un salvator mărînimos. A vrut să distrugă Republica a IV-a, să-și impună puternica personalitate și să supună Franța voinței sale de neîmblîziri.

De Gaulle, omul care adora Franța, îi detesta instituțiile, partidele, amestecul frecvent al armatei în viața politică. Gata să ia puterea, chiar și prin mijloace ilegale, a avut în vedere, în mod deschis, să recurgă la lovitura de stat, de îndată ce împrejurările i-ar fi permis. Sînt convins că vom afla într-o zi cum de Gaulle a încurajat, în mod subtil, complotul ofițerilor pentru a se urca, pe spatel lor, pînă la Elysée.

I se părea că istoria Franței evoluează în zigzag. În noiembrie 1954, îmi declarase: „Marele necaz cu Franța este că, în 150 de ani, a avut 13 constituții și a fost invadată de șase ori. O sută cincizeci de ani: durată vieții a doi bătrîni”. Din punctul său de vedere, singurul partid viabil este cel comunist și, pe rînd, l-a alintat sau utilizat ca amenințare pentru a galvaniza centrul și dreapta, întotdeauna haotice.

Totuși, în legătură cu acesta, ca și cu altele, nu este ușor să-l clasifici pe de Gaulle într-o categorie oarecare. În multe privințe și în ciuda metodelor sale arogante, monarhice, a aparținut stîngii mai mult decît dreptei, iar cînd s-a retras, pregătea cea mai mare reformă socială pe care a cunoscut-o Franța de la Revoluție. Autoritar și disprețuitor, nu era un tiran. Încă din 1949 îmi spunea: „Dușmanii mei spun că vreau să devin dictator. Am ținut, o dată, întreaga putere în mînă. Am fost dictator?”

În 1946, la scurtă vreme după retragerea generalului în exilul său voluntar, s-a născut a IV-a Repu-

Generalul Charles de Gaulle: o politică de independență

blică¹. De Gaulle i-a întrevăzut de îndată pieirea și și-a pregătit întoarcerea prin mijloace legale. Cu toate acestea, își supraestima popularitatea; subestima, în același timp, eficacitatea opoziției Statelor Unite, iar previziunile sale referi-

1. A IV-a Republică Franceză a fost proclamată prin Constituția din 1946 și a durat de la 22 ianuarie 1947, la 8 ianuarie 1959. Încă înainte de sfîrșitul războiului, generalul Charles de Gaulle a transformat (în ideea ca aliații să respecte drepturile Franței) Comitetul de Eliberare, constituit anterior, în Guvern provizoriu al Republicii Franceze (3 iunie 1944). Comitetul (deci, și guvernul) era condus de de Gaulle, care a intrat, odată cu armata eliberatoare, în Paris, la 25 august. După victorie, de Gaulle organizează un referendum asupra instituțiilor viitoare ale Franței. Adunarea constituantă îl numește, în unanimitate, președinte al Guvernului provizoriu (13 noiembrie 1945), dar, la 20 ianuarie 1946, ostil „jocului partidelor”, generalul demisionează. Într-un discurs pronunțat la Bayeux, în iunie 1946, își precizează vederile politice, opuse total Constituției celei de-a IV-a Republici. Ca rezultat al acestei opoziții, fondează, în 1947, Rassemblement du Peuple Français. În timpul celei de-a IV-a Republici, are loc războiul colonial din Indochina (1945—54) și începe războiul din Algeria (1954—62), ambele adîncind criza politică. Evenimentele duc la instalarea unui guvern în frunte cu generalul de Gaulle, la 1 iunie 1958. Constituția din 28 septembrie 1958 proclamă a V-a Republică și prevede atribuții sporite pentru președintele statului.

toare la un iminent război și haos erau prea pesimiste.

În mai 1947, cînd l-am întrebat dacă ar accepta să fie prim-ministru, în cazul în care președintele Auriol i-ar oferi postul, mi-a răspuns: „Nu pot prevedea asemenea lucruri. Este o chestiune de tactică. Dacă evenimentele impun această alegere, va trebui modificată Constituția”. L-am spus că aceasta va cere timp. Mi-a replicat: „Evenimente, precum cele din 1940, arată că o Constituție poate fi schimbată rapid, chiar și într-o după-amiază”. Pentru prima oară avea în vedere, în fața mea, fără ocolișuri, folosirea unei forme oarecare de presiune.

În 1949, amărăciunea îi sporise. La 26 octombrie, n-o mai ascundea: „Întreaga problemă a Franței este că regimul se consideră doar ca un aparat împotriva generalului de Gaulle și lucrează exclusiv împotriva generalului de Gaulle. (Această utilizare a persoanei a treia și tendința de a vorbi despre el ca și cum ar fi analizat o figură istorică din trecut m-au fascinat întotdeauna). Ambasadorul Franței la Washington este ambasadorul acestui regim și încearcă să denatureze ideile mele în Statele Unite. Regimul, în întregime, este construit împotriva mea. Jurnalele sale, radioul sau agențiile sale de presă și ambasadorii săi nu funcționează decît împotriva mea. Cînd înțelegi asta, ai înțeles totul. Dacă nu o înțelegi, nu înțelegi nimic”.

„Poporul francez este sătul de acest regim. Dar propriile greutăți îl absorb și va mai aștepta puțin. Dar deja își dă seama că nu este bună Constituția și că ea stă la originea tuturor greutăților sale actuale. Pentru moment, este cu adevărat imposibil să avem un guvern serios. Bineînțeles, cred că ar trebui să se țină noi alegeri cît mai curînd posibil, dar ele nu vor avea loc pentru bunul motiv că, contrar celor ce se petrec în oricare altă țară, dizolvarea Adunării depinde de deputații înșiși”.

„Din păcate, nu există nici un mijloc de a-i obliga pe deputați să se disolve. Constituția le permite să rămînă pe loc pînă în momentul catastrofei, deoarece ea a fost imaginată de partidele care dețin acum puterea. Dacă survine catastrofa, deputații vor dispărea. Dar vor continua să rămînă în post pînă atunci, la fel ca în 1940. De asta mă tem”.

POR TR ETE

„Într-un regim parlamentar normal, ca în Anglia (exceptând Statele Unite, unde puterile guvernamentale sînt împărțite), guvernul este cel care decide dizolvarea. Regele Angliei poate dizolva Parlamentul și cere alegeri. În Franța, din păcate, aceasta depinde de deputați”.

La începutul lui 1951, el adăuga că, dacă s-ar găsi într-o poziție din care să-și poată pune în aplicare ideile, „chestiunea titlului n-ar fi importantă. Aș fi șeful guvernului. Bineînțeles, aș accepta titlul de președinte al Consiliului”.

Eșecul Adunării Poporului Francez (Rassemblement du Peuple Français, - R.P.F.) avea să-l ducă pe general pe un drum care, cum prevăzuse el, va fi jalonat de violențe, acela care s-a sfârșit cu preluarea puterii în 1958. Încă din 1947 spunea: „Există, în prezent, în Franța cinci partide: comuniștii, socialiștii, radicalii, moderații și MRP (republican-popularii). Este imposibil să imaginezi o politică franceză dacă te sprijini numai pe comuniști. Rămîn patru grupuri politice, dar acestea patru nu fac decît să se bată între ele. Nici unul nu dispune de sprijinul unei părți importante a publicului francez.

2. Rassemblement du Peuple Français - mișcare fondată în aprilie 1947 de generalul Charles de Gaulle. Membrii săi cei mai activi - Louis Terrenoire, secretar general, Jacques Soustelle, André Malraux. La alegerile municipale, din octombrie 1947, a obținut 37 la sută din voturi. La alegerile legislative din 1951 a obținut aproape 22 la sută din voturi și a trimis în Parlament 121 deputați. Poziția lui de Gaulle față de unele probleme politice a provocat nemulțumirea unora dintre deputați, 32 formînd, în mai 1952, grupul disident „Acțiunea Republicană și Socială”. În mai 1953, generalul redă libertatea de opțiune parlamentarilor R.P.F. (cei mai mulți formează alte două grupări politice), dar el însuși nu abandonează viața politică.

Nu se poate fonda nimic pe ele, pentru că nu se pot pune de acord asupra unei politici.

Scopul R.P.F. este de a regrupa poporul francez într-un mod care să-i permită să stabilească un sistem prin care să poată decide o politică și să accepte răspunderi în interesul Franței, independent de aspirațiile particulare ale partidelor”.

Apoi a adăugat: „Nu avem sprijinul dreptei. Dreapta franceză este foarte burgheză și neîncercătoare. O mare parte s-a alăturat lui Pétain și, prin urmare, se teme de generalul de Gaulle. Cu toate acestea, un număr enorm de francezi tind spre noi din punct de vedere psihologic, deși nu participă activ la R.P.F. Dacă evenimentele vor dovedi că avem dreptate, ni se vor alătura. Dacă, vreme de un an, regimul se va menține, nu o vor face. Acest tip de raționament, acest spirit și această psihologie au fost cele ale majorității francezilor față de Francezii liberi, în 1940 și 1941. Sentimental, ei ne erau favorabili, dar își spuneau: dacă nemții cîștigă, generalul de Gaulle va fi gresit. Și, cum ei au pierdut, generalul de Gaulle a avut dreptate și, atunci, au strigat: «Traiască de Gaulle!» Totul depinde de evenimente. Dacă evenimentele vor permite sistemului actual să continue să funcționeze, nu vom prelua puterea. Cred că criza principală se va produce la începutul iernii viitoare (1947-1948). Atunci, sistemul partidelor va fi paralizat. Într-un asemenea moment, Franța va avea de ales între comuniști și R.P.F.”.

A sosit și iarna: dură, marcată de greve și tulburări, dar Statele Unite au intervenit în tăcere, sprijinind elementele celei de-a treia forțe (între comuniști și gaulliști) care susțineau regimul, fapt pe care generalul nu l-a iertat niciodată, deoarece ostilitatea Americii nu i-a scăpat.

În 1954, a abandonat partidul Rassemblement du Peuple Français - o cauză pierdută - și a avut în vedere alte soluții, pentru că, gîndea el, țara încă avea nevoie să fie condusă de el. La 21 ianuarie îmi spunea: „Adevăratul remediu pentru Franța este o Franță mare, o grandoare franceză. În timpul războiului, am făcut războiul. Am reușit. Acum, Franța e divizată din nou. Acum, tot ceea ce doresc să fac, este să împiedic stupidități, precum Comunitatea Europeană a Apărării. Nu pot realiza singur progrese pozitive, dar pot bloca absurditățile”.

În toamna lui 1955, de Gaulle se temea că este prea tirziu, pentru a opri Franța din declinul ei. „Nici un regim nu se reformează din el însuși”. Anul următor îmi repeta, și

mai sumbru: „Regimurile nu se reformează, ci pur și simplu se prăbușesc. În 193 de ani, Franța a cunoscut 13 regimuri. Monarhia nu s-a putut reforma. A eliminat-o Revoluția. Apoi Revoluția și Directoratul nu s-au reformat și le-a urmat Napoleon. Iar Bonaparte nu s-a putut reforma și a fost măturat la Waterloo. Restaurația monarhică a căzut, la rîndul ei, din același motiv. Mai tirziu s-a întimplat la fel cu Louis-Philippe. Napoleon al III-lea, pentru că n-a schimbat lucrurile, a căzut la Sedan. A treia Republică a avut și ea Sedanul ei (în 1940). A urmat Pétain; și perioada recentă”.

În acea vreme, la nouă ani după plecarea sa, era limpede că de Gaulle se gîndea la o formă de „reîntoarcere dramatică”. La 14 octombrie 1955, l-am întrebat cum credea că o va face. „Nu mă voi întoarce decît dacă voi deține cu adevărat puterea. Pentru aceasta, va fi nevoie de o situație dramatică. Acest regim trebuie mai întîi să dispară, precum cel din 1940”. Și generalul, desfăcîndu-și bratele și miinile sale lungi, adăugă că e dezolat, dar ce putea face? Nu încercase de două ori să salveze Franța, în timpul războiului, apoi organizînd R.P.F.? Acum, nu cunoșc o altă treia mijloc”.

În mai 1956, de Gaulle mă prevenea: „De acum, este imposibilă reforma Constituției. Politicienii nu o vor. Nu-mi pot imagina *nici* o împrejurare care să-mi permită să-mi reiau activitatea politică. Trebuie mai întîi o dramă”. L-am întrebat ce înțelegea prin dramă, și a precizat: „Nu în mod necesar un război. Poate o revoluție sau o formă oarecare de tumult”.

L-am întrebat o dată dacă armata franceză putea fi considerată ca o eventuală forță politică. Răspunsul său a fost interesant, din partea unui general, ofițer de carieră: „Armata nu are *nici* o forță politică în Franța. Desigur, ea se pronunță mereu pentru ordine și patrie. Întotdeauna a fost contra unui guvern slab. Dar aceasta nu este de ajuns pentru ca armata să dorească să devină, ea însăși, statul. În istoria Franței, armata n-a făcut niciodată o revoluție. Cît despre de Gaulle, nu armata l-a făcut”.

L-am întrebat dacă socotea indispensabil ca Franța să traverseze o perioadă de haos înainte ca el să reia puterea: „Da, trebuie să avem mai întîi puțin haos. Regimul s-a făcut împotriva mea. Nu poate să-l cheme pe de Gaulle să-l salveze. De Gaulle nu este dispus să salveze acest regim”.

În 1957, l-am întrebat despre posibilitatea unei lovituri de stat. „De ce nu? Am organizat două lovituri

De Gaulle în cabinetul său

de stat în viața mea. În iunie 1940, când am stabilit mișcarea noastră la Londra, am făcut o lovitură de stat, și o alta în septembrie 1944, la Paris. Revenind la Paris, am constituit guvernul. Eram guvernul. Singura chestiune este că nu poate fi organizată o lovitură de stat fără ca opinia publică să o ceară".

La 20 februarie 1958, cu mai puțin de trei luni înaintea loviturii de stat care i-a redat puterea, l-am văzut pentru ultima oară în calitate de exilat politic. Fructul era într-atât de copt că generalul aproape îi simțea gustul. Armata se agita, iar condiția prealabilă a unei lovituri de stat - anarhia militară - era pe cale să izbucnească în Algeria, unde proconsulii smulseseră puterea deținută de Paris. Fără să fie forța politică în stare să organizeze lovitură de stat, ea era pe cale să devină instrumentul de care un „militar” putea să se servească. A IV-a Republică, pe care generalul de Gaulle o considera aproape ca o forță de ocupație instalată ilegal în „palatul guvernului”, se prăbușea sub greutatea propriei sale inerții.

Un singur om era capabil să obțină un profit din această situație, cel care admitea cu mindrie că reusise deja două lovituri de stat. Un studiu aprofundat al acestei tehnici îl învățase că șeful mișcării trebuia să lovească în momentul în care opinia publică era pregătită să-l tolereze, să-l sprijine. Într-un anume sens, de Gaulle avea să recurgă la o versiune perfecționată a instituției franceze practicate strălucit de doi Napo-

leoni: „lovitura de stat plus plebiscitul”.

Am avut impresia, când mi-am redactat aceste memorii, că, odată analizate toate faptele, se va constata că evenimentele din 1958 nu se reduc la un complot militar fără o direcție politică. Eu unul cred că ne aflăm în fața unui francez cu o energie și o îndrăzneală extreme, care a știut să semene atent furtună, să o conducă de departe, impunându-i, cu mină de maestru, voința. Pentru a-și atinge scopurile, a folosit decepțiile armatei, vederile anticomuniste ale naționalistilor și temerile unei națiuni fărâmate între pietrele de moară ale destinului. Aceste scopuri, s-a văzut mai târziu, erau exact opuse celor ale gărzii pretoriene care l-a urcat la putere. După ce a știut să se folosească de dreapta contra stângii, pentru a ajunge în fruntea statului, s-a folosit de stînga contra drepte pentru a rămîne acolo.

Programul

Cînd reiau notele convorbirilor pe care le-am avut cu de Gaulle, începînd din 1946, constat în temele lor o uimitoare constanță. Desigur, ideea centrală era crearea unui executiv puternic. Recunoscînd că Franța nu putea spera să beneficieze de un sistem bipartid ca în Marea Britanie sau în Statele Unite, de Gaulle a vrut să stabilească „un echilibru între puterile legislative, executive și judiciară”

Încă în 1947, generalul îmi spunea: „Este necesar să restaurăm pe deplin capacitatea de producție, iar pentru aceasta trebuie să vedem să existe o deplină libertate a întreprinderii. Simultan, trebuie să găsim o soluție problemelor privind funcționarea capitalului și locurile de muncă. Pentru Franța, este necesar să organizăm un sistem de asociații la care sindicatele și capitalul să poată participa direct, în calitate de părți interesate. Aceasta implică faptul ca sindicatele să nu aibă vreun fundal politic. Ele trebuie să fie organisme profesionale și nu politice. N-ar trebui să i se permită nici unui partid să intervină în problemele lor”³.

Din mai multe motive, de Gaulle n-a putut niciodată să-și realizeze proiectul de reformă economică și socială: nu s-a decis niciodată cum să lanseze proiectul; francezii care îl urmau aveau opinii foarte diferite pentru a putea aproba cu toții poziția sa; războiul din Algeria l-a preocupat prea mult și la fel controlul pe care a trebuit să-l exercite asupra unei armate neli-niștite; și, îndeosebi, s-a lăsat fascinat de jocul diplomației internaționale.

Încă din 1961, îmi mărturisea: Noua Constituție a Franței „nu funcționa rău. Ne asigură stabilitatea politică și nu există nici un motiv s-o schimbăm (pentru a avea și un vicepreședinte)”. Dar adăuga: „Eu unul sînt de părere că ar fi înțelept să creăm un sistem prezidențial ca al vostru, care ar cuprinde și un vicepreședinte. Dar nu se pune acum această problemă”.

În ianuarie 1962, de Gaulle luase decizia: președintele Franței va fi ales prin sufragiu direct. Mi s-a explicat în felul următor: „Cunoașteți bine sistemul nostru (alegerea președintelui prin intermediul reprezentanților naționali și provinciali) și puteți constata că este nesatisfăcător. Trebuie să existe cu adevărat un vot universal și nu un simplu vot al electorilor. Bineînțeles, asta nu mă atinge. E o problemă a succesorului meu. Eu dețin puterea. Dar succesorul meu va trebui să aibă mai multă autoritate asupra diferitelor partide și tendințe care există în Franța. Iată de ce va fi necesar un sistem mai universal de vot - după mine”.

La 31 ianuarie 1963, generalul îmi spunea că nu se opunea ideii unui al doilea septenat: „Dacă oamenii vor să realeagă un preșe-

3. Aici se afla una din ideile la care generalul de Gaulle nu a renunțat niciodată. Anume, diminuarea rolului partidelor în viața politică și, îndeosebi, economică.

PORTRETE

dinte, de ce să n-o poată face? Constituția o permite".

După ce a reușit să facă adoptată reforma constituțională care instaurează alegerea președintelui prin vot universal, de Gaulle mi-a declarat, în 1963, că nu mai avea în vedere nici un alt amendament constituțional: „Constituția voastră a fost de mai multe ori amendată și presupun că, în viitor, din timp în timp, va fi necesar să facă și Franța la fel".

Aportul generalului la teoria guvernării a fost mai puțin remarcabil decât contribuția sa la arta de a guverna: s-a interesat, de altfel, mai mult de diplomatie, iar dibăcia și asprimea de care a dat dovadă îi fascinează încă pe cei care aruncă o privire în urmă și constată consecințele.

Europa occidentală și identitatea națională

Înainte de a reveni la putere, de Gaulle își fundamentase anumite concepții esențiale asupra afacerilor internaționale, și a încercat să le aplice, deși evenimentele l-au forțat adeseori să-și modifice tactica și să apuce pe căi ocolite. Europa, concepția sa despre o organizație a țărilor occidentale, este un exemplu despre felul în care el și-a schimbat frecvent metoda.

La 30 mai 1947, în timpul primului său an de exil politic, îmi spusese: „În ce privește afacerile externe, sint convins că este necesar să recreăm o Europă occidentală. În caz contrar, lumea va fi divizată de rivalitatea dintre Uniunea Sovietică și Statele Unite. Ceea ce va conduce la război, la un război groznic".

„Numele «Statele Unite ale Euro-

pei» nu este bun. El implică o Europă federalizată. Noi nu putem acționa ca Statele Unite, care și-au federalizat statele. Dar e posibil să construim o Europă occidentală pe baza a diferite tratate încheiate între țările europene, un sistem în care aceste țări s-ar întîlni, automat, în conferințe la care ar studia problemele lor comune, economice, politice și sociale".

De la început, de Gaulle se opunea oricărei forme de integrare într-un corp supranațional în care s-ar îneca identitatea națională a Franței. Prima tentativă de integrare, aceea a unei armate vest-europene (Comunitatea Europeană a Apărării), fusese imaginată, mai întâi, pentru reînarmarea Europei occidentale. Planul a eșuat, în parte datorită opoziției generalului. Încă din mai 1951, își bătea joc de această idee și îmi spunea că doar armatele naționale au un sens, deși era posibil să formezi cu ele un corp expediționar internațional. O armată vest-europeană era, din punctul său de vedere, „o glumă de politician".

La 19 iulie 1957, cînd îl întrebam dacă Franța va rămîne membră a noilor organisme vest-europene, Euratomul⁴ și Piața comună, în cazul în care el va reveni la putere, mi-a răspuns că nici unul din aceste organisme nu „există" încă și că, prin urmare, nu erau importante: să crezi un organism însemna un lucru, dar a-l face să funcționeze era cu totul altceva. Dar, cînd de Gaulle a ajuns din nou în fruntea statului, a acceptat Piața comună și a încercat să obțină maximum de avantaje pentru Franța, ținînd Marea Britanie la distanță și exercitînd un fel de hegemonie. La 31 ianuarie 1959, nu-mi ascundea că nu va accepta nici un compromis între Piața comună și Zona liberului schimb (AELS)⁵, așa cum cerea Londra.

Această atitudine negativă față de Marea Britanie avea să devină una din caracteristicile principale ale politicii sale europene. La 14 februarie 1961, după un week-end pe care îl petrecuse cu primul ministru Harold Macmillan, l-am întrebat dacă era de părere că politica Londrei față de Piața comună se schimbese, dacă Marea Britanie dorea cu adevărat să adere. Ridi-

4. Euratom — Comunitatea (vest)-europeană pentru energie atomică. Are în frunte o comisie, formată din cinci membri, care nu sînt legați de directivele guvernelor lor.

5. A.E.L.S. — Asociația (vest)-europeană a liberului schimb, organism economic alcătuit în 1959, ca replică la Piața comună, încă în vigoare. Sediu: Geneva. Membrii: Austria, Norvegia, Portugalia, Suedia, Elveția. Finlanda este membru asociat. Marea Britanie și Danemarca, inițial membri, s-au retras și au aderat la C.E.E.

cînd sprincenele cu o expresie plină de scepticism, a spus:

„Politica britanică? Nu. Sentimentul britanic? Poate".

„Dacă Piața comună continuă să se dezvolte, poate Marea Britanie va fi forțată să-și schimbe politica. Dar n-a venit încă momentul".

La 20 ianuarie 1962, după o altă serie de convorbiri de Gaulle — Macmillan, l-am întrebat pe general dacă credea acum că Marea Britanie va intra în Piața comună. „Anglia, mi-a răspuns el, este foarte divizată asupra acestei chestiuni. E dificil pentru ea. Aderarea ei ar avea mari repercusiuni asupra economiei britanice. Producția industrială a Marii Britanii este foarte costisitoare și s-ar lovi de tot felul de dificultăți dacă ar deveni membră a Pieței comune. Se întîmplă la fel și cu producția ei agricolă. Va fi și mai dificil pentru Marea Britanie să facă un asemenea pas datorită relațiilor sale cu Commonwealth-ul. Piața comună nu va putea niciodată accepta o participare a Commonwealth-ului. Britanicii ar dori să adere, pentru că le e teamă de consecințe, în cazul în care vor rămîne pe dinafară. Dar eu nu-i văd făcînd parte decît după negocieri prelungite. Iar aceasta va cere foarte, foarte mult timp".

Spre sfîrșitul anului 1963, generalul reușise să impună clasarea proiectului admiterii Marii Britanii.⁶ Dominarea pe care el o exercita în Piața comună servea, îndeosebi, intereselor franceze. Astfel, el a făcut ca agricultorii francezi să fie finanțați pe plan internațional, deoarece voturile lor îi erau necesare.

Germania occidentală

Generalul n-a oscilat niciodată în dorința de a ameliora relațiile dintre Franța și Germania occidentală, dar într-un mod care să asigure o predominare franceză. Această concepție s-a concretizat în refuzul categoric de a permite R.F.G. o înarmare nucleară, în eforturile pentru a asigura Parisului o influență specială atît în interiorul Pieței comune, cit și prin tratatul bilateral franco — vest-german. În sfîrșit, menținînd Marea Britanie în afara Europei, el evita, provizoriu, ca britanicii și

6. Marea Britanie nu va fi admisă în Piața comună decît după alte îndelungi și dificile negocieri, la sfîrșitul deceniului. Dar, atunci, generalul de Gaulle nu se va mai afla la putere și, prin urmare, principalul obstacol în calea aderării dispăruse. Marea Britanie a intrat în C.E.E. în ianuarie 1973.

Una din rarele imagini în care generalul Charles de Gaulle apare alături de Winston Churchill, în timpul celui de-al doilea război mondial

vest-germanii să se înțeleagă pe seama Franței.

Îndată după al doilea război mondial, generalul acceptase ideea reinarmării Germaniei occidentale. Încă din 1951, îmi spunea că Germania occidentală trebuie să fie reinarmată, cu condiția, însă, ca armata ei să nu fie vreodată mai puternică decât vreo altă armată vest-europeană, mai ales decât cea a Franței.

Dar, negociind tratatul special franco-vest-german și onorându-l pe cancelarul Adenauer într-un mod care depășea obiceiurile sale, de Gaulle nu făcea nici un secret, în particular, din antipatia sa tipic franceză față de vecinii săi. La 14 februarie 1961, mi-a spus: „Germanii sînt germani. Unul din motivele pentru care trebuie să construim Europa este de a-i încadra pe germani. Atîta timp cît Adenauer va rămîne la putere, nu va exista vreun acord între vest-germani și sovietici. Dar mai tirziu, nu mai sînt sigur...”

La 31 ianuarie 1963, de Gaulle mi-a expus, într-un mod foarte limpede, esențialul politicii sale vest-germane. Cînd l-am întrebat dacă Franța s-ar opune unui guvern vest-german care ar decide fabricarea sau cumpărarea de armament nuclear, a avut o tresărire: „Dar s-au angajat să nu facă nimic! Nici nu intră în discuție. Aș cere insistent respectarea acestor angajamente, și nu trebuie să existe nici un motiv să gîndim că le-ar viola...”

La 12 decembrie, în același an, a adăugat: „N-ar trebui să fie exage-

rată alianța noastră (franco-vest-germană) cîm se întîmplă adesea în presă. Înainte de toate, este vorba de un aranjament pentru a pune capăt unei dispute istorice. Ceea ce am și făcut. Intenția era de a stabili între Franța și Germania occidentală contacte mai strînse în toate domeniile, mai ales în cele economice și de securitate. Presa și mulți oameni au văzut în această alianță mai mult decât era, dar nici eu, nici Adenauer nu i-am exagerat vreodată importanța. Contactele între țările noastre continuă și vor continua. Nu pot spune la ce va duce aceasta în viitor.”

Ceea ce de Gaulle n-a spus, dar constituia, în mod vizibil, fundamentul politicii sale europene este că Germania occidentală și Europa occidentală, sub conducerea Franței, trebuiau, în opinia sa, să-i consolideze independența față de cele două superputeri. Concepția pe care generalul o avea în legătură cu poziția Franței față de cei doi mari a rămas mereu o enigmă. Dar imaginația sa diplomatică a conceput adesea, pentru Franța, rolul de basculă între cele două superputeri.

Statele Unite

Îndată ce a ajuns la putere, divergențele au devenit evidente. La 31 ianuarie 1959, mi-a mărturisit că va trebui să reglementeze celelalte chestiuni care așteptau,

înainte de a instala în Franța rampele rachetelor NATO. Cînd l-am întrebat dacă Washingtonul va ajuta, după părerea sa, Parisul în înarmarea sa atomică, a ridicat din umeri și a deschis brațele: „Acesta depinde de voi...”

A patra republică luase hotărîrea, după dezastrul de la Suez⁷, să se doteze cu armament atomic. De Gaulle a accelerat programul și a tras un profit maxim din diplomația sa. La 20 februarie 1960, după prima experiență atomică franceză, îmi spunea că, după părerea sa, orice dezarmare nucleară ar trebui să înceapă prin controlul rachetelor; întrevederile asupra oprii experiențelor n-aveau – în opinia lui – nici o importanță: „Suspensarea experiențelor n-ar atinge decât Franța, care, însă, nu are încă arme”.

În acea vreme, el mai spera să trateze cu Washingtonul pe o bază de cooperare a celor „trei mari” (Statele Unite, Marea Britanie și Franța). De la revenirea la putere, făcuse o astfel de propunere lui Eisenhower și lui Macmillan. „Noi, în Franța, n-avem încă arme atomice, dar le vom fabrica”.

Generalul nu a făcut un secret din intenția sa: dacă nu se ținea cont de punctul său de vedere, va răspunde reducînd contribuția Franței la NATO, ceea ce s-a și întîmplat. Generalul preciza: „Ne vom relua total libertatea”. Și aceasta s-a întîmplat șase ani mai tirziu.

În ianuarie 1963, antiamericanismul începea să apară destul de des, în convorbirile oficiale, în presa de la Paris și mai ales la televiziunea franceză, pentru a-mi permite să-i ridic și această problemă; cînd l-am spus generalului că, după părerea mea, antiamericanismul infecta mass-media franceză, a exclamat: „Tiens! Credeți asta? Eu cred exact contrariul. Citiți «Le Figaro»? Eu unul găsesc presa franceză foarte pro-americană. Și cred că este așa, întrucît consideră că de Gaulle este anti-american și că cea mai bună cale pentru ea este să fie împotriva lui de Gaulle. Observația dv. mă surprinde”.

7. Gamal Abdel Nasser, devenit prim-ministru al Egiptului din 1954, apoi, din 1956, președinte, inițiază o serie de reforme progresiste — crearea unui sector de stat în industrie, etatizarea sistemului bancar, reforma agrară ș.a. La 26 iulie 1956, Egiptul naționalizează Canalul Suez, act care provoacă agresiunea israeliano-franco-britanică, din octombrie-noiembrie 1956, împotriva statului egiptean. Va fi o agresiune încheiată cu o înfrîngere rușinoasă pentru cei trei...

Omul din spatele măștii

Cei care l-au sprijinit pe de Gaulle, cei care l-au combătut, cei pe care i-a dezamăgit au despre el imagini care diferă într-un mod izbitor. Extrema-dreaptă a văzut în el un pro-comunist; extrema-stângă - un dictator; eu am încercat să arăt cum a profitat de una împotriva celeilalte. Fără milă pentru cei pe care îi zdrobea, ascuns față de cei pe care îi înșela, a fost acuzat de lipsă de loialitate de alții care sperau că fidelitatea le va fi, în mod necondiționat, recompensată.

Nu-l pot descrie decât din experiența mea. N-am fost niciodată unul din intimitii săi, chiar și ocazional, dar, în timpul unui sfert de secol, mi-a arătat răbdare și înțelegere, iar unii din membrii statului său major și-au lăsat de o parte reținerea obișnuită pentru a-mi spune că generalul nutrește față de mine o oarecare prietenie. Sint, de asta, fericit și mandru totodată: deoarece acest om a fost mare și extraordinar.

De Gaulle avea reputația, evident justificată, de a folosi uneori un limbaj militar, crud și brutal; or, n-am surprins niciodată nimic de felul acesta. Deși învățase o engleză de-a dreptul suficientă în timpul războiului și continua să citească în această limbă, nu l-am auzit niciodată pronunțând un singur cuvânt, nici măcar *yes* sau *no*.

Scrisa magnific. După părerea mea, a fost cel mai mare prozator francez de după al doilea război mondial, rivalul lui Albert Camus, superior chiar ministrului său și prieten André Malraux. Trebuie să ne reamintim că și-a redactat singur discursurile, lucru neobișnuit în acea epocă de fantome fugitive.

Dintre toți oamenii de stat cu care m-am întâlnit, era singurul care putea cita cu precizie din Sofocle, Goethe sau Charles Péguy, în timpul unei conversații obișnuite.

Deși cultiva singurătatea, îndepărtarea și un aspect arogant, i se întâmpla să-și arate compasiunea. Era mereu răbdător și de o curtozie impecabilă. De fiecare dată când acest bătrîn cultivat m-a primit, s-a ridicat de la biroul său pentru a veni să mă întâmpine întinzându-mi mina, iar, la sfârșitul întrevederii, mă însoțea până la ușă, cu o ultimă frază amabilă. Părea să aibă mereu timp sau să-și facă timp, chiar în mijlocul unei crize.

Citeva note pe care le-am făcut de-a lungul anilor poate vor concura la impresia generală pe care mi-am făcut-o despre el.

(Octombrie 1949): De Gaulle vorbește întotdeauna despre el la persoana a treia, ceea ce dă senzația jenantă că este un autocrat. E instinctul unui dictator care se ascunde sau un democrat autocrat? E ceva ce nu poate fi lămurit.

(Mai 1951): Este extraordinar de amabil și curtenitor. Mi-a făcut impresia că este mai puțin arogant decât la ultimele noastre convorbiri. Avea un aer obosit, mai îmbătrânit. Chipul îi era cenușiu, ridat. Purta un costum de culoare neagră, o cămașă albă și o cravată neagră. Cartierul său general, de pe strada Solferino, nr. 5, era ca un stup în activitate. Funcționarii R.P.F. lucrau cu duzinile la trimisul broșurilor și al scrisorilor. Această organizație nu dă impresia de opulență. Mobilierul este, mai degrabă, păraginit, iar biroul generalului este de o simplitate și o goliciune de-a dreptul stupefiante.

(Ianuarie 1954): Cartierul său general a devenit - dacă mai era posibil - și mai decăzut decât înainte. În câteva locuri, lumina nu mai funcționează. Camera unde stă generalul este, și ea, spartană, - un birou și câteva scaune nu deosebit de confortabile. De Gaulle a îmbătrânit mult de un an sau doi. Contrar celor mai mulți militari, are aerul mult mai distins în civil, decât în uniformă. S-a arătat că putea mai puțin oficial. Mi-a oferit țigări și mi-a spus să iau note, dacă doream, insistind, însă, că mă primea în particular, pentru că, mi-a spus, „este vorba de dv. și am încredere în dv.”

(Octombrie 1955): Am privit cu interes anticamera imobilului păraginit unde se afla biroul său. E o încăpere mică, sinistră, cu tapet de mătase cu desene chinezești, un model de avion suspendat într-un colț, o cruce de Lorena, o fotografie a generalului cu un con-

de pin deasupra cadrului, o sabie arabă în teaca ei de piele și o placă cu cartea de aur a Legiunii străine. Totul este straniu și destul de sordid. Când am intrat la el, s-a arătat, ca de obicei, extrem de amabil, cu modul său de a fi puțin timid. Avea ochelari cu lentile groase și fumurii. Ochii, o știu, îl supăra mult de ceva timp. Are aerul considerabil îmbătrânit și e tras la față. Dar, chipul său iradiază o anume blindețe. Biroul e mobilat simplu. Masa de lucru e curată, doar câteva hirtii orînduite cu grijă. Pe pereți, două hărți - una a Franței, cealaltă a departamentului în care s-a născut. Cîteva buturugi ard în cămin. Camera e goală, fără covor.

(Mai 1956): De Gaulle mă impresionează din ce în ce mai mult prin înălțimea sa, obstinarea sa, vanitatea și amărăciunea sa. Are, cu toate acestea, și o altă calitate. Nu știu care este, dacă nu cumva o atracție stranie, magnetică pe care o exercită, și că scrie în cea mai bună limbă franceză dintre toți francezii în viață.

(Decembrie 1956): În după amiaza aceasta, la cartierul general gaullist, am avut o lungă convorbire cu generalul, care este în oraș pentru o zi sau două. Ca întotdeauna, biroul său, are un aer destul de trist.

(Iulie 1957): Nu știu dacă asta înseamnă ceva, dar trebuie să spun că sediul (str. Solferino, nr. 5) mi-a apărut mai puțin decrepit decât în timpul ultimilor ani. Au apărut câteva fotografii în culori ale Rivierei, în lungul scării care a fost curățată și dată cu ceară. De Gaulle are în biroul său două fotolii confortabile. Bonneval (șeful de cabinet - n.n.) s-a arătat amabil și comunicativ ca întotdeauna. Mi-a spus: „Vreau să vă avertizez că generalul va va părea foarte negativist și că va pretinde că nu se interesează în mod deosebit de problemele în curs. Dar nu-i decît o fațadă. Vă pot spune că, acum, vede mulți oameni. Și urmărește atent ceea ce se petrece. Poate simula indiferență, dar se interesează de toate. Genul de persoane pe care le primește acum o dovedește”. De Gaulle a fost de extremă amabilitate. M-a primit aproape cu afecțiune și m-a întrebat cum o mai duc cu ochii. Bine, i-am răspuns. M-a întrebat ce făcusem să le îmbunătățesc starea. I-am răspuns că am schimbat lentilele. „Asta-i tot?”, a mormăit vesel - gîndindu-se la el. „Nu a fost îngrozitor. N-a fost grav, nu-i așa?”

(Februarie 1958): Are aproape 68 de ani și începe să-și dea seama, dar nu se vede, la drept vorbind, nici un semn de senectute

Atitudine tipică a generalului, subliniind o problemă, o idee

și, sub un aspect mai blind și mai obosit, rămâne profetul viguros al judecății de apoi. Părăsindu-l, i-am spus că-mi părea deosebit de pesimist. Mi-a răspuns textual: „Nu văd lucruri prea vesele”.

(Ianuarie 1959): O reușită întrevedere cu de Gaulle, prima după ce a devenit președintele Republicii. L-am văzut la palatul Elysée, Casa Albă a Franței. Avea aerul ușor palid și obosit, dar arăta mai bine, cu mult mai bine decât în ultimele sale fotografii. Purta un costum, la două rinduri, din flanelă cenușie, puțin șifonat, ochelarii obișnuiți, și avea un aer de oboseală de sfârșit de zi. A făcut jumătate din drum, să mă întâlnească și m-a obligat să mă așez la biroul său, înainte de a se instala de cealaltă parte, în fața mea. Încăperea era caldă și confortabilă, cu un covor roșu, un scaun cu picioarele aurite, un birou cu colțurile în metal aurit, plafonul înalt, ferestre înalte cu draperii lungi de brocart; vederea era spre grădina Champs-Élysées. (Întimplător, Brouillet, șeful său de cabinet, mi-a spus că de Gaulle nu văzuse niciodată palatul Elysée, înainte de a deveni președintele Republicii. La vremea eliberării Parisului, în 1944, a evitat cu scrupulozitate să ajungă acolo, ca și la Matignon, reședința primilor miniștri, pentru că nu se considera șeful unui guvern provizoriu și, de aceea, nu voia să aibă aerul că își aproprie aceste posturi *de facto*).⁸

Am început convorbirea, în timp ce de Gaulle, în fața mea, mă privea pe deasupra ochelariilor, oarecum cu aerul unei bufnițe, decla-

rind că Brouillet și Bonneval mă avertizaseră că dorea într-adevăr să mă vadă ca vechi prieten, dar să nu scriu nimic din ce îmi va spune. „Da, a mai adăugat, întrevederea asta e strict particulară”. La sfârșitul convorbirii, s-a ridicat și m-a însoțit până la ușă. Acolo, mi-a strâns mâna urindu-mi întreaga fericire posibilă. Apoi, inclinandu-se puțin, mi-a spus cu o voce sumbră: „Amintiți-vă, n-am spus nimic”.

(Februarie 1960): L-am găsit pe de Gaulle cu o sănătate excelentă și extrem de comunicativ. Mi-a reamintit că mă primea ca *particular*. I-am răspuns că fusesem prevenit, dar că așa avea să-i pun câteva întrebări și să iau note, așa cum o făcusem și în trecut. Cu o umbră de suris, mi-a spus: „Mă așteptam să-mi puneți întrebări”.

(Februarie 1961): De Gaulle era într-o formă perfectă și mi-a vorbit liber despre tot. M-am așezat în fața biroului său și am epuizat toată lista mea de întrebări, înainte ca el să facă cel mai mic gest de a se debarasa de mine. Ca de obicei, i-am notat răspunsurile, iar el s-a arătat extrem de agreabil. O dată ce i-am înaintat întrebările (întotdeauna dactilografiate pe o foaie separată) și mi-am virat carnetul de note în buzunar, a întins brațele sale lungi și mi-a spus: „Ei, ce faceți și cum vedeți lucrurile?” I-am răspuns că eram destul de nerăbdat de a vedea cum merg lucrurile în lume. M-a sfătuit să nu mă întristez, deoarece oamenii și națiunile, dacă sînt hotărâți, pot face față tuturor dificultăților, oricare ar fi ele.

(Ianuarie 1962): Am impresia stranie că este poate ultima oară cînd îl văd. (Era pe atunci, mereu amenințat să fie asasinat⁹). În

9. Au existat nenumărate tentative de asasinare a generalului de Gaulle, majoritatea plănuite de membrii Organizației Armate Secrete (O.A.S.). Aceasta era o mișcare insurrecțională înființată în 1961, în Algeria, de generalul Raoul Salan, îmbrățișată de generalii Challe, Jouhand, Zeller și de alții, care se împotriveau politiciii lui de Gaulle. O.A.S. este, însă, o organizație teroristă. Toți conducătorii O.A.S. aveau să fie arestați și condamnați, un an mai târziu, iar cei care se făcuseră vinovați de acte teroriste — executați. Una din țintele principale ale O.A.S. a fost șeful statului francez, despre care liderii ei spuneau că ar fi „înselat” speranțele colonialiștilor din Algeria. S-au plănuit diverse atacuri. Una din tentativele de asasinat era cit pe ce să reușească: la 31 august 1962, la Petit-Clamart, seara, cînd, părăsind Palatul Elysée și îndreptându-se spre sud, mașina prezidențială a fost așteptată de un grup de 14 teroriști care au deschis focul cu arme automate. Numai prezența de spirit a șoferului care a accelerat, în ciuda exploziei unui cauciuc, a evi-

afara relațiilor mele profesionale cu el și fascinației intelectuale pe care o exercită asupra mea acest caracter straniu care nu aparține epocii noastre, am pentru el o afecțiune sinceră. Astăzi, n-a fost numai deosebit de amabil, dar și călduros, extrem de atent, plin de amintiri, optimist și, deopotrivă, fatalist, dar, mai ales, destins. După ce constatasem în trecut că, în ciuda cantității de întrebări pe care i le pun, pare la sfârșit să aibă timpul pentru a exclama, depărtîndu-și brațele: „Ei, ce gîndiți despre situația aceasta?”, am hotărît să nu risc să rămîn fără replică și am pregătit 38 de întrebări. A răspuns la fiecare din ele, cu răbdare și amabilitate.

(Ianuarie 1963): Mi-a declarat că remarcase ostilitatea (față de el) din „New York Times”. I-am spus că scriam exact ce gîndeam. Știu, a răspuns, și vreau să vă spun cît de mult am apreciat cartea dv. (*The Test: De Gaulle and Algeria*; Testul: De Gaulle și Algeria). Am scos din buzunar o listă enormă de întrebări, mi-am așezat hîrțile pe biroul său, în fața mea, și mi-am luat carnetul de note. A recurs din nou la trucul său dintotdeauna: „Bineînțeles, nu este vorba de un interviu”. „Înteleg, dar așa vrea să pot să profit ca de obicei și să iau note”. „*Al-lons-y*” (Să-i dăm drumul). Mă privea cu un aer perspicace, în timp ce îi observam cu amuzament craniul, extrem de mic, reflectîndu-se în oglinda din spatele lui; ca și cum l-aș fi văzut sub două unghiuri în același timp.

(Decembrie 1963): De Gaulle mi-a părut activ, sănătos și deloc obosit. Din punct de vedere fizic, mi-a făcut impresia că este într-o formă mai bună decît data trecută. Dar lipsea, mi se pare, un dram din obișnuita sa politețe de curte, din răbdarea sa amicală, și, în mod vizibil, nu era astăzi într-o stare de spirit filosofică. Lipsea ceva insesizabil. M-am întrebat dacă amărăciunea sa față de atitu-

tat o tragedie. Iată cum prezintă Michel Droit (unul din foarte rari ziaristi pe care generalul îi aprecia), în cartea sa „Les feux du crépuscule”, apărută în 1977, o discuție cu doamna Yvonne de Gaulle, despre Petit-Clamart: „La ce vă gîndeai, doamnă, în timp ce se trăgea asupra dv?”. „Mai ales la ginerile mele, Alain de Boisseau. Pentru că era tînăr și are o soție tînără și o fetiță... pe cînd noi, noi eram în vîrstă. Generalul a strigat: **Continuați, continuați**. Francis Marroux, șoferul, a fost extraordinar. Îl vedeam pe ginerile mele alături de el, gata să-i la volanul, dacă ar fi fost atins. Mi-a fost cu adevărat teamă, retrospectiv, abia la Villacoublay, cînd am numărat toate găurile din caroserie” (automobilul fusese atins de 14 gloanțe).¹⁰

8. Cf. nota 1 despre divergențele acelei perioade.

POR TR E T E

dinea Statelor Unite și iritarea împotriva presei nu-l influențau într-o măsură.

În acest rezumat, am vrut să arăt care era ambianța întrevederilor noastre. S-a arătat întotdeauna de o extremă curtoazie (fără să se abandoneze vreodată în întregime) și de o amabilitate ieșită din comun. Era gata să discute despre orice și l-am văzut rareori eschivând o întrebare sau refuzând să răspundă argumentând cu nevoia de a fi discret. N-am notat o singură dată să mă fi mințit. Practic, în toate convorbirile noastre, am luat note în fața lui. Prin urmare, nu putea exista neînțelegere, și am păstrat ansamblul declarațiilor sale în aproape totală lor exactitate. Am descoperit, mai târziu, că acea exigență privind convorbirile ca fiind cu „titlu particular” era extensibilă și că nu numai că se aștepta ca eu să mă fac ecoul concepțiilor sale, dar că era foarte satisfăcut atunci când, din timp în timp, citam una din frazele sale cele mai percutante. Fiecare din audiențele pe care mi le-a acordat la Elysée, în timpul ultimilor ani, a fost menționată în Buletinul oficial.

Partea care îmi pare poate cea mai fascinantă în această serie de întrevederi privește modul său de a judeca anumite personalități, gusturile sale literare, filosofice, destinul și proiectele sale personale. Mi-a vorbit despre toate acestea, fără vreo reticență, și, de altfel, cei care l-au cunoscut îndeaproape pe de Gaulle mi-au spus că îi plăceau discuțiile noastre, pentru că puțini oameni, poate nimeni, abordau cu el genul acesta de subiecte. Aceste „intermezzo-uri” l-au ajutat, fără îndoială, pe acest om cu disciplină de fier să evadeze din singurătatea pe care și-o impusese încă din tinerețe în scopul de a-și îndeplini rolul.

În timpul exilului său politic, și-a

Cu câteva luni înainte de Dallas, atentatul de la Petit-Clamart. Generalul scapă nevătămat

consacrat mult timp scrisului, speculațiilor abstracte. Iată o notă din 10 noiembrie 1954: Mi-a spus că își petrece cea mai mare parte a timpului la Colombey-les-Deux - Eglises și că nu vine la Paris decât de două ori pe lună. Redactează acum al doilea volum al memoriilor, care va fi gata la sfârșitul anului viitor. Un al treilea volum va trata subiecte delicate, explozive, pur franceze. „Oricum, îl voi scrie”, a spus. Mi-a mai spus că îi e greu să scrie. Încearcă să o facă zilnic. Scrie de mină, cu cerneală, nu dictează niciodată. Când i-am spus că Churchill dicta mereu, a luat un ton disprețuitor: „Se vede! N-a scris niciodată o carte cu adevărat lucrată. Nu sînt decât observații și mormane de documente”.

(12 octombrie 1956): De Gaulle îmi spune că lucrează de doi ani să termine o carte. Aproape în fiecare zi, cam trei-patru ore. Cea mai mare parte a timpului citește documente, și e o muncă imensă să condensezi totul.

(19 iulie 1957): Pe masa lui de lucru sînt pagini scrise cu cerneală; multe cuvinte sînt tăiate și înlocuite. De Gaulle n-a avut niciodată intenția să urmeze o carieră literară, după ce va fi părăsit președinția. Când l-am întrebat (la 31 ianuarie 1963) dacă intenționează să scrie un al patrulea volum de memorii (ceea ce a făcut, totuși, până la urmă), mi-a răspuns: „Nu, cu certitudine. Cu nici un chip. Amintiți-vă că primele trei volume erau «Memoriile mele de război». Pentru perioada care urmează, Istoria vorbește ea însăși prin faptele și documentele sale, dacă nu prin presa care i-a dat o imagine deformată. Pentru perioada războiului, nu existau nici fapte, nici

documente de acest fel, și era nepermis ca această Istorie să nu fie spusă. Dar vă pot asigura că nu voi scrie al patrulea volum”.

Gusturile sale culturale erau excesiv de convenționale, exact acelea ce se așteptau de la un francez cultivat al generației sale. Odată (20 ianuarie 1962), când discutam despre muzică, mi-am notat: Am fost frapat, consemnând aceste nume (de compozitori) de raportul lor cu aprecierea aparentă pentru compozitorii care au reacționat la războaiele napoleoniene. Iată ce mi-a spus: „Îmi place mult muzica; seara, ascult adesea atît discuri, cît și muzică la radio. Îmi place cu siguranță Beethoven mai mult decît Mozart, deși aș putea spune că îmi plac cu certitudine Schumann și Schubert. Am și momente - repet: momente - în care îmi place Wagner. Trebuie să admit că am o slăbiciune pentru muzica franceză din secolul al XIX-lea, pentru Debussy și Delibes. Din păcate, nu sînt muzician, nu sînt critic calificat, iubesc și caut muzica. Am nevoie de muzică. Dar nu sînt competent din punctul de vedere al creației. Gusturile mele sînt greu de definit”.

L-am întrebat dacă cînta la vreun instrument. Studiase pianul pînă la 16 ani, pe cînd trăia cu părinții săi, dar n-a făcut nici un progres. Pe urmă n-a mai continuat.

L-am întrebat dacă a fost cineva care să-i fi influențat în mod deosebit viața, caracterul, personalitatea. Mi-a răspuns: „Presupun că e, într-un fel, ca și cu muzica. Nimeni în mod deosebit. Dar au contribuit mulți. Mai întîi, a fost tatăl meu. Era profesor și era foarte cultivat. El a contribuit. Mult. Bineînțeles, dacă ne întoarcem în trecut, au